

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Lenka Malá

SPOLKY V BENEŠOVĚ V DOBĚ
MEZIVÁLEČNÉ (1918-1938)

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Šouša, CSc.

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci řešil sám a že jsem uvedl veškerou použitou literaturu a prameny.

V Praze,

Lenka Malá

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu této bakalářské práce Doc. PhDr. Jiřímu Šoušovi, CSc. za poskytnutí neocenitelných rad a pracovníkům Státního okresního archivu Benešov za pomoc při mém výzkumu v archivu.

OBSAH

1) Úvod (včetně problematiky v literatuře a pramenech)	5
2) Vznik a vývoj spolků v Čechách v době meziválečné	X
3) Právní zakotvení spolků a kompetence správních orgánů	X
4) Dějiny Benešova do roku 1918	X
5) Benešov v době meziválečné	X
6) Spolky v Benešově	X
6.1) Tělocvičná jednota Sokol v Benešově	X
6.2) Sbor dobrovolných hasičů Benešov	X
6.3) Výstava kraje Podblanického	X
6.4) Ženský spolek Benešov a Spolek paní a dívek Benešov	X
6.5) Spolek benešovských akademiků	X
7) Závěr	X
8) Seznam použité literatury a pramenů	X

Příloha

Resumé

Summary

1) ÚVOD

„Spolek ... je v právním slova smyslu sdružením s takovou formou, při níž souhrn jednotlivců tvoří celek, tj. spolek, právnickou osobu a může tedy být sám o sobě podmětem práv a závazků Možnost zakládat spolky je určena v zákonech o spolicích, které jsou vydávány na základě spolčovacího práva, zaručeného již v ústavách jednotlivých států Ze všeobecného hlediska, tedy bez ohledu na právní podklad, se spolky označují zpravidla podle účelu, který sledují.“¹ Takto definuje spolek Masarykův slovník naučný. Obecně platí, že spolky sdružovaly lidi se společným zájmem. Tento zájem byl buď profesní, což vedlo k zakládání spolků řemeslných, výrobních či zemědělských, nebo naplňoval volný čas, kam patřily spolky kulturní, osvětové, sportovní ad.

Doba první republiky je považována za jednu z nejlepších a nejúspěšnějších etap naší historie a tento názor je v české společnosti dodnes podporován seriály a filmy, které se v této době odehrávají. Období dvacátých a třicátých let je považováno za dobu plnou slušnosti a vzájemného respektu, za léta téměř bez starostí a problémů. Pokud se ale na československé meziválečné dějiny podíváme podrobněji, uvidíme, že to tak idylická doba nebyla. Nově vzniklý stát začal svoji existenci v době poválečné krize, která byla charakteristická nedostatkem základních potravin, což doprovázely negativní jevy jako lichva. Postupně se situace zlepšila a přišla doba hospodářské konjunktury. Ale doba dostatku a všeobecného rozvoje netrvala dlouho. Střední Evropu zasáhla celosvětová hospodářská krize a než se její důsledky podařilo odstranit, dostal se v sousedním Německu k moci Hitlerův nacismus, který na konci 30. let násilně ukončil první etapu československých dějin .

Než se tak stalo a doba okupace a druhé světové války přinesla lidem jiné starosti, patřila spolková činnost k nejoblíbenějším mimopracovním aktivitám tehdejších obyvatel Československa. Zapojovali se do ní představitelé všech společenských vrstev a profesí bez rozdílu pohlaví a zahrnovala všechny oblasti života tehdejší společnosti. Díky tomu nejen odráží poměry v tehdejší společnosti, ale poskytuje také náhled na chování a uvažování našich předků i na způsoby řešení jejich problémů a starostí v souvislosti s péčí o spolek. Právě období první republiky je považováno za zlatý věk rozvoje činnosti spolků, z nichž některé navazovaly na své

¹ Masarykův slovník naučný - Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl VI., Praha 1932, s. 876.

předchůdce z dob Rakouska-Uherska a jiné začínaly svou existenci společně s novým státem.

Účast ve spolku byla v této době znakem společenské vážnosti a určitou prestižní záležitostí. Občané města, kteří stáli na společenském žebříčku nejvýše, se také do místního spolkového života zapojovali nejaktivněji a zcela běžně se stávalo, že byli členy hned několika sdružení zároveň, a to často přímo jejich vedení. Účast ve spolku lidem také nabízela možnost alespoň částečně se podílet na životě města, zejména kulturním a společenském. Být členem spolku profese, které se člověk věnoval, navíc znamenalo být informován o novinkách v oboru a mít možnost účastnit se různých kurzů.

Cílem této bakalářské práce je ukázat spolkovou činnost v prvorepublikovém okresním městě. Záměrně jsem zvolila Benešov, neboť z tohoto města pocházím a dějiny tamních spolků ve sledované době souhrnně ještě nikdo nezpracoval. Tuto součást života tehdejších lidí však není možné analyzovat, aniž bychom ji zasadili do celkového obrazu tohoto období. Práce se proto také věnuje vývoji tohoto fenoménu, právnímu ukotvení spolkové činnosti i dějinám města, v němž zkoumané spolky působily.

Práce je rozdělena do dvou základních oddílů. První tvoří úvodní čtyři kapitoly, které zasazují spolkovou činnost do kontextu nejen právního zakotvení, ale i dějin města, v němž mnou sledované spolky působily. Druhý oddíl popisuje strukturu a činnost vlastních spolků a je tvořen pěti kapitolami.

První kapitola o vzniku a vývoji spolků zahrnuje i období před první světovou válkou. Spolky přirozeně nevznikly s osamostatněním Čechů a Slováků a vytvořením Československa. První se na našem území začaly objevovat již v 18. století a o století později zažíval spolkový život své první období rozvoje. Již v období habsburské monarchie také vznikala pravidla pro zakládání a činnost spolků. Tyto právní normy platily s drobnými úpravami i za první republiky, ale kompletně novelizovány v tomto období nikdy nebyly. Jejich jednotlivé části a paragrafy vymezovaly, jak měly vypadat stanovy, kdo povoloval vznik spolků a komu byl svěřen dozor nad jejich činností. Těmto otázkám jsem se věnovala v následující kapitole o právním zakotvení spolků.

Dějiny Benešova nezačaly samozřejmě až rokem 1918, a proto jsem do své práce zařadila i kapitolu o jeho historii. Tato část shrnuje období od jeho založení až po vypuknutí první světové války. Představuje nejen šlechtické majitele zdejšího panství, ale nastiňuje také, jak Benešov zasáhly jednotlivé války, zejména husitské a

třicetiletá, a co městu přinesla poloha na zemské cestě, při níž vzniklo středověké tržiště, jež se stalo jeho základem. Na tuto kapitolu přirozeně navazuje oddíl o Benešově v době mezi dvěma světovými válkami, neboť právě na činnost spolků v tomto období se práce soustředí. Ukazuje tehdejší dění ve městě nejen z hlediska politického vývoje, ale také ekonomického a sociálního. Obsahuje rovněž obecnou analýzu spolků a jejich činnosti v Benešově v meziválečné době.

Samotný spolkový život ve městě v tomto období jsem se rozhodla prozkoumat metodou sondy do fungování pěti spolků. Tyto vybrané organizace sdružovaly velké množství obyvatel všech společenských vrstev a svou činností pokrývaly značnou část společenského života Benešova. Reprezentují spolky tělovýchovné, kulturní, vzdělávací, ženské, hospodářské a hasičské sbory.

Jako spolek tělovýchovný jsem zvolila Tělocvičnou jednotu Sokol, která působila na celém území tehdejšího Československa a zároveň patřila ke spolkům, které fungovaly již v době monarchie. Na své počátky z 19. století navázal i Městský dobrovolný sbor hasičský, který vznikl pro potřeby ochrany města před požáry. Reprezentantem hospodářského, ale i kulturního spolku je sdružení, které uspořádalo v roce 1936 Výstavu kraje podblanického, jež byla koncipována jako reklama tohoto regionu a všech oblastí jeho života. Ženský spolek naopak ukazuje, čemu se věnovaly tehdejší obyvatelky města, které až se vznikem samostatného Československa získaly volební právo a mohly se začít aktivněji podílet i na politickém dění. Jako spolek vzdělávací a kulturní jsem do své práce vybrala Akademický klub Benešov, jehož cílem bylo povznést kulturní a společenský život ve městě. Proto pořádal různé besedy, přednášky a další akce.

Prameny a literatura

Tato bakalářská práce je založena především na archivním výzkumu dokumentů uložených ve Státním okresním archivu Benešov. Pro analýzu spolkové činnosti byly důležité zejména stanovy, kroniky a zápisy ze schůzí a valných hromad. Pouze při zachování kronik a zápisů ze schůzí, označovaných též jako protokoly, bylo možné zjistit, jak konkrétní spolek doopravdy fungoval a jaké vyvíjel konkrétní aktivity. Archiválie dochované v SOkA Benešov k činnosti místních spolků jsou však v mnoha případech torzovité a neúplné, řada dokumentů je navíc v držení potomků a příbuzných tehdejších aktérů nebo byla nenávratně zničena. Dalším archivním

pramenem týkajícím se spolkového života za první republiky je fond Zemský úřad Praha uložený v Národním archivu. Pro hledání v tomto fondu jsou dochovány původní pomůcky, které umožňují při použití elenchů pro spolkovou agendu vyhledat konkrétní čísla kmenová a podle nich jednotlivé složky, týkající se konkrétních spolků. Ale ani tento fond není dochován kompletně a některé složky v něm chybí.

Pro dějiny města Benešova v době meziválečné se dochovala městská kronika.² Pro toto období je kronika tvořena dvěma díly, do roku 1936 a od roku 1936. Zápisy prováděli dva kronikáři, první zaznamenal roky 1918-1924 zpětně a po svém jmenování roku 1924 vedl kroniku do roku 1934, kdy byl vystřídán. Výměna kronikářů je dobře patrná jednak změnou písma a také způsobem úpravy jednotlivých zápisů. Vedle dějin města obsahuje i zápisy o počasí, cenách potravin apod.

Dalším zdrojem informací byly prameny tištěné. V případě této bakalářské práce se jedná o zákony upravující spolkovou činnost. Roku 1867 byly vydány zákon č. 134/1867 ř.z. o právu spolkovém a zákon č. 135/1867 ř.z. o právu shromažďovacím. Oba dva zůstaly v platnosti bez výraznějších změn po celou dobu první republiky. Původně měly být oba zákony novelizovány, s čímž počítala i ústava z roku 1920, zákon č. 121/1920 Sb. z.

Z dobového periodického tisku se děním v Benešově ve sledovaném období zabýval hlavně týdeník Blaník, vydávaný pro tehdejší okresy Benešov, Neveklov, Vlašim, Sedlčany, Votice a Sedlec. Dalším byl týdeník Demokracie venkova, označovaný jako list zemědělských korporací na Podblanicku. Zprávy týkající se Benešova a jeho okolí se také objevovaly v tábořských týdenících Náš Kraj, Tábor a Jiskra.³

Základní informace pro období první republiky poskytuje třídílná práce České země v éře první republiky od Zdeňka Kárníka,⁴ která se věnuje nejen vnitropolitickým, kulturním a hospodářským dějinám Československa a jeho mezinárodnímu postavení v této éře, ale také prvorepublikové historii nejznámějších spolků, jako byly Klub československých turistů, Tělocvičná jednota Sokol, Skaut a další. Další důležité informace k prvorepublikové problematice obsahuje kniha

² SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936; SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1937-1948.

³ Blíže viz Pánek, Jaroslav: Nástin vývoje časopisectví na Benešovsku do roku 1948; in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 16, 1975, s. 137-196.

⁴ Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 1., Praha 2000; Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 2., Praha 2002; Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 3., Praha 2003.

Zdeňky Hledíkové a Jana Janáka *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*,⁵ která, jak už název napovídá, pojednává o vývoji státní správy a samosprávy na našem území.

Dějiny Benešova byly zpracovány v dobové i modernější odborné literatuře a v řadě článků, otištěných převážně ve Sborníku vlastivědných prací z Podblanicka. Z odborné literatury jsem použila díla Antonína Podlahy,⁶ která pojednávají o různých historických památkách a o historii této oblasti ve vztahu k nim, a Augusta Sedláčka.⁷ Stručně se dějinám měst a městeček, tedy i Benešovu, věnoval také Karel Kuča.⁸ Z autorů spjatých s benešovským regionem se dějinami města nejvíce zabýval archivář Jiří Tywoniak⁹ a historik Josef Petráň.¹⁰ Dějiny Benešova sepsala také současná ředitelka Státního okresního archivu Benešov Eva Procházková v edici *Zmizelé Čechy*,¹¹ i když její kniha se spíše soustředí na architektonický vývoj města. Mezi méně známe lokální autory patří také Ema Charvátová¹² nebo Daniel Štěpánek,¹³ kteří publikovali ve Sborníku vlastivědných prací z Podblanicka. Z dobových prací byla nejprůmyslnější Monografie města Benešova z roku 1938, které ukazovala Benešov na konci první republiky ze všech jeho stránek. Vedle jeho historie pojednala i o místních spolcích a různých sdruženích, nejvýznamnějších podnicích ve městě apod.

Vzniku a vývoji spolkové činnosti na našem území se věnoval Jan Janák ve studii *Spolky v českých zemích do roku 1951*.¹⁴ Autor v ní nejen popisuje historii spolků, ale také právní normy, které byly v souvislosti s touto činností vydány. Dále se problematice vývoje spolků věnovala Eva Drašarová, její práce¹⁵ jsou však zaměřeny

⁵ Janák, Jan - Hledíková, Zdeňka: *Dějiny správy v Českých zemích do roku 1945*, Praha 1989

⁶ Podlaha, Antonín: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese benešovském*, Praha 1911; Podlaha, Antonín: *Posvátná místa království českého – Dějiny a posvátní chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království českém díl II.*, Praha 1911.

⁷ Sedláček, August: *Hrady, zámky a tvrze království českého*, sv. XV., Praha 1998.

⁸ Kuča, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, díl 1., Praha 1996.

⁹ Tywoniak, Jiří: *Benešov*, Praha 1970; Tywoniak, Jiří: *K dvěma výročí benešovské nemocnice*, in: *90 let nemocnice v Benešově, 1898-1988*, Benešov 1988, s. 5-27; Tywoniak, Jiří: *Památky okresu Benešov I, Vlašim* 1995; Tywoniak, Jiří: *Památky okresu Benešov II, Benešov* 1995; Tywoniak, Jiří: *Podblanické rebelie*, Benešov 1994.

¹⁰ Petráň, Josef a kol.: *Benešovsko. Podblanicko*, Praha 1985.

¹¹ Procházková, Eva: *Benešov (edice Zmizelé Čechy)*, Praha-Litomyšl 2005.

¹² Charvátová, Ema: *Stavební historie města Benešova*; in: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*, roč. 11, 1970, s. 85-115.

¹³ Štěpánek, Daniel: *Zásobovací situace v benešovském okrese po první světové válce*; in: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*, roč. 38, 1998, s. 309-332.

¹⁴ Janák, Jan: *Spolky v českých zemích do roku 1951*; in: *XXII. Mikulovské sympozium 1992*, Brno 1993, s. 59-93.

¹⁵ Drašarová, Eva: *Možnosti použití typologické metody při zpracování spolkové problematiky*; in: *XXII. Mikulovské sympozium 1992*, Brno 1993, s. 117-121; Drašarová, Eva: *Soupis právních předpisů*

na období habsburské monarchie a mnou sledovanému období se již nevěnuje. Přesto nebylo možné její práce opomenout, protože zákony upravující spolkovou činnost byly vydány ještě v době vlády Habsburků a platily i po roce 1918. K objasnění některých problémů přispělo i dílo kolektivu autorů kolem Marka Lašťovky Pražské spolky.¹⁶ Tato kniha obsahuje kompletní soupis spolků působících v Praze, což je pochopitelně pro práci o spolcích mimo hlavní město nepoužitelné, ale má nicméně všeobecně zaměřený úvod, v kterém se věnuje spolkové problematice, a to nejen historii, ale i vysvětlení jednotlivých zákonů týkajících se spolkové činnosti.

K rozboru právního zakončení spolkového života jsem vedle výše zmíněných vydaných zákonů použila informace od autorů, kteří je rovněž analyzovali. Byly to již citované práce Jana Janáka a Marka Lašťovky a dále studie od Václava Dusila ve Slovníku veřejného práva československého, který byl vydáván v době první republiky.¹⁷ Další informace přinesla i práce Karla Malého,¹⁸ který v kapitole o československé ústavě píše o § 113, který se spolkovému právu věnoval.

Pro zpracovávání dějin spolků v Benešově jsem vedle pramenné základny využila zmíněnou Monografii města Benešova a studie otištěné ve Sborníku vlastivědných prací z Podblanicka.¹⁹ Při archivním výzkumu mi byl rovněž nápomocný návod na uspořádání spolkových materiálů z pera Raisy Machatkové a Jiřího Křesťana, který zároveň přináší i literaturu týkající se této problematiky.²⁰

a dokumentů ke spolčovacím právu z fondů Státního ústředního archivu v Praze od poloviny 18. století do roku 1918; in: Sborník archivních prací č. 2, roč. 40, Praha 1990, s. 297-343.

¹⁶ Lašťovka, Marek a kol.: Pražské spolky, Praha 1998.

¹⁷ Hácha, Emil - Hoetzel, Jiří - Weyr, František - Lašťovka, Karel: Slovník veřejného práva československého, sv. IV. (S-T), Brno 1938.

¹⁸ Malý, Karel: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 2003, třetí přepracované vydání.

¹⁹ Např. Procházková, Eva: Svaz mladých na Benešovsku; in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 16, 1975, s. 97-112.

²⁰ Machatková, Raisa - Křesťan, Jiří a kol.: Pořádání spolků archivů, in: Archivní časopis, roč. 55, č. 1, 2005, s. 1-25.

2) VÝVOJ SPOLKŮ V ČECHÁCH V DOBĚ MEZIVÁLEČNÉ

Spolky v období první republiky navazovaly na velký rozvoj spolkové činnosti v druhé polovině 19. století. Ten však násilně přerušila první světová válka. Po jejím skončení proto musely jednotlivé spolky svoji činnost znovu obnovovat a jiné teprve vznikaly.

Zrod spolkového hnutí byl součástí rozvoje a formování měšťanské společnosti, a to zejména od poloviny 19. století. V období habsburské monarchie, ale i za první republiky, lidé chápali spolek jako organizaci, která spojovala lidi se společným zájmem. Nešlo však jen o způsob trávení volného času, nýbrž i o další oblasti jejich života. Do spolků zahrnovali různé dělnické organizace, hospodářská družstva a další výdělečné skupiny, které v dnešní době do spolkového života neřadíme.²¹ V 19. století a za první republiky byly spolky definovány jako druh korporace, tedy uskupení lidí, které tvořilo jeden subjekt a bylo právnickou osobou. Spolky se dále dělily na jednotlivé skupiny podle svého zaměření, např. na turistické, hospodářské, kulturní, okrašlovací, sportovní a další, některé měly ještě podskupiny.²²

V českých zemích lze nalézt počátky spolkového hnutí již v polovině 18. století.²³ Jako první vznikala literární a pohřební bratrstva. Ale počátek spolků, tak jak je chápeme dnes, byl spojen až se vznikem zednářských lóží a dalších tajných organizací ve druhé polovině 18. století. V 18. století se však spolkového života účastnila pouze úzce vymezená skupina obyvatel. Teprve postupně se začaly objevovat i různé vědecké společnosti a v 19. století další menší spolky. Některá společenství měla své vzory v dřívějších organizacích a institucích, např. dobročinné spolky se nechaly inspirovat charitativní činností církve.

Již v 18. století zasahoval do spolkové činnosti stát. V roce 1764 byl vydán dvorský dekret, který jako první upravoval existenci spolků. Podle něj žádný nesměl být založen a započít svou činnost bez povolení panovníka. Už v té době ale existovaly spolky, které stát nepodporoval a s jejichž činností nesouhlasil, kam patřily

²¹ Ottův slovník naučný, sv. XXIII., Praha 1905, s. 893.

Masarykův slovník naučný - Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl VI., 1932, s. 876.

²² Masarykův slovník naučný - Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl VI., 1932, s. 876.

²³ Janák, Jan: Spolky v Českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 61.

Drašarová, Eva: Soupis právních předpisů a dokumentů ke spolčovacím právu z fondů Státního ústředního archivu v Praze od poloviny 18. století do roku 1918; in: Sborník archivních prací, roč. 40, Praha 1990, s. 297.

tajné spolky jako zednářské lóže, rosenkruciáni²⁴ a další. Vedle nich tu byla sdružení, jež svou činností státu pomáhala, jako byly čtenářské spolky apod. V následujícím století vznikaly studentské spolky, inspirované německými buršenshafty nebo tzv. karbonáři.²⁵ Další regulaci spolkového života vydal kancléř Clemens Wenzel Nepomuk Lothar kníže Metternich v podobě příkazu přísahy státních úředníků, kteří se nesměli stát členy žádného tajného spolku.²⁶

Pro rozvoj spolkového hnutí v 19. století byla důležitá jeho první polovina, ale tento vývoj byl trochu zbrzděn nástupem tzv. neoabsolutismu v padesátých letech tohoto století. Ale přesto i v této době některé typy spolků existovaly. Nejčastějšími byly náboženské spolky, ale vyskytovaly se také spolky dělnické a řemeslnické a v omezené míře i některé další. Stát povoloval v tomto období pouze ty spolky, u kterých nehrozilo, že svou činností budou ohrožovat monarchii, což u čtenářských nebo osvětových spolků opravdu nehrozilo.

V první polovině 19. století byla poprvé vydána také směrnice pro vznik ženských spolků, které se chtěly věnovat dobročinnosti, a rovněž bylo povoleno zakládat živnostenské a obchodní spolky.²⁷ Od roku 1817 mělo „spolčování“ podporu státu, ale případný spolek musel sledovat obecně prospěšné cíle.²⁸

První všeobecnou právní normou pro spolčování byl dvorský dekret z roku 1840, který stanovoval poměr spolků ke státní správě. O tři roky později bylo vydáno nejvyšší rozhodnutí, podle kterého směl vzniknout pouze spolek výslovně povolený, a to buď císařem, nebo zemským státním úřadem. Od roku 1845 měl každý spolek povinnost zasílat přehledy o své činnosti pro vedení statistiky.²⁹

²⁴ Janák, Jan: Spolky v Českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 61.

²⁵ Drašarová, Eva: Soupis právních předpisů a dokumentů ke spolčovacím právu z fondů Státního ústředního archivu v Praze od poloviny 18. století do roku 1918; in: Sborník archivních prací, roč. 40, Praha 1990, s. 298.

Skřivan, Aleš: Lexikon světových dějin 1492-1914, Praha 2002, s. 54.

Ottův slovník naučný, sv. XIII., Praha 1898, s. 1023-1024.

²⁶ Drašarová, Eva: Soupis právních předpisů a dokumentů ke spolčovacím právu z fondů Státního ústředního archivu v Praze od poloviny 18. století do roku 1918; in: Sborník archivních prací, roč. 40, Praha 1990, s. 297.

²⁷ Janák, Jan: Spolky v Českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 61.

Drašarová, Eva: Soupis právních předpisů a dokumentů ke spolčovacím právu z fondů Státního ústředního archivu v Praze od poloviny 18. století do roku 1918; in: Sborník archivních prací, roč. 40, Praha 1990, s. 298.

²⁸ Drašarová, Eva: Soupis právních předpisů a dokumentů ke spolčovacím právu z fondů Státního ústředního archivu v Praze od poloviny 18. století do roku 1918; in: Sborník archivních prací, roč. 40, Praha 1990, s. 298.

²⁹ Tamtéž, s. 299.

Dubnová ústava z roku 1848 zahrnovala i ustanovení, která každému občanovi dávala petiční právo a právo tvořit spolky s podmínkou, že jejich činnost nesměla být v rozporu se zákonem a neměla představovat nebezpečí pro stát. Pro tato práva měly být vydány zvláštní zákony, ale k tomu již nedošlo. Ale již v březnu 1849 byl vydán císařský patent, který spolčovací právo upravoval a obsahoval různá omezení. Nepolitické spolky nevýrobního charakteru měly pouze ohlašovací povinnost, ale ne k císaři, nýbrž k úřadům obecním nebo okresním. Povinnost výslovného povolení zůstala zachována pro spolky s výrobním zaměřením a politické spolky směly vzniknout, jen pokud jejich činnost nebude zasahovat do zákonodárné a výkonné moci.

Právě revoluční roky 1848 a 1849 přinesly do spolkového života nové aspekty. Pronikala do nich politika, jak se na schůzích a shromážděních diskutovaly aktuální události, a v návaznosti na to národní myšlenka. Ta vedla ke vzniku spolků s národním zaměřením, jako byly Slovanské Lípy, Svornost, Národní jednota sv. Cyrila a Metoděje a další.³⁰

Nástup neoabsolutismu přinesl spolkům povinnost oznamovat jakoukoli změnu, a to podle nařízení z roku 1851 vydaného ministerstvem vnitra a roku 1852 nejvyšším policejním úřadem. Dohled nad spolky přešel do kompetence okresních úřadů a četnictva. V roce 1852 byl rovněž vydán spolkový zákon, podle kterého musel se vznikem spolku souhlasit císař, ministerstvo vnitra nebo zemský politický úřad a nebyly povoleny politické spolky. Od roku 1855 byly navíc povolené spolky hlášeny policejnímu ministerstvu; ministerstvo vnitra si nadále vedlo o spolicích každoroční statistiky. Tento rok znamenal pro spolkové hnutí ještě jednu změnu, neboť byl uzavřen konkordát s církví a tím získaly náboženské spolky zvláštní postavení. Dohled nad spolky měl tzv. zeměpanský komisař, který byl „zaměstnancem“ zemských politických úřadů. První statistika zabývající se spolky na území monarchie vznikla z příkazu Alexandra Bacha v roce 1857 a zachycuje stav k roku 1856. Jejím autorem je Moritz Stubenrauch. Tento soupis člení spolky do osmi základních skupin. Během bachovského absolutismu převažovaly spolky náboženské, humanitní a hospodářské.

Janák, Jan: Spolky v Českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 61.

³⁰ Janák, Jan: Spolky v Českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 72.

Po reformě spolkové statistiky v monarchii v roce 1866 měla vedení spolkového katastru na starosti Statistická centrální komise ve Vídni, která katastr spravovala až do roku 1918. V roce 1867 byla vydána ústava, která obyvatelům habsburské monarchie zaručovala jak právo shromažďovací, tak i právo spolčovací. Díky tomu získala druhá polovina 19. století označení jako „období spolků“.³¹ Instituce zeměpanského komisaře zůstala zachována i ve spolkovém zákoně, který vycházel z ústavy ze stejného roku. Tento nový zákon znovu povolil politické spolky. Mimo tento zákon byly postaveny spolky výrobní, bankovní, kreditní, pojišťovací, důchodové, spořitelní a zástavní a náboženská a živnostenská společenstva, jejichž činnost byla upravena zvláštními předpisy. Spolkový zákon vyplývající z ústavy platil pouze pro tzv. Předlitavsko.

Dále byl roku 1873 vydán zákon upravující družstva, tehdy také označovaná jako společenstva. Na organizaci podpůrných dělnických spolků měly vliv zákony upravující dělnické úrazové pojištění z druhé poloviny osmdesátých let 19. století. V roce 1899 byla vydána nová pravidla pro akciové společnosti.³² Spolkový zákon se naopak nikdy nevztahoval na bratrské pokladny a živnostenská společenstva.

První světová válka přinesla mnohá omezení společenského a kulturního života obyvatel monarchie. Mezi nimi bylo i spolkové právo. Všechny spolky byly během tzv. Velké války zakázány. Teprve s koncem bojů a vznikem samostatného Československa se během let 1918-1920 se postupně spolková činnost obnovila.³³

Po vzniku samostatného státu došlo k dalšímu velkému rozvoji spolkového hnutí na našem území. Navzdory tomu zrušilo v roce 1922 ministerstvo vnitra statistické zkoumání tohoto jevu, čímž spolky ztratily povinnost každoročně odevzdávat výkazy o činnosti. Dále se změnil úřad, který evidoval a archivoval stanovy spolků. Od roku 1929 byly spolkové normy uloženy u okresních úřadů.³⁴

³¹ Drašarová, Eva: Soupis právních předpisů a dokumentů ke spolčovacímu právu z fondů státního ústředního archivu v Praze od poloviny 18. století do roku 1918; in: Sborník archivních prací, roč. 40/1990, s. 301.

³² Akciové společnosti se vedle obchodního zákona řídily tzv. akciovým regulativem, tj. nařízením ministerstva vnitra, financí, obchodu a práv z roku 1899 vydaným jako zákon č. 175 ř.z. Pro akciové společnosti byl výkladem spolkového zákona z roku 1852. Tento zákon č. 175/1899 obsahoval podmínky pro získání povolení ke zřízení akciové společnosti. In: Ottův slovník naučný nové doby, díl 1. svazek 1., Praha 1930, s. 62.

³³ SOKA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 146 a 160.

SOKA Benešov: Družina českých válečných poškozenců Benešov (1918-1949).

³⁴ Janák, Jan: Spolky v českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 72.

Zákon, který upravoval spolkový život za Habsburků, zůstal zachován a jako mnoho dalších se měl dočkat novelizace. K tomu však nakonec nedošlo, a tak byly v Zákoně o právu spolčovacím pouze převedeny peněžité tresty ze zlatých na koruny.

První republika je považována za vrcholné období spolkového života, ale protože skončilo statistické zpracovávání dat, chybí k němu souhrnné informace. Mnoho spolků navázalo na svou činnost z doby před první světovou válkou. K takovým patřily spolky osvětové, vzdělávací nebo tělovýchovné, např. Tělocvičná jednota Sokol, Dělnické tělovýchovné jednoty československé a další. Dále postupně vznikaly různé charitativní organizace, jako byly Červený kříž, Družiny československých válečných poškozců a jiné. Ani politické strany nezůstávaly pozadu. Vznikaly různé spolky, které na ně byly více či méně vázané. Takovou organizací byla např. Selská jízda, která byla zařazována ke spolkům tělovýchovným, a zároveň byla spojena s agrární stranou, protože členové selských jízd museli být členy této strany. Dále existovaly různé studentské a mládežnické spolky. Dalším typem spolkového hnutí byli hasiči, resp. sbory dobrovolných hasičů.³⁵

Patřit k určitému spolku bylo za první republiky považováno za zcela normální, ba dokonce za určitou společenskou povinnost. Alespoň k jednomu spolku patřil téměř každý obyvatel. Běžně platilo, že čím vyšší postavení člověk měl, tím se podílel na činnosti více spolků. Výše postavení mívala vliv i na funkci, kterou ve spolku zastával. Nerozhodovalo pouze mocenské postavení, ale i význam a vážnost zaměstnání. Členy spolků a jejich vedení proto byli učitelé a profesori, advokáti, lékaři, inženýři a zástupci dalších společensky uznávaných profesí.

³⁵ Janák, Jan: Spolky v českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 84-86.

3) PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ SPOLKŮ A KOMPETENCE SPRÁVNÍ ORGÁNŮ

Spolková činnost v českých zemích byla stejně jako jiné oblasti života regulována zákony, nařízeními, dekrety apod. První právní normy, jež se jí týkaly, vznikly již v 18. století. Prvním obdobím úspěšného rozvoje spolkového života, tedy dobou, kdy vzniklo velké množství spolkům, byla druhá polovina 19. století. Na tento jev musela reagovat i tehdejší státní moc. V roce 1867 proto vyšly dva zákony, které upravovaly spolkový život v předlitavské části monarchie. Byly jimi zákon č. 134/1867 ř. z. o právu spolčovacím a zákon č. 135/1867 ř. z. o právu shromažďovacím, oba ze dne 15. listopadu 1867.³⁶ V letech 1873-1875 se objevila první nařízení uherského ministerstva vnitra upravující fungování spolků i pro Zalitavsko.³⁷

Dne 28. října 1918 vyšel zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.,³⁸ který prozatím ponechával v platnosti zákony z doby Rakouska-Uherska. Důvodem tohoto kroku byla snaha nezpůsobit v teprve vznikajícím samostatném státě zmatek, který by nastal, pokud by byly všechny zákony bývalé říše zrušeny a neexistovaly by za ně adekvátní náhrady. Zákony pro spolky a shromáždění zůstaly v platnosti ve své původní podobě po celou dobu první republiky, pouze se změnila měna a výše peněžních trestů. Pro české země platily zákony upravující spolkovou činnost v Předlitavsku a pro Slovensko normy vydané v uherské části monarchie.³⁹

Tato situace se částečně změnila vydáním ústavy v únoru 1920, která v § 113 a § 114 upravovala zmiňované zákony výše zmíněným způsobem. Další podmínky spolkové činnosti byly obsaženy v později vydaných zákonech.⁴⁰

Zákon o spolcích platný za první republiky byl rozčleněn do tří částí nazvaných: O spolcích vůbec, O spolcích politických a Ustanovení trestná a

³⁶ Hácha, Emil - Hoetzel, Jiří - Weyr, František: Slovník veřejného práva československého, sv. IV., Praha 1938, s. 189.

Lašťovka, Marek a kol.: Pražské spolky, Praha 1998, s. XII.

³⁷ Byla to nařízení uherského ministerstva vnitra č. 1508 B. M. (R. T. č. 43 z r. 1875) z 2. května 1875 o zakládání spolků, nařízení uherského ministerstva vnitra č. 1394 pres. B. M. (R. T. č. 56) z 29. dubna 1873 a nařízení uherského ministerstva vnitra č. 773 (R. T. č. 90) z 1. března 1874 o dozoru nad spolky. Dne 30. září 1913 ještě vstoupilo v platnost nařízení uherského ministerstva vnitra č. 7430 pres. (vyhlášené v „Belügyi Közlöny“, r. 1913 č. 44) o právu shromažďovacím. In: Hácha, Emil - Hoetzel, Jiří - Weyr, František: Slovník veřejného práva československého, sv. IV., Praha 1938, s. 189.

³⁸ Zákon o zřízení samostatného státu československého.

³⁹ Lašťovka, Marek a kol.: Pražské spolky, Praha 1998, s. XIV.

⁴⁰ Zákon č. 50/1923 na ochranu republiky; § 75 zákona č. 325/1920 o jednání v Poslanecké sněmovně Národního shromáždění; § 74 zákona č. 326/1920 o jednání v Senátu Národního shromáždění; zákon č. 309/1921; § 11 a § 51 zákona č. 75/1919; zákon č. 253/1922; zákon č. 123/1933; § 14 a § 50 zákona č. 330/1920; zákon č. 126/1927; § 15 a § 55 zákona č. 123/1920.

závěrečná. Oddíl „O spolcích vůbec“ obsahoval 28 paragrafů. Bylo zde vymezeno, pro koho zákon platil, za jakých podmínek bylo možné spolek založit, kdo spolek schvaloval a za jakých okolností ho směl zakázat, kdy mohl zahájit činnost, za jakých podmínek mohl spolek pořádat shromáždění a schůze i z jakých důvodů bylo možné činnost spolku zakázat.

Ve druhé části se zákon soustředil pouze na politické spolky. Pro ně bylo vyčleněno sedm paragrafů. Těchto spolků se týkala mimo nařízení paragrafů 29-35 i práva a povinnosti vyplývající z obecné části. Zvláštní opatření vztahující se na politické spolky vymezovala, kdo se mohl stát členem spolku, kolik osob smělo tvořit předsednictvo a také různá omezení, která byla daná zařazením spolku mezi politické.

Poslední část se vztahovala na tresty a obsahovala pouze tři paragrafy.

Zákon o právu spolčovacím, jak zněl jeho původní název, se nevztahoval na čtyři druhy spolků:

- 1) Na spolky nebo společenstva, která měla jako svůj cíl zisk; tj. na spolky bankovní, úvěrní a další.
- 2) Na náboženské a duchovní řády, kongregace a společenství.
- 3) Na živnostenské společnosti a pomocné pokladny.
- 4) Na hornické spolky - těžířstva, bratrské pokladny apod.⁴¹

Pokud se někdo rozhodl založit spolek, musel to nejprve písemně oznámit zemské správě politické a od roku 1928 zemskému úřadu nebo ministerstvu vnitra a spolu s oznámením předložit 5 kopií stanov, na jejichž základě mělo být rozhodnuto o schválení nebo zakázání spolku. Zemská správa politická, resp. zemský úřad měl na své rozhodnutí čtyři týdny; tedy v této lhůtě bylo možné spolek zakázat. Pro zákaz spolku existovaly tři důvody: zaměření navrhovaného spolku bylo v rozporu se zákonem nebo právním řádem, činnost daného spolku mohla být pro stát nebezpečná, nebo pokud by spolkové aktivity narušovaly veřejný klid a pořádek. Spolek mohl začít pracovat buď po uplynutí výše zmíněné čtyřtýdenní lhůty, pokud zemský úřad či ministerstvo spolek nezakázaly, když úřady spolek výslovně povolily, nebo pokud zákaz, který vydal zemský úřad, byl zrušen ministerstvem vnitra, ke kterému se spolek mohl proti rozhodnutí příslušného úřadu odvolat.

⁴¹ § 2 a § 3 zákona č. 134/1867 ř. z. o právu spolčovacím.

Povolenému spolku vydával zemský úřad osvědčení o jeho právní existenci. Toto osvědčení bylo vydáváno na základě stanov, které musel spolek ve schvalovacím řízení předkládat, jak bylo uvedeno výše.

Stanovy měly obsahovat tyto informace:⁴²

- 1) zaměření spolku, prostředky pro daný účel a způsob opatřování finančních prostředků
- 2) způsob utvoření a případného obnovení spolku
- 3) sídlo spolku
- 4) práva a povinnosti členů
- 5) orgány správy spolku
- 6) podmínky platných usnesení, spisů apod.
- 7) způsob řešení sporů, které vzniknou činností spolku
- 8) zastupování spolku navenek
- 9) ustanovení o jeho zániku

Stanovy nemusely obsahovat název spolku, zato musely obsahovat rozlišení všech kategorií členů. Ve stanovách rovněž musela být uvedena práva a povinnosti členů zakládajících, čestných, činných a dalších.⁴³

Vzhledem k tomu, že spolek vznikl až po schválení stanov na tzv. ustavující valné hromadě nebo schůzi, na vzniku spolku se tak podílelo pouze omezené množství lidí. Ostatní členové mohli jen tyto stanovy přijmout jako zákon. Existovala nicméně ještě jedna cesta; stanovy bylo možné pozměnit. Pro jejich úpravu platila stejná pravidla a podmínky jako pro vznik samotného spolku. Kolik lidí se muselo pod záměr vytvořit spolek podepsat, zákon neuváděl.

V § 10 spolkového zákona stálo, že stejné podmínky jako pro vznik spolku platily mimo změny stanov i pro vytvoření vedlejších spolků, tedy filiálek nebo poboček již činných spolků, a pro spojení několika spolků v jednu organizaci. Zemskému úřadu neoznamovala svůj plán na vytvoření nového spolku organizace, která chtěla pro svou činnost mít pobočky ve více zemích. Tento spolek měl ohlašovací povinnost přímo k ministerstvu vnitra a lhůta na jeho vyjádření byla stejně dlouhá jako u zemských úřadů.⁴⁴

⁴² § 4 zákona č. 134/1867 ř. z.

⁴³ Janák, Jan: Spolky v českých zemích do roku 1951; in: XXII. Míkulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 64.

⁴⁴ § 11 zákona č. 134/1867 ř. z.

Další povinností spolku bylo nejpozději do tří dnů po svém vzniku, tj. po proběhnutí ustavující valné hromady nebo schůze, oznámit jména členů představenstva i s adresami jejich bydliště a nahlásit ty, kteří budou spolek zastupovat navenek. Takové shromáždění smělo proběhnout až po povolení spolku nebo po uplynutí čtyřtýdenní schvalovací lhůty. Tyto informace se již neposkytovaly zemským úřadům nebo ministerstvu, ale státnímu úřadu policejnímu⁴⁵ a pokud v místě, kde chtěl spolek působit, nebyl, tak okresní správě politické (od roku 1927 okresním hejtmánstvím).⁴⁶ Těmto úřadům také spolek posílal své zprávy o činnosti, pokud je vydával, a to jak v číselné podobě, tak v podobě zápisu z jednání. Kdyby spolek zprávu úřadu neposkytl, mohl ho daný úřad pokutovat. Peněžní trest byl za první republiky 20 Kč.⁴⁷

Čtrnáctý paragraf zákona o spolkovém právu určoval spolkům podmínky pro pořádání valných hromad, schůzí a dalších shromáždění. První odstavec se týkal schůzí, které byly veřejné. Zakazoval lidem, kteří nebyli na schůzi pozváni jako hosté, a těm, kteří nebyli členy spolku, aktivně se na jednání podílet. V následující části bylo řečeno, že všichni, kteří se shromáždění účastnili, nesměli mít u sebe žádný druh zbraní. Dohled nad dodržováním pravidel druhého odstavce tohoto paragrafu stejně jako i dozor nad dodržováním zákona během schůze měl předseda daného spolku.⁴⁸ O paragraf dále se nalézala další podmínka, podle níž jakékoli shromáždění spolků muselo být oznámeno minimálně jeden den předem okresnímu hejtmánství nebo státnímu úřadu policejnímu.⁴⁹ Oznamovat se nemuselo pouze setkání představenstva a volených orgánů spolku. Toto ohlašování mělo svůj důvod. Úřad měl za povinnost poslat na každou schůzi, která se konala v oblasti jeho působnosti, svého zástupce. Toto právo měl i zemský úřad. Zástupce okresu měl právo nechat sepsat protokol o projednaných otázkách, aby do nich mohl nahlédnout zemský úřad. Tento paragraf nepředpokládal, že si spolky z vlastní iniciativy vedly záznamy o konaných schůzích a valných hromadách. Shromáždění mohlo být rozpuštěno, pokud by hrozilo nebezpečí narušení klidu a pořádku. Tuto pravomoc měl kterýkoli úřad, jehož povinností bylo dohlížet na dodržování veřejného řádu a pokoje.

⁴⁵ Hácha, Emil - Hoetzel, Jiří - Weyr, František - Lašťovka, Karel: Slovník veřejného práva československého, sv. IV. (S-T), Brno 1938, s. 190.

⁴⁶ Janák, Jan: Spolky v českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 66.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ § 17 zákona č. 134/1867 ř. z.

⁴⁹ Hácha, Emil - Hoetzel, Jiří - Weyr, František - Lašťovka, Karel: Slovník veřejného práva československého, sv. IV. (S-T), Brno 1938, s. 190.

Příslušný úřad mohl shromáždění také zakázat, nebyla-li schůze nahlášena. Tuto pravomoc měl rovněž okresní a zemský zástupce, tj. zaměstnanec okresního nebo zemského úřadu, jež měl dohlížet na to, aby shromáždění nepřekročilo hranice zákona. Po uzavření schůze museli všichni účastníci opustit místnost, kde se konala.

Podle tohoto zákona nesměly spolky vydávat žádná usnesení, která byla proti trestnímu zákonu. Omezení platilo i při podávání petic. Ty směly být podávány maximálně deseti osobami. Při pořádání slavností a dalších akcí, pro které platily speciální zákony, se spolek musel řídit danými normami, ačkoli byla tato aktivita zahrnuta ve stanovách.⁵⁰

Dvacátý čtvrtý paragraf uváděl jako důvod zakázání spolkové činnosti vydání usnesení, kterými by spolek porušil trestní zákon nebo by si jimi nárokoval některé z pravomocí zákonodárné nebo výkonné moci. Toto ustanovení bylo zrušeno paragrafem 113 v ústavě z roku 1920, která jako důvody pro rozpuštění spolku uváděla pouze porušení trestního zákona a rušení veřejného pořádku a pokoje. Nebylo nutné prokazovat, zda zákon překročil spolek nebo někdo jiný, např. veřejnost, jež se účastnila jeho veřejně přístupných schůzí.⁵¹

Pravomoc zakázat spolek měl zemský úřad nebo ministerstvo vnitra, ke kterému se postižená organizace mohla do 60 dnů po rozhodnutí úřadu odvolat.⁵² O rozhodnutí rozpustit spolek měl úřad informovat ve veřejném tisku. Dále mohl spolek zaniknout dobrovolně a jeho představenstvo tuto skutečnost oznamovalo zemskému úřadu.

Druhá část spolkového zákona se týkala politických spolků. Na rozdíl od nepolitických stanovovala omezení členství. Příslušníky těchto spolků se nesměli stát cizinci a nezletilí, do roku 1919 jimi nesměly být ani ženy, ale po vyhlášení rovnoprávnosti žen se jim členství povolilo.⁵³ Představenstvo smělo tvořit pouze pět až deset osob. Na rozdíl od nepolitických spolků musely hlásit všechny své členy zemskému úřadu, nebo pokud působily ve více zemích, tak ministerstvu vnitra.

⁵⁰ Janák, Jan: Spolky v českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 67.

⁵¹ Tamtéž, s. 69.

⁵² Viz § 8 zákona č. 134/1867 Ř. z. o právě spolčovacím ze dne 15. listopadu 1867.

Janák, Jan: Spolky v českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 65.

⁵³ Výnos Ministerstva vnitra č 53697/6 o účastenství cizinců a žen ve spolcích politických z 5. prosince 1919; in: Věstník Ministerstva vnitra, 1/1919, s. 327.

Janák, Jan: Spolky v českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 69.

Politické spolky neměly dovoleno nosit spolkový znak. Podle této části platila pro každý spolek, který by se chtěl věnovat politickým otázkám, ustanovení druhé části zákona.

Třetí oddíl se věnoval trestům za porušení tohoto zákona. To bylo posuzováno jako přestupek, a to buď šesti týdny vězení, nebo pokutou 400 Kč.⁵⁴ V případě války mohla vláda práva, která dával spolkový zákon, z části nebo úplně zrušit.

Další norma, která nepřímo ovlivňovala spolkový život, byl zákon o právu shromažďovacím. Pokud chtěl někdo pořádat veřejné shromáždění, musel tento svůj úmysl oznámit tři dny předem státnímu úřadu policejnímu⁵⁵ – v případě, že v místě plánovaného shromáždění nebyl, tak zemskému úřadu nebo okresnímu hejtmánství –, který organizátorovi vydal o ohlášení potvrzení.

Paragraf tři obsahoval podmínky, za kterých se smělo svolávat shromáždění pod širým nebem. Takové setkání musel povolit zemský úřad, který v něm uvedl i podmínky, místo a dobu jeho konání. I zákaz shromáždění musel mít písemnou formu. Pro zakázání existovaly opět pouze dva důvody: porušení trestního zákona a nebezpečí porušení veřejného klidu a pořádku. Také se žádné shromáždění nesmělo konat v době zasedání obou komor Národního shromáždění v okruhu jednoho kilometru a nesměli je pořádat cizinci. Zakázaným územím pro shromáždění byla rovněž místa určená pro městskou dopravu. Stejně jako členové spolkových schůzí i účastníci shromáždění u sebe nesměli mít žádnou zbraň. Omezení se týkalo také podávání petic. I zde platilo, že petice vydané shromážděními nepodepisovalo více než deset lidí. Ke všem typům shromáždění mohl zemský úřad poslat svého zástupce, aby dohlédl na chod celé akce. Za pořadatele byl považován každý, kdo se nějak podílel na jeho konání, včetně všech, kteří promluvili k účastníkům.⁵⁶

Výjimkou, na kterou se tento zákon nevztahoval, byly svatební průvody, procesí, poutě a také volební shromáždění, ale pouze v období, kdy byly vypsané volby.⁵⁷

Na zákonný chod shromáždění dohlížel jeho pořadatel, a pokud porušilo trestní zákon, mohl ho rozpustit. Dále mohl během shromáždění rozhodnout o jeho

⁵⁴ Hácha, Emil - Hoetzel, Jiří - Weyr, František - Lašťovka, Karel: Slovník veřejného práva československého, sv. IV. (S-T), Brno 1938, s. 203.

Janák, Jan: Spolky v českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 68.

⁵⁵ Hácha, Emil - Hoetzel, Jiří - Weyr, František - Lašťovka, Karel: Slovník veřejného práva československého, sv. IV. (S-T), Brno 1938, s. 190.

⁵⁶ Tamtéž, s. 189.

⁵⁷ § 5 zákona č. 135/1867 ř.z. ze dne 15. listopadu 1867.

rozpuštění zástupce zemského úřadu nebo samotný úřad. V takovém případě se museli všichni účastníci rozejít. Úřední způsob rozpuštění se vztahoval i na veřejné pochody.

Pokud se nějaké shromáždění sešlo protizákonně či ohrožovalo veřejný klid a pořádek, měl povolení ho zakázat i kterýkoli jiný úřad, který měl v kompetencích dohled na dodržování veřejného pokoje a řádu. Za porušení zákona hrozila svolavatelům pokuta do výše 400 Kč a trest vězení do šesti týdnů, nebo podle odst. C ministerského nařízení č. 7430/1913 pres. směly okresní politické správy, resp. po roce 1927 okresní hejtmanství potrestat patnáctidenním vězením či pokutou 200 Kč:

- 1) Toho, kdo svolá shromáždění bez oznámení a nebo jej svolá i přes úřední zákaz.
- 2) Toho, kdo se účastní shromáždění se zbraní nebo bude rušit veřejný pořádek.
- 3) Toho, kdo někoho na shromáždění napadne.
- 4) Toho, kdo na povolené shromáždění nepozve zástupce daného úřadu, který má dohlížet na dodržení veřejného pořádku.⁵⁸

Zákon mohl být změněn nebo zrušena jeho platnost v době válečného konfliktu.

Základní právní normy ukotvující spolkovou činnost na našem území byly vydány již za habsburské monarchie. Nově vzniklé Československo je – stejně jako další zákony Rakouska-Uherska – přejalo s cílem postupně nahradit tyto normy novými. V případě zákonů o právu spolkovém a shromažďovacím k tomu však nedošlo a upraveny byly pouze výše a měna peněžních trestů.

⁵⁸ Hácha, Emil - Hoetzel, Jiří - Weyr, František - Lašťovka, Karel: Slovník veřejného práva československého, sv. IV. (S-T), Brno 1938, s. 191.

4) DĚJINY BENEŠOVA DO ROKU 1918

Podle archeologických nálezů a dochované zprávy z poloviny 12. století bylo území dnešního Benešova osídleno až ve středověku.⁵⁹ Z archeologických nálezů vyplývá, že kolem druhé poloviny 11. století zde vznikla opevněná osada s pohřebištěm.⁶⁰ Písemná zpráva se vztahuje k roku 1070 a informuje o vysvěcení kostela sv. Mikuláše.⁶¹ Za zakladatele města a také šlechtického rodu Benešoviců je považován Beneš z Benešova, který byl vladykou na dvoře knížete Břetislava I. Výhodná poloha na cestě z jižních Čech do centra země pomohla během 12. a 13. století k rozvoji této osady. V první polovině 13. století bylo jihozápadně od osady vybudováno tržiště a ve druhé polovině tohoto století již lze Benešov označit jako řemeslnicko-obchodní sídliště městského typu.

Pravděpodobně v poslední čtvrtině 13. století došlo k výstavbě nového panského sídla Benešoviců. Hrad byl postaven několik kilometrů od původního sídla rodu. Toto nové centrum bylo nazváno Konopiště a vzorem pro něj byl francouzský kastel. Jeho palác byl chráněn vysokou hradbou svázanou s válcovitými věžemi a vodním příkopem.

Na počátku 14. století postoupili Benešovicové své panství rodu Šternberků. Prvním majitelem panství tohoto rodu byl Zdeslav ze Šternberka, jemuž potvrdil vlastnictví Benešovského panství Jan Lucemburský roku 1327.⁶² Centrem této oblasti se stalo Konopiště, podle něhož se také nazývala Konopištské panství nebo panství Konopiště.

Doba husitských válek se ve své ničivé podobě Benešovu nevyhnula. Během bojů s husity přišlo Konopištské panství o svého pána Petra ze Šternberka, který se postavil na stranu Zikmunda Lucemburského a padl v bitvě u Vyšehradě. Dne 19. května 1420 přes Benešov přešlo vojsko Táboritů vedené Janem Žižkou z Trocnova, které jelo na pomoc husitům do Prahy. Zde byli napadeni královskou a šternberskou posádkou, která se ukryla v klášteře. Husité proto klášter vypálili a oheň nakonec

⁵⁹ Procházková, Eva: Benešov, edice Zmizelé Čechy, Paseka, Praha-Litomyšl 2005, s. 6.

⁶⁰ Tywoniak, Jiří: Benešov, Benešov 1970.

⁶¹ Podle Procházkové byl kostel sv. Mikuláše původně zasvěcen Panně Marii, což odpovídá i dobově, a až po postavení kláštera a jeho chrámu zasvěcenému Nanebevzetí panny Marie došlo ke změně patrona kostela. Tuto teorii podporuje právě výběr světců, neboť Mikuláš, patron obchodníků a formanů, se podle autorky začal používat až ve 13. století. Přesto se v literatuře setkáme většinou pouze s označením kostel sv. Mikuláše. (Procházková, c. d., s. 6.)

⁶² Sedláček, August: Hrady, zámky a tvrze království českého, Praha 1998, s. 30.

zničil celé město⁶³. Vdova po Petru ze Šternberka Perchta, rozená z Kravař, se rozhodla Benešov od dalšího pustošení ochránit, a proto přestoupila na stranu husitů a přijala Čtyři pražské artikuly. Díky tomu se ho podařilo postupně obnovit, vyjma minoritského kláštera.

Roku 1451 se v Benešově konal zemský sněm a jeho jednání probíhala v poničeném klášteře.⁶⁴ Sněmu se zúčastnil jednak zemský správce Jiří z Poděbrad a také císařský legát Eneas Silvius Piccollomini, pozdější papež Pius II., který zanechal zprávu o rozlehlém pozůstatku minoritského kláštera, jenž na něj prý udělal velký dojem.

Ve druhé polovině 15. století se Benešov ocitl opět ve středu bojů, neboť Šternberkové se postavili na odpor Jiřímu z Poděbrad jako českému králi a jejich hrady byly roku 1467 obléhány. Boje se tak nevyhnuły ani Konopišti, které bylo nakonec po 18 měsících obléhání dobyto. Panství i s Benešovem se stalo až do roku 1479 majetkem syna Jiřího z Poděbrad Hynka z Münsterberka. Olomouckým mírem se Konopišťské panství vrátilo zpět do rukou pánů ze Šternberka. Rozvoji města pomohlo udělení tržního privilegia od Vladislava II. Jagellonského roku 1489, které Benešovu povolovalo dva výroční trhy ročně.

Za posledních Šternberků došlo k zadlužení panství. Poslední členkou konopišťské větve byla Alžběta ze Šternberka, která se provdala za Arkleba z Kunovic,⁶⁵ jenž se stal roku 1590 novým majitelem Konopiště. Finanční poměry panství se ale nezlepšily, a proto bylo záhy prodáno Hodějovským z Hodějova. Noví majitelé vlastnili Konopiště v letech 1604-1623 a tento hrad měl reprezentovat jejich hospodářský a společenský vzestup. Nové sídlo bylo proto přestavěno a rozšířeno o severozápadní trakt. V roce 1623 byl Hodějovským majetek zkonfiskován, protože se účastnili stavovského povstání. Novým majitelem se stal Albrecht z Valdštejna, který jej ve stejném roce prodal Pavlu Michnovi z Vacínova.⁶⁶

⁶³ Tywoniak, Jiří: Benešov, Benešov 1970.

⁶⁴ Z této skutečnosti vyplývá, že klášter nebyl zničen úplně. Na vytvoření tzv. oblouků měli vliv zejména benešovští obyvatelé, kteří postupně používali kláštera jako levného zdroje stavebního materiálu pro obnovu města po několika neštěstích, která město postihla. In: Procházková, Eva: c.d. , s. 11.

⁶⁵ Arkleb z Kunovic získal sňatkem s Alžbětou ze Šternberka ke svému majetku, Brodu, Český Šternberk a Konopiště. Arkleb byl královským radou a zemským soudcem. in: Ottův slovník naučný, díl XV., Praha 1900, s. 631.

⁶⁶ Pavel Michna z Vacínova byl vnukem zakladatele rodu Michnů z Vacínova, který svůj majetek rozšířil díky konfiskacím majetku nekatolické šlechty. Po jeho smrti roku 1632 získal Konopiště jeho syn Václav. In: Ottův slovník naučný, díl XVII., Praha 1901, s. 285.

Třicetiletá válka měla v Benešově za následek úbytek obyvatel, a to hned na svém počátku, protože protestantské rodiny města opustily kvůli své víře. Samotný konflikt pak přinesl nejen další pokles počtu obyvatel, ale také velké škody způsobené procházejícími vojáky. Benešov se totiž nacházel na zemské cestě využívané k přesunům domácích i cizích vojsk. Čelil rovněž plenění polských kozáků a dvěma okupacím; jednou bylo město obsazeno Sasy (1631-1632) a na konci války roku 1648 Švédy, kteří město zničili úplně. Po třicetileté válce se tak Benešov ocitl v troskách. Chyběl tažný dobytek potřebný k zemědělské výrobě, jež byla hlavním zdrojem obživy místních obyvatel, a došlo k poklesu řemeslné výroby a obchodu a v návaznosti na to k úpadku výročních trhů.

Roku 1673 se novým majitelem panství stal hrabě Jiří ze Sinzendorfu, který se snažil vyřešit nedostatek obyvatel tím, že nově příchozím dal osobní a majetkovou svobodu, k čemuž použil tzv. zvacího listu.⁶⁷ Toto rozhodnutí mělo úspěch. Rostl počet obyvatel a došlo k stavební obnově města. Její odvrácenou stranou byla skutečnost, že jako stavební materiál se používaly kameny z pozůstatku minoritského kláštera. Dominanta města se sice nevytratila úplně, ale zůstalo z ní jen torzo. Problémem poslední čtvrtiny 17. století byly také četné epidemie, které Benešov zasáhly. Nejtěžší zkouškou byl velký mor, který postihl Benešov v letech 1679-1681 a podle záznamů farnosti měl na svědomí přes 300 obětí.⁶⁸

K rozvoji města pomohlo také založení latinské koleje. První jednání se uskutečnila roku 1676 a o čtyři roky později byla pro kolej vyhlédnuta čtyři místa. Z nich byl nakonec vybrán jihozápadní závěr náměstí. Zde byla, již za nového majitele panství Františka Karla Přehořovského z Kvasejovic, založena piaristická kolej. Návrh samotné stavby pocházel od architekta G. B. Alliprandiho.⁶⁹ Kolej má jedno prodloužené křídlo a její půdorys má tvar řeckého kříže. U koleje byl vystavěn kostel

⁶⁷ Chromý, Mojmir: Svítání za Sinzendorfů; in.: Benešovský kalendář 7/8, 1994, s. 9.

⁶⁸ Tywoniak, Jiří: Benešov a Konopiště v minulosti, Benešov 1992, s. 148; Procházková, Eva: c.d., s. 17.

⁶⁹ Giovanni Battista Alliprandi se narodil do známé veronské umělecké rodiny a stal se známým sochařem a štukatérem. Kolem roku 1700 přišel do Prahy. Císař Leopold I. ho jmenoval dvorním architektem a světil mu opravu Pražského hradu. Po moru, který Prahu zasáhl roku 1713, byl požádán, aby vyhotovil nákras pro votivní sochu Nejsvětější Trojice, která měla stát naproti kostelu sv. Mikuláše na Malé straně. Sochu vytvořil spolu s Ondřejem Quitainerem. Alliprandi je rovněž autorem sousoší umístěným na Hradčanském náměstí, jež se skládá ze sochy Panny Marie a soch zemských patronů. Po roce 1720 se vrátil zpět do Itálie, kde kolem roku 1730 zemřel. In: Ottův slovník naučný, díl I., Praha 1888, s.922.

sv. Anny. Celá stavba byla dokončena roku 1717, ale to již Konopišti vládl Jan Josef hrabě z Vrtby, který byl nejvyšším purkrabím Království českého.⁷⁰

Výstavba piaristické koleje změnila Benešov na středisko vzdělanosti. V 18. století nebyla mezi Prahou a jižními Čechami žádná škola a tento fakt pomohl Benešovu zvýšit jeho prestiž. Gymnázium bylo založeno sice již roku 1703, ale fungovat začalo až roku 1706. Při koleji byla zřízena elementární škola. Kostel sv. Anny byl vysvěcen až roku 1710.⁷¹

Hrabata z Vrtby se nepodílela pouze na rozvoji Benešova, ale za jejich vlády došlo k přestavbě Konopiště, z něhož se stalo residenční sídlo. Jedním z kroků přestavby bylo přesunutí hlavního vchodu, který byl umístěn pod východní věž a hradní příkop byl v těchto místech překlenut kamenným mostem, na němž byla vystavěna barokní brána. Tato první přestavba proběhla kolem roku 1725 a autory výzdoby byli Matyáš Bernard Braun⁷² a František M. Kaňka⁷³. Další přestavba probíhala v letech 1745-1746 za syna Jana Josefa Františka Václava z Vrtby, který nechal proměnit příkop na jižní straně v terasovité zahrady a pět věží po obvodu zámku snížil na úroveň výšky ostatních budov. Na jižní straně bylo přistavěno nové křídlo s umělecky zdobenými reprezentačními komnatami. Výzdoba tohoto křídla byla dílem malíře Františka Julia Luxe⁷⁴ a řezbáře a sochaře Lazara Widmana.⁷⁵

⁷⁰ Doklad o dostavbě kostela až za nástupců Přehořovských z Kvasejovic nám poskytuje nápis umístěný nad vchodem do kostela sv. Anny a erb nad tímto nápisem:

„IOANNES IOSEPHUS SRI COMES DE WRTTBY
Supremus in regno Bohemiae Burgravius A^o 1717“

⁷¹ Tywoniak, Jiří: Benešov a Konopiště v minulosti, Benešov 1992, s. 188.

⁷² Matyáš Bernard Braun se narodil 24. února 1684 v Sautensu u Innsbrucku a zemřel 15. února 1738 v Praze. Je považován za jednoho z nejvýznamnějších barokních sochařů působících v českých zemích. Sochařské umění studoval v Salcburku, velký vliv na něj mělo zejména setkání s díly Gian Lorenza Berniniho a Michelangela Buanorotioho během pobytu v Itálii. V Praze založil roku 1710 vlastní dílnu a do sochařského cechu vstoupil se sousedním Sen slepé cisterciáčky sv. Luitgardy. Jeho sochařská díla najdeme na Karlově mostě, na Vyšehradě i mimo metropoli: na Konopišti, v Jaroměři, Plasích, Litomyšli a v dalších městech. In:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Maty%C3%A1%C5%A1_Bernard_Braun.

⁷³ František Maxmilián Kaňka – český stavitel, který žil v 18. století. Vzdělání získal v Itálii a převážně působil v Praze. Mezi jeho díla patří zámek ve Víně, který postavil pro hraběte Černína, kostel sv. Salvátora, který je součástí Klementina, klášter sv. Kateřiny a další. Roku 1724 byl jmenován císařským architektem. In.: Ottův slovník naučný, díl XIII., Praha 1898, s. 922.

⁷⁴ František Julius Lux – rokokový malíř 18. století. Jeho hlavní oblastí působnosti byly západní Čechy. Do Benešova se jeho dílo dostalo díky známosti s benešovským řezbářem Lazarem Widmanem, který pocházel z Plzně. Při práci na obnově kostela Nanebevzetí Panny Marie u kláštera augustiniánů v Domažlicích se seznámil i s Josefem hrabětem z Vrtby, který byl jedním z donátorů kostela. In: <http://www.dolni-lukavice.cz/historie/>, <http://www.scriptorium.cz/lux.htm> a <http://augustiniani.cz/klastery/domazlice.html>

⁷⁵ Lazar Widman – též jej lze najít pod jménem Lazar Widdemann. Narodil se roku 1700 v Plzni a zemřel roku 1752 v Benešově. Jeho práce se dřevem, kamenem a kostí se staly výzdobou kostelů a šlechtických sídel. Jedním z jeho zákazníků byl i Václav hrabě z Vrtby. In.: Ottův slovník naučný, díl XXVII., Praha 1908, s. 216

V polovině 18. století během válek o rakouské dědictví se boje Benešovu opět nevyhnuly. Město bylo obsazeno Prusy a díky zemské silnici, na níž se nacházelo, jím opět procházela vojska při svých přesunech. Panství zasáhly také poddanské nepokoje v roce 1775. Rebelové se tehdy dostali až ke Konopišti a sedm z nich bylo zabito.⁷⁶

Na přelomu 18. a 19. století se objevily spory mezi měšťany a vrchností. Týkaly se postavení tzv. starousedlíků a potomků lidí, kteří přišli po třicetileté válce. Původní obyvatelé totiž byli i nadále osobně nesvobodní, zatímco ti, kteří se ve městě usadili až po válce, získali od hraběte Sinzendorfa osobní i majetkovou svobodu. Toto řešení nedostatku obyvatel po třicetileté válce tedy mělo vedle nesporných kladů i své zápory. Rozdílné postavení občanů bylo odstraněno až na počátku 19. století, kdy byl Benešov vykoupen z poddanství a s Konopištským panstvím zůstal spojen pouze v ochranném svazku. Již od konce 18. století město spravoval vlastní magistrát.

V Benešově se mluvilo česky a německý jazyk se používal pouze na úřadech a v piaristické koleji, kde se vedle něj objevovala i latina. Ve třicátých letech 19. století rostlo v Benešově národní uvědomění, což podporovala zejména přítomnost vysokoškolských studentů, kteří do Benešova nosili informace z Prahy. V roce 1848 se také zde objevili členové Slovanské Lípy a byly tu organizovány Národní gardy. Už v průběhu první poloviny 19. století vznikala v Benešově spolková činnost, která byla ale přerušena v polovině století nastupujícím neoabsolutismem. Spolkový život byl ve městě obnoven až po jeho pádu. Národní uvědomění se rozvíjelo také ve druhé polovině tohoto století, čehož důkazem je i účast benešovských obyvatel na převozu základního kamene pro budovu Národního divadla v Praze z hory Blaník roku 1868.

V první polovině 19. století Benešov v hospodářském rozvoji zaostával a hlavním zdrojem obživy zdejších lidí zůstávalo zemědělství, řemesla a drobný obchod. Toto zpoždění dokazuje i městská zástavba, která se v 19. století omezovala pouze na oblast původní benešovské osady zvané Karlov, náměstí a čtyři ulice, které z nich vycházely. Přesto si Benešov udržel postavení centra oblasti. Byl sídlem státních úřadů, lékárny, škol a pošty, která se do města přestěhovala z nedaleké Bystřice roku 1839. Vzhled nevýstavného města si Benešov uchoval až do druhé poloviny 19. století. Pro jeho rozvoj mělo zásadní vliv zavedení železnice roku 1871. V této době došlo ke stavbě nových obytných domů a nárůstu počtu obyvatelstva i vzniku nových úřadů.

⁷⁶ Tywoniak, Jiří: Podblanické rebelie, Benešov 1994, s. 137-156.

Ani ve druhé polovině 19. století se Benešovu nevyhnuly starosti. Roku 1866 byl podruhé ve své historii okupován Prusy.⁷⁷ V této době byl také ohrožován několika epidemiemi. Právě jejich výskyt přiměl vedení města k jednání o zřízení nemocnice. Roku 1876 došlo z podnětu tehdejšího starosty dr. Karla Ulricha k založení fondu na výstavbu nemocnice a o rok později vznikl zvláštní výbor pro její vybudování, který měl na starosti získat potřebné peníze a najít vhodné stavební místo. Finančně nemocnici podpořila zastupitelstva města i okresu, zemědělské statky na Benešovsku a Okresní hospodářská záložna. Práce na nemocnici pokročily pod vlivem zavedení nové organizace nemocenského a úrazového pojištění roku 1889, které vyžadovalo řádný nemocenský ústav. V tomto roce také rozhodlo, že nemocnice ponese jména následníka trůnu a jeho manželky – Rudolfa a Stefanie. Její stavba byla zahájena 25. října 1894. Areál vznikl u silnice vedoucí směrem k Týnci nad Sázavou na pozemku, který věnovalo město. Finanční prostředky na jeho stavbu pocházely z fondu na zřízení nemocnice a z půjčky. Nemocniční komplex tvořily hlavní a hospodářská budova, přízemní infekční pavilon a tzv. úmrlčí komora. Nemocnice byla otevřena roku 1898 a o šest let později byl přestavěn infekční pavilon, který se proměnil v patrovou budovu.⁷⁸

Roku 1887 získal panství Konopiště pozdější následník habsburského trůnu arcivévoda František Ferdinand d'Este, který nechal přebudovat zámek Konopiště v novogotickém stylu architektky Josefem Mockerem⁷⁹ a Františkem Schmoranzem.⁸⁰ Další přestavba se týkala pozemků kolem zámku. Byl zde vytvořen anglický a

⁷⁷ Petráň, Josef a kol.: Benešovsko.Podblanicko, Praha 1985, s. 160.

⁷⁸ Tywoniak, Jiří: K dvěma výročím benešovské nemocnice; in: 90 let nemocnice v Benešově, 1898-1988, Benešov 1988, s. 5-23.

⁷⁹ Josef Mocker se narodil 22. listopadu 1835 v Citolibech u Loun a zemřel 15. ledna 1899 v Praze. Studoval v Litoměřicích, Praze a ve Vídni. Během studií v hlavním městě monarchie byl mimo jiné žákem B. Schmidta, po jehož vzoru se zaměřil na novogotický styl, který uplatňoval u svých návrhů. Schmidt přijal Mockera do své kanceláře. Mocker se tak podílel na stavbě domu sv. Štěpána a stal se stavbyvedoucím, tedy přímo se účastnil dostavby věže domu. Dále se Schmidtem spolupracoval na některých jeho plánech, např. na rekonstrukci hradu Karlštejna. Roku 1869 provedl Mocker stavbu hrobky Thunů a v letech 1869-1872 zastával funkci hraběcího inženýra v Děčíně a také přednášel na hospodářské škole v Libverdě o stavitelství. Z této doby pochází jeho návrhy provedené v Kolíně, Litoměřicích a Lounech. Od roku 1873 působil v Praze a podílel se na dostavbě chrámu sv. Víta a dalších památek po celých Čechách. Roku 1890 byl jmenován řádným členem České akademie věd a umění a roku 1897 vrchním stavebním radou. In: Ottův slovník naučný, díl XVII.,Praha 1901 ,s. 485-486.

⁸⁰ František Schmoranz se narodil 28. prosince 1814 v Bělé u Rychnova nad Kněžnou a zemřel 4. dubna 1902 ve Slatiňanech u Chrudimi. Své první stavitelské zkušenosti získal při práci ve Žlebech a v Kutné Hoře. Roku 1836 ukončil studia na vídeňské akademii a roku 1837 se již na trvalo usídlil ve Slatiňanech na Chrudimsku. Roku 1853 byl jmenován c. k. restaurátorem pro tento obvod. Pracoval na všech typech staveb od měšťanských domů po šlechtická sídla a chrámy. Výsledky jeho práce nalezneme v Chrudimi, Kutné Hoře, Poličce a dalších městech. In: Ottův slovník naučný, díl XXIII.,Praha 1905, s. 14.

francouzský park, jehož stylem jsou upraveny terasy na jižní straně zámku a Růžová zahrada se skleníkem.

Roku 1907 byla pro gymnázium postavena nová budova a do piaristické koleje byla prozatím umístěna měšťanská chlapecká škola. Dívčí ústav, oficiálním názvem měšťanská škola dívčí, měl svou budovu na Karlově poblíž pozůstatků presbytáře minoritského kláštera. Ta byla postavena roku 1888.

Dalším těžkým obdobím Benešova byla čtyři roky trvající první světová válka. Záminkou pro události, které vedly k jejímu rozpoutání, se stal atentát na Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofii Chotkovou, vévodkyni z Hohenbergu, v Sarajevu 28. června 1914. Smrtí Františka Ferdinanda město ztratilo vrchnostenskou ochranu. Za války ubylo obyvatelstva, hlavně mužů, kteří museli narukovat do armády, a došlo i k úpadku kulturního a spolkového života. Ke svému „běžnému“ životu se město vrátilo až po skončení první světové války na podzim roku 1918.

Benešov zažil největší rozvoj ve 12. a 13. století. V tomto období se z původní osady stávalo město. Prvním problematickým obdobím bylo období husitských válek. Majitelé panství, ke kterému Benešov náležel, byli katolíci. Přesto se Benešovu podařilo toto období překonat. Dalším nesnadným obdobím byla třicetiletá válka, během níž bylo město velmi poničeno. Majitelé v 17. a 18. století se snažili Benešovu znovu zvýšit jeho prestiž. Sizendorfové zvali do města nové obyvatele a Přehořovští z Kvasejovic rozhodli o vystavbě piaristické koleje, která z Benešova udělala centrum vzdělanosti. V polovině 19. století se i v Benešově objevuje národní obrození a rodí se spolková činnost. Na přelomu 19. a 20. století vlastnil Konopiště následník rakousko-uherského trůnu arcivévoda František Ferdinand d'Este.

5) BENEŠOV V DOBĚ MEZIVÁLEČNÉ

Přechod z monarchie do samostatného státu

V posledních letech první světové války se v Benešově objevily snahy přiklonit se k myšlence samostatného československého státu. Tajně zde začal působit, tak jako na některých místech v Čechách, okresní národní výbor.⁸¹ Tyto výbory se hlásily k Národní radě se sídlem v Paříži, která byla představitelem československé politiky v zahraničí. Benešovský národní výbor měl nejprve tři a od srpna 1918 čtyři členy.⁸² Jeho cílem bylo na podzim roku 1918 zvrátit situaci ve prospěch budoucí republiky převzetím úřadů ve městě. Ale problémem bylo, že ve městě sídlila posádka 2. pluku císařských tyrolských myslivců, kteří mohli proti nespokojencům zasáhnout. Nakonec se tak před 28. říjnem 1918 žádné převzetí moci nekonalo.⁸³

Rakousko-Uhersko se ještě 27. října pokusilo zabránit rozpadu říše tím, že okresním hejtmanstvím rozeslalo tajně pokyn o vyhlášení stanného práva. O tomto kroku se dozvěděl Národní výbor v Praze a podal telegraficky zprávu okresním národním výborům. Telegram obdržel i benešovský národní výbor, a protože se nacházel v blízkosti hlavního města, dorazilo vyhlášení stanného práva do města již v noci z 27. na 28. října. Města vzdálenější od Prahy měla tu výhodu, že se k nim tato zpráva dostala až po vyhlášení samostatného československého státu. Ačkoli byl pokyn k vyhlášení stanného práva v Benešově ještě před převratem, k jeho uskutečnění nedošlo, protože jej jeden ze členů národního výboru zadržel ještě před jeho doručením.⁸⁴

Ve městě panoval 28. října 1918 zmatek, protože zde byly informace jednak z Prahy a jednak z Vídně. Odpoledne však přišly dvě zprávy o vyhlášení samostatnosti Československé republiky. Tímto dnem do benešovského národního výboru vstoupilo dalších šestnáct lidí, jeho počet členů se tak zvýšil na dvacet a následně vytvořil čtyři odbory: vojenský, vyživovací, finanční a komisi pro dozor nad veřejnou správou. Dne 1. listopadu převzal tyto úřady a instituce ve městě: Okresní hejtmanství, poštu, berní úřad, četnictvo, finanční stráž, okresní soud a také přijal mezi své kompetence branné záležitosti a záležitosti vojenských zařízení.

⁸¹ Janák, Jan - Hledíková, Zdeňka: Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha 1989, s. 413.

⁸² SOKA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 90-91.

⁸³ Více viz Peša, Václav: Národní výbory v Českých zemích roku 1918, Praha 1962.

⁸⁴ SOKA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 93.

Po vyhlášení nezávislosti se Benešov postupně vracel zpět k normálnímu životu. Slavnostní výzdoba zůstala až do 7. listopadu, kdy ji národní výbor doporučil odstranit. Také znovu začaly fungovat spolky, které po dobu války musely zanechat své činnosti. Týkalo se jednak Sokolů, kteří se zapojili do řízení chodu města, dále Akademického klubu (též Spolek benešovských akademiků), Sportovního klubu a dalších. Benešovští Sokolové zpočátku zastávali činnost policie. V noci drželi hlídky a starali se o pořádek ve městě.⁸⁵

Ekonomický a sociální vývoj

Návrat k normálnímu životu ale obyvatelstvu samostatného státu ztěžovala poválečná krize a bytová nouze. Krize se stejně jako v celé republice projevovala problémy v zásobování, které v Benešově přetrvaly do roku 1920, a vysokou nezaměstnaností. Ta byla občas snižována tím, že se lidé bez práce podíleli na úpravách města. V Benešově se také objevila lichva. Řešení tohoto problému měla na starosti Okresní hospodářská rada, zřízená již v září roku 1918,⁸⁶ a stížnostem na ni musela čelit i Zásobovací komise, která sídlila v hostinci U Karla IV. ve Vlašimské ulici.⁸⁷

Bytová krize byla způsobena tím, že za války nebyly prostředky na stavbu nových bytů. Zato po válce narůstal počet sňatků, v Benešově průměrně na tři svatby denně.⁸⁸ Nedostatek ubytovacích prostor se ve městě plně projevil v roce 1920, postupně se ho však podařilo odstranit.

⁸⁵ SOKA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 99.

⁸⁶ Štěpánek, Daniel: Zásobovací situace v benešovském okrese po první světové válce; in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 38, 1998, s. 320.

⁸⁷ Hostinec U Karla IV. se nacházel na místě dnešního jednopatrového domu nedaleko od náměstí.

⁸⁸ SOKA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 164.

Tab. 1 - Počet domů v Benešově

	Počet domů
1900	430
1910	487
1921	531
1922	550
1929	765
1930	777
1936	944
1937	961
1938	969

Pramen: SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 8 a 36; Průvodce po Benešově, Konopišti a okolí, třetí vydání, Praha 1931, s. 6; Stavební rozvoj města Benešova; in: Monografie města Benešova a okolí, Benešov 1938, s. 24-25; Kuča, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl 1., Praha 1996, s. 85.

Z tabulky je patrné, že nejintenzivnější stavební činnost v Benešově probíhala ve dvacátých letech. V období od roku 1922 do roku 1929 bylo během jednoho roku postaveno průměrně 30 domů. Umožnila to hospodářská konjunktura této doby, stavební rozvoj města však neustal ani ve třicátých letech, která poznamenala hospodářská krize. V letech 1930-1936 bylo postaveno průměrně 27 domů ročně.

Prostorové problémy se školní výukou po první světové válce měly na svědomí vojáci. Dne 9. listopadu 1918 se do místních kasáren nastěhovala část 102. pěšího pluku, který zde vystřídal tyrolské myslivce, jež město opustili o čtyři dny dříve. Pluk byl v říjnu 1919 po návratu ze Slovenska částečně demobilizován a ze zbytku vznikl 48. pěší pluk „Jugoslávie“, k němuž byla o rok později přidělena vojenská hudba 5. pluku československého vojska na Rusi. Vojáci kvůli svému počtu využívali nejen dvě budovy kasáren, ale také budovu gymnázia, hospodářské školy a piaristické koleje. Žáci se tak v této době učili pouze ve škole na Karlově. Vojsko bylo postupně donuceno školní budovy vyklidit a v roce 1924 byl pěší pluk č. 48 převelen do

Karlína. V Benešově zůstala pouze jeho hudba.⁸⁹ Školní výuka se poté vrátila do normálních kolejí; ve městě fungovaly všechny typy základních škol a některé střední, např. Živnostenské školy pokračovací, gymnázium a další.

Po první světové válce byl zabavován majetek příslušníkům habsburské dynastie, a proto byla řešena i otázka Konopiště. Na počátku existence samostatného státu zůstala zachována původní správa majetku a roku 1922 bylo výnosem ministerstva zemědělství Konopiště, tj. zámek, park a ostatní pozemky, přiděleno pod správu Ředitelství státních statků. Podle výměru z roku 1918 zahrnovalo 5566 hektarů půdy. Hospodářství bylo rozděleno na 15 dvorů; sedm bylo vedeno ve vlastní režii a osm bylo pronajato pachtýřům. Velkostatek Konopiště se po převzetí československým státem stal Státním statkem Konopiště se sídlem v Benešově.⁹⁰

Benešov těžil ze svého postavení okresního města. Své sídlo nebo pobočky v něm měly mimo jiné různé peněžní instituce. Na náměstí sídlila Okresní hospodářská záložna a Městská spořitelna. Na rohu dnešních ulic Husova a Jiráskova byla Občanská záložna. Dále zde měly pobočky některé celostátní pojišťovny, mezi nimi byly Vzájemná pojišťovací banka Slavia, První česká vzájemná pojišťovna, Rolnická vzájemná pojišťovna a další.

Benešov se nikdy ve své minulosti nestal „klasickým“ průmyslovým městem. Zdrojem obživy benešovských obyvatel byly drobné řemeslnické živnosti. V době první republiky byly ve městě dva zemědělské statky, Steindlerův a Váňův,⁹¹ město mělo svou elektrárnu, vodárnu a ve 30. letech byla na jeho okraji postavena mlékárna. V Benešově působily také tři tiskárny a nejznámějším místním podnikatelem v tomto oboru byl Arnošt Burian.

Dokladem poválečného rozvoje města je i vybudování koupadel. Koupaliště pro veřejnost bylo postaveno na jihu města, v místě zvaném Sladovka. Vedle Tělocvičné jednoty Sokol se na jeho výstavbě z poloviny podílelo i město. Ačkoli se může zdát, že uplatnění nacházelo pouze v letních měsících, město využívalo tento areál, dokončený v roce 1924, i v zimě jako veřejné kluziště.

⁸⁹ V roce 1933 byla opravena kasárna v Tábořské ulici a zřízena při nich škola pro výchovu záložních důstojníků. O rok později se začala stavět nová kasárna, v tehdy ještě Pražské ulici. V této době ale již byly vykupovány pozemky, aby mohla být vybudována nová ulice, která k nim měla vytvořit příjezd. Tehdy byla pojmenována Zborovská, dnes nese jméno Dukelská. V roce 1937 byl do Benešova převelen 5. telegrafní pluk z Týnce nad Vltavou, díky tomu došlo k dalšímu rozšíření obou kasáren.

⁹⁰ Pilař, B.: Státní velkostatek Konopiště; in: Monografie města Benešova, 1938, s. 74-76.

⁹¹ Charvátová, Ema: Stavební historie města Benešova; in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 11, 1970, s. 112.

Školství v Benešově

V letech 1931-1933 byla v Jiráskově ulici postavena nová budova obecné a měšťanské chlapecké školy, v níž bylo slavnostně zahájeno vyučování 4. března 1934. Soutěž na návrh tohoto ústavu byla vyhlášena v roce 1928 a zvítězil v ní architekt Antonín Plíhal.⁹² Pro novou školu byla odkoupena část pozemku od piaristické koleje, který měl být použit pro vybudování dvora chlapeckých škol. Celý pozemek byl nakonec oddělen od pozemků koleje zdí, vybudovanou v roce 1932. Tato nová školní budova vytvořila roh Jiráskovy a Husovy ulice a byla napojena na stavbu Živnostenských škol pokračovacích.

Mimo obecné a měšťanské školy chlapecké byla v Benešově ještě Měšťanská škola dívčí, která stojí v těsném sousedství pozůstatku minoritského kláštera. Ve dvacátých letech se proměnila z přízemní v dvoupatrovou budovu a ve třicátých letech byla zrekonstruována. Peníze na její rekonstrukci byly schváleny v roce 1936. O rok později byly práce dokončeny a stavba byla zkolaudována 13. ledna 1938.

Roku 1928 byla postavena nová budova v Husově ulici pro Živnostenskou školu pokračovací, jež vznikla v roce 1919. Nové sídlo získala do užívání 18. listopadu téhož roku. Nesloužila pouze ke školní výuce, například v lednu 1932 v ní Společenstvo kovářů a podkovářů pořádalo živnostenské kurzy. Roku 1934 byla Živnostenská škola pokračovací přejmenována na Odbornou školu pokračovací, kterou tvořilo devět odborných škol a jedna všeobecná. V roce 1938 byl přijat návrh na zřízení veřejné obchodní školy v Benešově, který již ale nebyl do začátku druhé světové války realizován.

Další vzdělávacím ústavem byly Zemědělské školy, které vznikly v devadesátých letech 19. století a nabízely dvě možnosti studia. První byla tzv. Zemská odborná škola hospodářská, která byla určena pro chlapce a měla formu dvouletého studia, v němž se seznamovali s odbornými znalostmi pro práci na zemědělském hospodářství. Druhou variantou byly Zemské letní školy hospodyňské určené pro dívky. Studium trvalo pět měsíců a probíhalo v budově ve Staré Pražské

⁹² In: www.zsjiraskova.cz/cs/o-nas .

Benešovská kronika jako vítěze soutěže na plán školní budovy uvádí architekta Tichého. In: SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 290.

ulici u přejezdu tratě. Zemědělské školy v Benešově nabízely také bezplatné rady pro zemědělské podnikání.⁹³

Politický vývoj

Do roku 1918 se politické dění v Benešově týkalo pouze malého okruhu lidí. Za války vzniklý a v době monarchie ještě nelegální okresní národní výbor tvořili pouze čtyři občané, kteří teprve se vznikem samostatného státu v něm začali působit další.

Volby do obecního (nebo též městského) zastupitelstva se v Benešově konaly za první republiky celkem čtyřikrát, a to v červnu 1919, na podzim 1923, v listopadu 1931 a v květnu 1938.⁹⁴ Po volbách v roce 1923 se do městské rady dostala první žena. Radní se stala odborná učitelka Pavla Řeháková.

Celorepublikové volby se konaly v dubnu 1920, v listopadu 1925, říjnu 1929 a v květnu 1935.⁹⁵ Celkově lze konstatovat, že jediná strana, která v Benešově nabývala na síle, byla Československá strana národně socialistická.⁹⁶ Roku 1928 se konaly první volby do okresního zemského zastupitelstva, které nahrazovalo dosavadní okresní výbor. Nový benešovský okres byl vytvořen spojením tří stávajících: Benešov, Neveklov a Vlašim. Nový okresní úřad v Benešově sídlil na dvou místech, jedno se nacházelo v secesním domě na Englově (dnešním Malém) náměstí, ve kterém byla v letech 1904-1929 Okresní hospodářská záložna, druhým se stala nynější radnice, tedy původní sídlo Městské spořitelny.

⁹³ Kubín, F.: Zemské zemědělské školy v Benešově; in: Monografie města Benešova, 1938, s. 34

⁹⁴ Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 1., Praha 2000, s. 69 a 236.

Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 3., Praha 2003, s. 531.

SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 197 a 313.

SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1937-1948, s. 24.

Velké dějiny českých zemí, s. 118-128, 400-404.

Velké dějiny českých zemí, s. 303-325.

⁹⁵ Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 1., Praha 2000, s. 123-126, 376 a 557.

Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 2., Praha 2002, s. 488

SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 161, 236-237 a 354-355.

⁹⁶ Ottův slovník naučný uvádí jako název strany Československá strana národních socialistů. In: Ottův slovník naučný nové doby, díl 1., sv. 2., Praha 1931, s. 1299.

Zdeněk Kárník používá jako pojmenování Československá strana národně socialistická. In: Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 2., Praha 2002, s. 329-339.

Olivová, Věra: Dějiny první republiky, Praha 2000, s. 141-150

Tab. 2 - Volby do Národního shromáždění v Benešově

Volby do Národního shromáždění v Benešově						
strana	1920		1925		1935	
	počet hlasů	%	počet hlasů	%	počet hlasů	%
Československo sociálně demokratická strana	1499	36	427	13,5	740	16,5
Československá strana národně socialistická	952	23	935	28,5	1104	24,5
Československá národní demokracie	745	18	347	10,5	0	0
Československá živnostensko obchodnická strana	458	11	434	13,5	544	12
Československá strana lidová	263	6	657	20	623	14
Socialistická strana československého lidu pracujícího	91	2	0	0	0	0
Republikánská strana československého venkova (agrárníci, v kronice označováni jako republikáni)	92	2,5	0	0	315	7
Židé	40	1	0	0	0	0
Slovanská strana sociální	8	0,3	0	0	0	0
Německé strany	4	0,2	0	0	0	0
Komunistická strana československá	0	0	259	8	380	8,5
Národní strana práce	0	0	160	5	0	0
Československá strana agrární a konzervativní	0	0	42	1,5	0	0
Národní obec fašistická	0	0	0	0	168	4
Národní sjednocení	0	0	0	0	605	13,5

Pramen: Výsledky voleb zachycené kronikářem, in: Kronika města Benešova, 1907- 1936, s. 161, 236-237 a 354; Kronika města Benešova, 1937-1948, s. 24. Pro rok 1929 se záznamy v kronice města nedochovaly.

Tato tabulka ukazuje, že si v Benešově postavení po celou dobu první republiky udržely čtyři politické strany: sociální demokraté, národní socialisté, živnostenská strana a strana lidová. Agrárníci se zde na rozdíl od celorepublikové úrovně těšili jen malé podpoře, což vyplývalo ze spíše řemeslnického zaměření zdejších obyvatel. Ze stran, které stály na krajích tehdejšího politického spektra, měli v Benešově své voliče komunisté, v roce 1935 hlasy dostali i fašisté a pravicové Národní sjednocení.

Tab. 3 - Přehled starostů města Benešova

STAROSTOVÉ MĚSTA BENEŠOVA	
od-do	jméno
- jaro 1919	JUDr. Ladislav Feršman
jaro 1919-leden/únor 1921	František Novotný
leden/únor 1921-podzim 1921	JUDr. František Veselý
podzim 1921-1923	Antonín Dvořák
1923-1926	ing. František Mařík
1926- 1937	Dr. Josef Steindler
1937-	Václav Blažek

Pramen: SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936; SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1937-1948.

Najít vhodného starostu bylo pravděpodobně složité, což může ukazovat i časté střídání nejvyšších představitelů města na počátku existence samostatného státu. Až v roce 1923 se podařilo nalézt takové zástupce, jež svou funkci vykonávali několik let. Nejdéle sloužícím starostou města v meziválečném období byl majitel jednoho ze dvou benešovských statků Josef Steindler.

Mimo voleb obecních a do Národního shromáždění se v Benešově konaly i další, které ale ovlivňovaly pouze určité skupiny obyvatel. Jednalo se o hlasování do spolkových výborů a představenstev a také např. o volby do výboru tzv. Israelitské obce náboženské.⁹⁷

Kulturní a společenský život v Benešově

Kulturní život v Benešově utvářely zejména spolky, které pořádaly plesy, divadelní představení či přednášky na různá témata podle svého zaměření. V Benešově působilo celkem 145 spolků. Toto číslo zahrnuje spolky církevní, sportovní, zábavní, zaměřené na různá řemesla, živnosti, zemědělství a další profese.

⁹⁷ V kronice je zachycena volba z 24. října 1919. In: SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 154.

Kulturní akce organizovaly Akademický klub Benešov, Okresní osvětový sbor a Místní osvětová komise Benešov, Osvětový odbor pěšího pluku č. 48, Tělocvičná jednota Sokol, Ochotnický divadelní spolek Svatopluk Čech, Zpěvácký spolek Ozvěna a další. Akademický klub zřídil v roce 1919 ve městě Lidovou školu, která pořádala zdarma přednášky v sále Na Knížecí.⁹⁸ Ochotnický spolek Svatopluk Čech (nazývaný též Beseda S. Čecha) hrál vždy několik představení do roka. Na repertoáru měl i vlastní hry, jejichž autorem byl ing. Bedřich Fürst, z jehož pera pochází např. hra Matka.

Další zpestření života benešovským obyvatelům nabízela dvě kina. Vojenské, přístupné pouze pro příslušníky armády, shořelo v roce 1921 a poté již nebylo obnoveno. Druhé kino, Helios, bylo určeno pro veřejnost a podle dobových záznamů bylo hojně navštěvováno.⁹⁹ Další, kdo měl licenci na promítání filmů, byla Tělocvičná jednota Sokol.

Časté byly také výstavy. Vedle pravidelných Výstav učňovských prací¹⁰⁰ byly pořádány přehlídky děl různých malířů, sochařů a dalších umělců. V únoru 1930 se v Benešově například konala výstava Syndikátu výtvarných umělců a v roce 1935 výstava karikatur od Adolfa Hoffmeistera a Antonína Pelce, v té době známých kreslířů.¹⁰¹ V červnu a červenci 1936 se ve městě uskutečnila Výstava kraje Podblanického, která chtěla představit všechny stránky života na Podblanicku. Tuto výstavu navštívily významné osobnosti, mezi kterými byl i prezident republiky Edvard Beneš a pražský kardinál Karel Kašpar.¹⁰²

⁹⁸ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 146.

⁹⁹ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 209.

¹⁰⁰ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 210-211, 264 a 343.

¹⁰¹ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 352.

SOkA Benešov: Komorní sdružení Benešov (1865-1970).- inv.č. 20, kart. 4 - Dokumentace ke kulturním a společenským akcím jiných spolků (divadelní představení, koncerty, výstavy, hudební akademie, přednášky), 1932-1944.

JUDr. Adolf Hoffmeister se narodil 15. srpna 1902 v Praze a zemřel 24. července 1973 v Říčkách. Byl karikaturistou, zakládajícím členem Devětsilu a spisovatelem. Proslavil se zejména svými karikaturami osobností ze světa literatury, umění a politiky. Svá kreslířská díla vystavoval v Československu i v zahraničí. Jeho spisovatelská činnost zahrnuje např. Podmořské hvězdy, Cambridge, Hors d'oeuvre, sbírku básní Abeceda lásky a román Obratník kozorožka. In: Ottův slovník naučný nové doby, díl 2., sv. 2., Praha 1933, s. 1173 a

http://cs.wikipedia.org/wiki/Adolf_Hoffmeister

Antonín Pelc se narodil 16. ledna 1895 v Lišanech u Rakovníka a zemřel 24. března 1967. Pracoval v různých satirických listech a kreslil karikatury např. do Lidových novin. Ilustroval také některé knihy Karla Poláčka, Marie Majerové a dalších. In: Ottův slovník naučný nové doby, díl 4., sv. 2., Praha 1937, s. 969 a

<http://www.rabasgalery.cz/k->

[_v/vystava_info.php?jazyk=en&what=3&file=xml/1995/19950219antonin_pelc.xml](http://www.rabasgalery.cz/k-v/vystava_info.php?jazyk=en&what=3&file=xml/1995/19950219antonin_pelc.xml)

¹⁰² SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 371-380.

Sportovní vyžití obyvatelstvu zajišťovaly Sportovní klub Benešov, Tělocvičná jednota Sokol, Dělnická tělocvičná jednota, Československý Orel, Athleticko-fotbalový klub a další. Vznik místní odbočky Orla v roce 1922 ale vyvolal v Benešově protesty, neboť si za své sídlo zvolil tělocvičnu gymnázia, a to bez vědomí vedení města. Dalším sportovním klubem, jenž byl činný v Benešově, byl tenisový klub LTC, založený v červenci 1935 spojením tenisových klubů LTC Benešov a TC Benešov.¹⁰³

O turistiku v Benešově pečoval místní odbor Klubu československých turistů, který v budově benešovské sokolovny zřídil i turistickou noclehárnu. Největším lákadlem pro návštěvníky byl konopištský park se zámkem, ležící nedaleko od Benešova. Park byl zpřístupněn již v roce 1919, i když ne úplně celý. V tomto roce ještě patřilo Konopiště i s parkem Velkostatku Konopiště. Do parku se během celého meziválečného období platilo vstupné.¹⁰⁴

V Benešově bylo také městské muzeum, které tvořilo několika místností, jež se do roku 1932 nacházely v budově piaristické koleje. Od toho roku sídlilo v pěti místnostech v budově radnice. Muzeum vzniklo po Národopisné výstavě pořádané v roce 1894 a jeho sbírky tvořily předměty shromážděné pro tuto příležitost. Až do roku 1924 bylo muzeum řízeno Kuratoriem městského muzea, které spadalo pod městskou radu. V tomto roce byl vytvořen Muzejní spolek. Muzeum usilovalo o získání financí na vlastní budovu, ale to se za dobu první republiky nepodařilo.¹⁰⁵ Vedle něj se v Benešově nacházela také Městská knihovna.

Hlavní společenský život se podle dobových informací odehrával v podvečer a večer, a to z dnešního pohledu poměrně pozdě. Spolkové schůze se konaly buď o víkendech nebo ve všední den večer, což znamenalo od osmi hodin. I knihovna měla otevírací dobu večer; z pěti všedních dnů byla zpřístupněna dva dny, a to od sedmi hodin do devíti.

Pro život za první republiky byla účast na kulturním a společenském životě města brána jako samozřejmost. Je pravděpodobné, že každý obyvatel byl členem nějakého spolku, který ve městě působil. Běžně se také stávalo, že jeden občan byl aktivním členem několika spolků současně. Tyto spolky pořádaly vedle kulturních a společenských akcí pro obyvatele města a další zájemce rovněž různé kurzy. Roku

SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického Benešov (1934-37,1957).

¹⁰³ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 358.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 151, 191, 209-210.

¹⁰⁵ Řeháková, Pavla: Městské museum v Benešově; in: Monografie města Benešova, 1938, s. 21-22.

1924 připravila například spolek Ženská komise kurz ručních prací a v roce 1931 v Benešově probíhaly kurzy pohostinství.

V Benešově se dále konaly různé slavnosti na počest významných okamžiků dějin nebo oslavy jubileí. V březnu 1926 byly pořádány Česko-italské slavnosti, během kterých byla odhalena pamětní deska Trent'anům,¹⁰⁶ umístěná na pozůstatku minoritského kláštera na Karlově.¹⁰⁷ Tato deska byla věnována vojínům druhého pěšího pluku tyrolských císařských myslivců, kteří zemřeli v benešovské nemocnici, a Italům, jež v letech 1914-1918 ve městě žili.¹⁰⁸ O rok později se konala výprava na nedalekou Neštětickou horu jako vzpomínka na 300. výročí povstání sedláků a jejich střet s císařským vojskem.¹⁰⁹ V roce 1934 bylo město dějištěm dalších dvou oslav: k uctění památky prvního benešovského okresního starosty K. M. Villaniho¹¹⁰ a k 65. výročí založení Tělocvičné jednoty Sokol v Benešově, během níž se uskutečnil slet sokolské župy Blanické.¹¹¹ Dne 11. října 1936 byl odhalen pomník padlým vojákům z první světové války v parku před gymnáziem.¹¹² O rok později 20. září město uctilo památku zesnulého prezidenta T. G. Masaryka. Na náměstí pojmenovaném po tomto prvním československém prezidentovi byl vedle sochy mistra Jana Husa vztyčen smuteční katafalk.

Teprve roku 1924 vznikla v Benešově letopisecká komise, která měla mít na starosti vedení obecní pamětní knihy, a to podle ustanovení zákonů č. 80/1920 Sb.z. a

¹⁰⁶ Trentino je italský název pro Jižní Tyroly v letech 1919-1947, jeho český ekvivalent je Tridentisko. Označení obyvatel tohoto kraje bylo v době první republiky Trent'ané nebo Trident'ané.

¹⁰⁷ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 243-248.

¹⁰⁸ Povolný, Daniel – Mareš, Pavel: Pomníky a pamětní desky obětem první světové války na okrese Benešov; in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 38, 1998, s. 287.

¹⁰⁹ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 266-267.

Tywniak, Jiří: Podblanické rebelie, Benešov 1994, s. 40-41.

Tywniak, Jiří: Benešov a Konopiště v minulosti, Benešov 1992, s. 130-131.

¹¹⁰ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 340.

Celým jménem Karel Maria Drahotín Villani de Castello Pilonico. Narodil se roku 1818 v Sušici, zemřel 24. března 1883 ve Střížkově u Benešova a byl pohřben v Okrouhlici. Byl potomkem italského rodu, který se v 17. století usadil v Čechách. Roku 1838 předčasně ukončil studia na Vojenské akademii ve Vídni s hodností praporečníka. Jako voják sloužil v Praze, Čáslavi a Haliči, ale roku 1846 z armády odešel a usadil se ve Střížkově. Od roku 1846 se aktivně účastnil českého společenského a kulturního života. Jako spisovatele a básníka jej proslavily texty „Zasvit' mi ty slunko zlaté“ (později zhudebněno), básnická sbírka *Lyra a meč* a veselohra *Štědrý večer*. Aktivně se účastnil událostí roku 1848 jako velitel ozbrojeného spolku *Svornost*, kvůli čemuž byl zatčen a tři měsíce vězněn. Po roce 1848 vstoupil do politiky a roku 1850 se stal obecním starostou, posléze okresním starostou v Benešově a v letech 1867-1868 a 1870-1871 poslancem zemského sněmu za Benešovsko, Neveklovsko a Vlašimsko. Byl představitel státoprávní politiky.

In: Ottův slovník naučný, díl XXVI., Praha 1907, s. 699-700 a s použitím: <http://www.hrady.cz/?OID=130>; <http://www.sumavanet.cz/susice/fr.asp?tab=snet&id=560& Burl=>; <http://vitejte.cz/objekt.php?oid=4300&j=cz>; http://www.knihovnavlasim.cz/region_autori_U-Z.htm.

¹¹¹ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 343.

¹¹² SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 370.

n. a č. 211/1921 Sb. z. a n. Jejím předsedou se stal starosta města a členy koželužný mistr Jan Veverka a benešovský radní a rolník Rudolf Urbanides.¹¹³ Kronikářem byl zvolen Ladislav Trmal, který si v době svých studií, tj. 1908-1918, vedl vlastní soukromou kroniku, podle které dopsal zpětně rok 1918. Pro zbývající léta, tj. 1919-1923, čerpal informace z regionálního tisku. Kvůli tomu jsou některé záznamy bez přesné datace a nepřesně chronologicky řazené. Přesto se pokusil informovat o všem podstatném, co se stalo nejen ve městě, ale i v Československu. Ladislav Trmal byl benešovským kronikářem do roku 1935, kdy byl přeložen do Poděbrad a na jeho místo nastoupil Jan Pfeifer.

Město pravidelně pořádalo či hostilo různé slavnosti i v pozdějších letech, kdy čelilo stejně jako celá země důsledkům hospodářské krize. Jich se podle dobových záznamů vždy účastnilo velké množství obyvatelstva. Každý nový rok začínal plesy, které pořádaly různé benešovské spolky. Vedle nich se ve městě konaly různé průvody a tábory lidu na Masarykově náměstí, a to pravidelně na 1. máje, v den památky upálení mistra Jana Husa (6. července), 28. října a 1. prosince na tzv. jugoslávský svátek.¹¹⁴ Ve městě se také pořádaly – ne vždy k libosti benešovských obchodníků – týdenní trhy, které se konaly každý čtvrtek, a přibližně jednou za měsíc výroční trhy.¹¹⁵ Tyto akce v průběhu roku ještě doplňovaly koncerty, přednášky, divadelní představení a výstavy pořádané spolky, které v Benešově působily, např. Okrašlovacím spolkem, Spolkem fotografů amatérů, Okresním osvětovým sborem, odborem Klubu československých turistů, Ochotnickým divadelním spolkem Svatopluk Čech a dalšími.

¹¹³ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 90; SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol Benešov – Seznam členů spolku, 1925-1926, kart. 2, inv. č. 9, kn. 9.

¹¹⁴ Dne 1. prosince 1918 bylo vyhlášeno Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, které se v roce 1929 přejmenovalo na Jugoslávii. Československá republika s tímto státem udržovala do třicátých let v rámci tzv. Malé dohody úzké vztahy. Na pařížské mírové konferenci po skončení první světové války československá delegace dokonce usilovala – neúspěšně – o vytvoření územního koridoru, který by obě země spojoval.

¹¹⁵ Týdenní trh se nekonal vždy jen jednou týdně. Někdy byl pořádán i denně. Obchodníci na něm obyvatelům nabízeli potraviny, surové přírodniny, hospodářské i polní nářadí a výrobky, které představovaly vedlejší výrobu rolníků z okolí. In: Slovník obchodně-technický, účetní a daňový, díl X., 1939, s. 264.

Výroční trh se konal několikrát do roka, a to v přesně stanovených dnech. Tento druh trhu měl zásobovat obyvatelstvo zbožím, které se v daném městě nenacházelo volně k prodeji. In: Slovník obchodně-technický, účetní a daňový, díl X., 1939, s. 264.

Benešov a stahující se mračna nad republikou

Jak byla v Benešově vnímána hrozba nacismu v meziválečné době, je velmi těžké odhadnout. Ze zápisů schůzí spolků a kronik vyplývá, že si místní obyvatelé nebezpečí, které se skrývalo v nacismu a fašismu, uvědomovali. Je otázkou, kdy byla tato skutečnost vnímána jako problém většinou obyvatel. Již v roce 1931 se do obecního zastupitelstva a městské rady dostali představitelé fašistických stran, Obce fašistické a Národní ligy. O rok později se objevil spor mezi knihovníkem Josefem Blažkem a představitelem městské rady a zároveň členem knihovnické rady za město Antonínem Tošnerem o umístění časopisů „Fašistické listy“ a „Národní liga“ do čítárny knihovny. Knihovník argumentoval protistátním obsahem těchto periodik. Problémem bylo, že oba časopisy již předplatila městská rada, která byla rovněž hlavním zdrojem příjmů Městské veřejné knihovny, a tak knihovník nemohl než uposlechnout a dát oba časopisy v knihovně volně k dispozici.¹¹⁶ Vážnost situace si obyvatelé Benešova uvědomovali jistě v roce 1938, kdy masově podpořili sbírku „Na obranu republiky“. Svědčí o tom i označení tohoto roku v městské kronice jako kritického. V tomto období jsou také popisovány hlavně události, které nakonec vedly až k okupaci země.¹¹⁷

V roce 1935 vznikla v Benešově Národní garda 48 a Výbor pro zvýšení brannosti. Národní garda existovala na Benešovsku již v roce 1848, kdy jejím cílem byla „ochrana konstitučního zeměvládce, záštita zemského zřízení a zákonů, zachování pokoje a pořádku v zemi a hájení celistvosti mocnářství“.¹¹⁸ Tato nová Národní garda získala své označení podle pluku, který v Benešově sídlil. Národní garda 48 se začala utvářet již koncem roku 1934 a slavnostně byla založena v březnu následujícího roku v sále hotelu Pošta. Mimo výcviku pořádala i kulturní akce, např. divadelní představení.¹¹⁹

Benešov byl v prvních letech samostatnosti nucen – stejně jako mnoho jiných měst v Československu – bojovat s hospodářskými obtížemi a zásobovací krizí a s tím spojenou bující lichvou. Potýkal se i s nedostatkem budov, a to jak pro byty, tak i pro zajištění školní výuky. Bytová krize se však vyřešila již ve dvacátých letech, kdy bylo

¹¹⁶ SOkA Benešov: Městská knihovna v Benešově – Protokol o schůzích kuratoria městské knihovny a čítárny v Benešově, 1910-1951, kart. 1, inv. č. 1; Zápis ze dne 11. listopadu 1934.

¹¹⁷ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1937-1948, s. 24 - 40.

¹¹⁸ Dr. Kliment, L.: Národní garda 48 města Benešova a okolí; in: Monografie města Benešova, 1938, s. 42.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 42-44.

město svědkem rozsáhlé stavební činnosti. Také školní budovy obsazené vojáky se podařilo předat zpět k výuce v první polovině tohoto desetiletí. Běžný život ve městě byl zpestřován pravidelnými oslavami, konáním plesů, výstav a dalších kulturních a osvětových akcí, na jejichž organizaci se významně podílely místní spolky. Konec třicátých let pak poznamenala hrozba německého nacismu, která se projevila i podporou státu benešovskými obyvateli během sbírky „Na obranu republiky“.

6) SPOLKY V BENEŠOVĚ

6.1) TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL BENEŠOV

Tělocvičná jednota Sokol byla v Benešově založena 7. srpna 1869, tedy sedm let po vzniku sokolské organizace v Čechách. Svou činnost zahájila již na podzim a 1. října 1869 se konalo první cvičení. Cvičilo se u restaurace Na Čápě, která se nacházela na dnešní křižovatce ulic Tyršova a Dukelská. V roce 1899 získala jednota od města pozemek u ústí Tyršovy ulice do Nádražní a v roce 1903 zde byla otevřena Sokolovna.¹²⁰

V roce 1870 měla 155 členů. O tři roky později rozšířila svou náplň práce o požární ochranu ve městě a stala se jednotou tělocvično-hasičskou. Tento stav trval pouze do roku 1882, kdy v Benešově vznikl sbor dobrovolných hasičů.¹²¹

Rozvoj sokolského hnutí v Benešově zbrzdila první světová válka. Většina Sokolů musela odejít bojovat za Rakousko-Uhersko. Po skončení války se zbylí a noví Sokolové okamžitě zapojili do chodu města jako strážci pořádku.¹²²

Za první republiky měla benešovská sokolská jednota okolo 500 členů¹²³ a tvořilo ji několik odborů: dramatický, jízdní, pracovní, bruslařský, hudební, pěvecký a ženský a mužský cvičitelský sbor. Z každého odboru byli voleni delegáti do správního výboru, který byl dále tvořen starostou, místostarostou, jednatelem, matrikářem, pokladníkem, účetním, knihovníkem, archivářem a kronikářem. Pro cvičitelské sbory se volily vlastní výbory složené z náčelníka, místonáčelníka, pokladního, vedoucí jednotlivých oddílů (muži/ženy, dorostenci/dorostenky, žáci/žákyně I. a II. oddílů).¹²⁴ Výsledky voleb do správního výboru byly jednotlivé jednoty povinny oznamovat župě, ke které patřily.

¹²⁰ Jech, František: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově; in: Monografie města Benešova, Benešov 1938, s. 44-46.

¹²¹ Jech, František: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově; in: Monografie města Benešova, Benešov 1938, s. 44-46.

¹²² SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s.

¹²³ V roce 1923 měla 543 členů o rok později 561 členů. V roce 1937 dosáhl počet členů na 678 příslušníků, ale již v následujícím roce jich bylo pouze 356. In: SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5. Jech, František: c.d..

¹²⁴ SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5.

Tab. 4 - Správní výbor Tělocvičné jednoty Sokol v Benešově v letech 1923 a 1925

	1923	1925
starosta	Antonín Dvořák	Antonín Dvořák
místostarosta	Josef Peška	Josef Peška
jednatel	Jaroslav Míka	Josef Šuma
zapisovatel	Alžběta Ševčíková	
pokladník	František Mareš	Vladimír Kejhar
knihovník	Josef Šabat	Ladislav Trmal
novinář	Vladimír Kejhar	Jaroslav Müller
archivář	Jaroslav Míka	Ladislav Trmal
správce domu	Josef Peška	Jan Jakeš
kronikář	Ladislav Trmal	Ladislav Trmal
statistikář	Jaroslav Míka	Antonín Chuchvalec

Pramen: SOkA Benešov: Tělocvičná jednotka Sokol v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5.

Ve vedení spolku stáli lidé, kteří se v Benešově aktivně účastnili společenského a kulturního života a byli členy řady dalších benešovských spolků.¹²⁵ Byla to především místní inteligence a podnikatelé. Starostou byl ředitel benešovského gymnázia Antonín Dvořák a mezi učitele patřili také Antonín Chuchvalec a Josef Šuma. Členem výboru byl i ředitel benešovské Městské spořitelny Vladimír Kejhar. Podnikateli byli např. František Mareš, majitel drogerie, a Josef Peška, majitel cukrárny. Kronikářem a

¹²⁵ Antonín Dvořák byl členem Sboru dobrovolných hasičů v Benešově, členem výboru Okresního osvětového sboru v Benešově, v roce 1933 předsedou Klubu fotografů amatérů v Benešově a v letech 1926-1932 předsedou Okrašlovacího spolku v Benešově. Josef Peška byl členem benešovského Kruhu přátel zahrad, Družiny českých válečných poškozenců a Podpůrného spolku pro chudé učně v Benešově. Josef Šuma se zároveň angažoval v Okrašlovacím spolku Benešov a v místním sboru dobrovolných hasičů. František Mareš byl rovněž členem Selské jízdy a Kruhu přátel zahrad v Benešově. V letech 1934-37 byl předsedou místního Okrašlovacího spolku. Vladimír Kejhar byl také členem Selské jízdy, Komorního sdružení a Podpůrného spolku pro chudé učně v Benešově. Ve spolku připravujícím Výstavu kraje podblanického patřil do jeho výboru a podílel se na přípravě expozice Městské spořitelny. Jan Jakeš působil i v Pěveckém spolku Ozvěna Benešov stejně jako Antonín Chuchvalec, který byl také členem Klubu fotografů amatérů, Akademického klubu, Kruhu přátel v Benešově a náhradníkem do výboru Komorního sdružení Benešov. In: SOkA Benešov: Archiv selské jízdy v Benešově, 1925-1938; SOkA Benešov: Družina českých válečných poškozenců, 1918-1949; SOkA Benešov: Klub fotografů amatérů v Benešově, 1932-1950; SOkA Benešov: Klub přátel zahrad Benešov, 1933-1950; SOkA Benešov: Komorní sdružení Benešov, 1865-1970; SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 83-86, 95, 187-188 a 341; SOkA Benešov: Městská knihovna v Benešově, 1910-1962; SOkA Benešov: Okrašlovací spolek Benešov, 1911-1939; SOkA Benešov: Okresní osvětový sbor Benešov, 1918-1945; SOkA Benešov: Pěvecký spolek Ozvěna Benešov, 1862-1930; SOkA Benešov: Podpůrný spolek pro učně v Benešově, 1924-1952; SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov, 1883-1944; SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově, 1934-1937, 1950; 90 let Gymnázia Benešov, Benešov 1997, s. 85.

archivářem a posléze i knihovníkem jednoty se stal městský kronikář a úředník berní správy Ladislav Trmal.

V letech 1923-1925 měl benešovský Sokol jako svou pobočku Tělocvičnou jednotu Sokol v Soběhrdech, které pomáhal s organizací její činnosti. V roce 1925 ale přestala fungovat. Dále měl tzv. svěřenku v Nových Hradech. I té poskytoval rady a účastnil se jí pořádaných akcí.

Členové se dělili na tři skupiny: na zakládající, činné a přispívající.¹²⁶ Měli stanovenou povinnost navštěvovat cvičení do svých 26 let a samozřejmě platit členský příspěvek, který byl od roku 1923 24 Kč ročně. Nebyla to však částka jednotná, nemajetní členové měli finanční úlevy. Členové se dále směli účastnit členských schůzí a valných hromad. Valné hromady byly řádné a mimořádné. Řádná se konala jednou do roka v lednu, mimořádná byla svolávána v případě potřeby projednat závažnější otázky, v Benešově například z důvodu rozšíření Sokolovny.

O povinné účasti na cvičeních si jednota vedla statistické tabulky pro každý jednotlivý měsíc.

Tab. 5 - Účasti na cvičeních pro mužský a ženský cvičitelský sbor pro měsíc leden roku 1924

Mužský cvičitelský sbor						
cvičících	počet	hodin	návštěva			
			celkem	průměr	nejvíce	nejméně
muži	45	8	328	40	46	32
dorost	57	8	236	29	34	27
žáci I. Odd.	43	8	250	32	37	26
žáci II. Odd.	71	8	363	45	51	40
sbor	14	8	76	10	13	8

¹²⁶ Jech, František: c.d.

Ženský cvičitelský sbor						
cvičících	počet	hodin	návštěva			
			celkem	průměr	nejvíce	nejméně
ženy	42	8	213	26	34	20
dorostenky	56	8	289	36	47	29
žákyně I. Odd.	52	8	246	21	31	43
žákyně II. Odd.	73	8	373	47	58	43
sbor	12	4	34	8	9	7

Pramen: SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5; Zápis ze dne 7. února 1924.

Z těchto tabulek je patrné, kolik členů mělo za povinnost navštěvovat kurzy a kolik hodin za měsíc bylo organizováno. Lze z toho tedy vyčíst, že v tomto měsíci se cvičení konala až na jednu výjimku dvakrát týdně. Dále je z tabulky patrné, jak hojná účast na pořádaných kurzech byla. Počty cvičenců v jednotlivých oddílech byli obdobné u mužů i žen. Nejpilnější byli v tomto měsíci muži. Při srovnání s údaji za jiné měsíce zjistíme, že po celou dobu první republiky byla návštěvnost cvičení podobná té z ledna 1924.¹²⁷

Tělocvičná jednota Sokol v Benešově obnovila svou činnost, jak bylo uvedeno výše, již v roce 1918. Ačkoli byla většina členů odvedena do války, zbylí se již 29. října 1918 pod vedením vojenského referenta a svého tehdejšího starosty Vojtěcha Půlpitla zapojili do zajišťování pořádku ve městě. Vojtěch Půlpitel měl ve své funkci za úkol pomoci TJ Sokol organizovat obranu Benešova a zajistit hlídky v ulicích. Ty Sokolové prováděli podle předem určených služeb. Sokolovna zároveň sloužila jako sklad zbraní, pláštů a čapek.¹²⁸

První rok po vzniku samostatné Československé republiky oslavovali benešovští Sokolové 50 let své existence. V srpnu tohoto roku proto uspořádali akademii a sletové slavnosti.¹²⁹

V roce 1920 se benešovský Sokol zapojil i do politiky, když zaslal výtky k nově vydanému jazykovému zákonu. Jeho námitky byly adresovány tehdejšímu ministru spravedlnosti a pozdějšímu benešovskému starostovi JUDr. Františku Veselému a předsedovi Národního shromáždění Františku Tomáškoví. Sokolové měli

¹²⁷ SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5.

¹²⁸ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 99, 128.

¹²⁹ SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově – Kronika, 1890-1936; inv.č. 36, kn. 24.

tři požadavky, které formulovali: „1. aby jazyk československý byl prohlášen za jazyk státní; 2. aby každý státní zaměstnanec musel býti mocen jazyka českého; 3. aby za žádných okolností nebyla připuštěna možnost zavedení vnitřní úřední řeči jiné, než jazyka státního.“¹³⁰

V roce 1924 benešovský Sokol, zastoupený svým starostou Antonínem Dvořákem, spolupracoval s městem při plánování stavby koupadel, tj. koupaliště. Jejich návrh vypracoval ing. František Scharf.¹³¹ Téhož roku „přešel“ do jednoty Ochotnický spolek Svatopluk Čech. „Po třicetiletém trvání ochotnického spolku přehlásil se tento celý k Sokolu s přínosem veškerého svého majetku. Jmění hotové je přes 18 tisíc. Ustaví se divadelní výbor složený z 8 ochotníků a 4 Sokolů,“ zaznamenali tehdy Sokolové spojení s ochotníky.¹³² To trvalo do roku 1934, kdy se divadelníci opět osamostatnili.¹³³ Novou náplň činnosti využili benešovští Sokolové v roce 1928, kdy 26. prosince sehráli ve prospěch benešovského Sboru dobrovolných hasičů divadelní hru Lišák Stavinoha.¹³⁴

Mimo pravidelných cvičení pořádal benešovský Sokol pro své členy každoročně na začátku roku ples, tzv. Sokolské šibřinky, veřejná cvičení a další slavnosti. V roce 1923 začal jednat o přístavbě dalšího sálu k Sokolovně. Požadoval, aby byla tato místnost od hlavní oddělena tak, aby mohly být oba sály používány zároveň. Nový sál měl mít i jeviště, ale musel být komponován tak, aby jej bylo možné používat i k promítání filmů.

Jednota totiž chtěla požádat okresní správu politickou o koncesi na biograf. Požadavek na zřízení odůvodňovali Sokolové výhodnými podmínkami, protože na počátku dvacátých let bylo zakázáno promítání v sále hotelu Pošta a jiné kino tehdy ve městě nebylo.¹³⁵ To, že jednota biograf nakonec zřídila, dokládají zápisy benešovského sboru dobrovolných hasičů, neboť u každého promítání musela být hasičská hlídka.¹³⁶ Projektovou dokumentaci nového sálu vytvořil architekt ing.

¹³⁰ SOkA Benešov : Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 159

¹³¹ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 211.

¹³² SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5; Zápis ze dne 15. prosince 1924.

¹³³ SOkA Benešov: Ochotnický spolek Svatopluk Čech, 1881-1963 (1982), inv. č. 3, kniha 3, kart. 1 - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolek (1935-1951).

¹³⁴ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1941; kart. 1, inv.č. 2, kn. 2, Zápis ze dne 18. ledna 1929 (0073) a 28. února 1929 (0075)

¹³⁵ SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol Benešov - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5; Zápis ze dne 9. května 1923.

¹³⁶ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1941; kart. 1, inv.č. 2, kn. 2.

František Krásný a slavnostní otevření se uskutečnilo na konci roku 1924.¹³⁷ Vedle přístavby se jednota starala o pravidelné opravy jak Sokolovny, tak cvičebního náradí; např. roce 1923 nechala položit do velkého sálu novou parketou podlahu, v první polovině téhož roku rozšířila tělocvičné náradí o kruhy a vybudovala tribunu u svého venkovního cvičiště.¹³⁸

Sokolský biograf v Benešově promítal i v třicátých letech pouze němé filmy.¹³⁹ Na přelomu dvacátých a třicátých let mu ve městě vyrostla konkurence v podobě kina Helios, které uvádělo již snímky zvukové.

K činnostem Sokola patřilo i vzdělávání svých členů. Vzdělávací odbor zajišťoval přednášky, které se buď konaly pro celou jednotu, nebo byly určeny konkrétní skupině členů, tj. pro muže, ženy, dorostence nebo žáky.¹⁴⁰ Další možnosti vzdělávání nabízela sokolská knihovna, která v roce 1923 obsahovala celkem 277 titulů. Knihy byly rozděleny do několika tematických skupin: sokolské, tělocvičné (technické), nesokolské, časopisy a památníky, ročenky, výroční zprávy a beletrie. Knihy byly řazeny abecedně podle jména autora, příp. podle svého názvu.¹⁴¹

Mimo veřejných cvičení využívala jednota ke své prezentaci i akademie a různé žakovské besídky, na kterých předváděla „plody své práce“. Ze sportovních setkání se její členové účastnili vedle všesokolských sletů také mezisletových závodů pořádaných Československou obcí sokolskou. Pro účast na hlavních závodech museli jednotliví účastníci úspěšně zvládnout župní vylučovací závody.¹⁴² Rovněž se zapojovali do okrskových cvičení jiných žup v okolí, např. v Popovicích, Nesvačilech a dalších.

Benešovská jednota spolupracovala s ostatními v celé zemi. Nejen členům dalších jednot, ale i návštěvníkům města také poskytovala nocleh v Sokolovně, a pokud měli zájem, zajišťovala pro ně průvodce po městě a jeho okolí. Sokolovnu propůjčovala rovněž pro pořádání kulturních a společenských akcí – v roce 1925

¹³⁷ SOKA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol Benešov - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5; Zápis ze dne 15. prosince 1924

¹³⁸ SOKA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol Benešov - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5.

¹³⁹ SOKA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1941, kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; Zápisy ze schůzí z roku 1933. Sokolové tehdy žádali snížení částky za hasičský dozor při promítání filmů, přičemž argumentovali tím, že uvádějí jen němé filmy.

¹⁴⁰ SOKA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol Benešov - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5.

¹⁴¹ SOKA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol Benešov - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5; Zápis ze dne 7. února 1924.

¹⁴² SOKA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol Benešov - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5; Zápis ze dne 4. července 1923.

například jako výstavní prostor pro zemědělskou výstavu nebo pro pořádání Masarykových slavností.¹⁴³ Obvykle každý, kdo si Sokolovnu na takovou akci pronajal, musel uhradit minimálně provozní náklady, topení, světlo a pravděpodobně také náklady na hasičskou hlídku, která byla při shromáždění většího množství lidí povinná.

Jednota se zároveň pravidelně účastnila oslav 28. října v Benešově. V roce 1923 se benešovští Sokolové připojili k národní pouti do Okrouhlic k hrobu prvního benešovského starosty Karla Drahotína Villaniho de Pollonico a k vítání maršála Foche v Praze.¹⁴⁴

Vedle společenských akcí jiných sokolských jednot se benešovská tělocvičná jednota účastnila plesů rotmistrů, železničářů atd. Spolupracovala také s Pěveckým spolkem Ozvěna, a to na základě reciproční dohody. Sokolové nepožadovali za pronájem Sokolovny od pěveckého spolku žádné finanční vyrovnání a za to Ozvěna na oplátku zpívala zdarma při sokolských slavnostech.

Sokol neměl se spolky v Benešově jen dobré zkušenosti. V případě skauta šlo přímo o konkurenční boj. V roce 1924 musel totiž benešovský Sokol řešit problém odchodu chlapců do této mládežnické organizace. Vedení místních Sokolů proto začalo zdůrazňovat potřebu více se členům věnovat, aby je nelákali jiné spolky. V Benešově nešlo o nic neobvyklého, snaha získat do svých řad co nejvíce členů, byla typická pro všechna sdružení ve městě. Problém s úbytkem chlapců se poté již více na sokolských schůzích neobjevil, a lze tedy předpokládat, že se situace v tomto ohledu zlepšila.¹⁴⁵

Tělocvičná jednota Sokol v Benešově byla jedním z největších spolků ve městě. Na konci první světové války byla ceněna pro svou vazbu na český národ a po vzniku samostatného státu byla využita k zajištění bezpečnosti ve městě. Díky vlastní budově nabízela další prostory pro konání kulturních a společenských akcí v Benešově, jako byly akademie v předvečer každoročních oslav 28. října a dalších významných dnů, výstavy či akademie jiných spolků. Od poloviny dvacátých let Sokolovna fungovala i jako biograf, kterému ale postupně vznikla konkurence v podobě kina Helios, které promítalo – na rozdíl od Sokola – zvukové filmy. Jinou

¹⁴³ SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol Benešov - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5; Zápis ze dne 25. července 1925.

¹⁴⁴ SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol Benešov - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5.

¹⁴⁵ SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1923-1926; kart. 2, inv. č. 5, kn. 5; Zápis ze dne 7. února 1924.

konkurencí Sokola v Benešově byl skaut, který jednotě odebíral mladé členy, ale tento problém se vyřešil. Jinak ve většině případů vycházela benešovská tělovýchovná jednota se všemi místními spolky bez větších problémů a běžně s nimi spolupracovala.

6.2) MĚSTSKÝ DOBROVOLNÝ SBOR HASIČSKÝ V BENEŠOVĚ

Požární ochranu a zajišťování potřebného vybavení pro hašení mělo v polovině 19. století na starosti město. Nadřízené úřady určovaly různé způsoby úpravy požárních služeb, aby tak zajistily efektivnější likvidaci častých požárů. Ale tyto úpravy nesplnily očekávání. V polovině předminulého století proto začali občané vytvářet dobrovolné sbory, jejichž členové se cvičili v postupech, jak zasahovat proti ohni. V Benešově byli nejprve od roku 1873 hasiči součástí Tělocvičné jednoty Sokol, která se přejmenovala na Tělocvično-hasičskou jednotu. V roce 1882 vznikl samostatný Sbor dobrovolných hasičů Benešov. Nejprve patřil do Karlínsko-smíchovské hasičské župní jednoty. V roce 1886 vznikla z podnětu maršovického sboru – rozdělením táborské župy na táborskou, sedlčanskou a benešovskou – benešovská hasičská župa „Ostromeč“. Do této župy ale nechtěl paradoxně vstoupit Benešov, protože ostatní sbory odmítly splnit jeho dvě podmínky: v názvu ponechat místní označení, tj. benešovská, a za jejího starostu nechtěly člena benešovského sboru. Teprve o rok později byly tyto dvě podmínky splněny a městský dobrovolný sbor hasičský se stal jejím členem. V roce 1893 se vytvořila Benešovská hasičská župa „Polopрудského“,¹⁴⁶ která vznikla odtržením Neveklovska, jež si pro své hasičstvo ponechalo původní označení „Ostromeč“.¹⁴⁷

Během války byla většina členů odvedena a sbor začal opět v plné míře fungovat až v roce 1919. Jeho oficiální název zněl Městský dobrovolný sbor hasičský v Benešově.¹⁴⁸ Za první republiky byly hasičské sbory celostátně organizovány. Nejvýše byla postavena Zemská hasičská jednotka, pro Čechy se sídlem v Praze. Jí byly podřízeny župy, které dohlížely na jednotlivé městské a obecní sbory dobrovolných hasičů. V benešovské župě byl ze sborů nejvýše postaven právě benešovský, k čemuž mu pomohl status okresního města.¹⁴⁹

Hasičský sbor byl již za habsburské monarchie zřízen povinně a město ho vydatně podporovalo. Ačkoli vznikl obligatorně, měl status spolku. Jeho význam a potřebnost, které si město uvědomovalo, mu nicméně dávaly určitou výhodu po finanční stránce. V městském rozpočtu se vždy vyčlenila pro sbor určitá částka.

¹⁴⁶ František Polopрудský byl prvním starostou této hasičské župy.

¹⁴⁷ Šturc, František: Naše hasičstvo; in: Monografie města Benešova, Benešov 1938, s. 47-50.

¹⁴⁸ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2, Zápis č. 366.

¹⁴⁹ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

Pro benešovský sbor se nedochovaly stanovy, ale ze zápisů ze schůzí a valných hromad spolku jsou některé jeho předpisy patrné. Stejně jako u ostatních spolků měl opatření, které mu umožňovalo zahájit valnou hromadu, aniž byl přítomný dostatečný počet členů. A to v tom případě, že se do jedné hodiny po svolání řádně ohlášené valné hromady sešla alespoň polovina členů. Poté mohla být schůze zahájena.¹⁵⁰ Dále stanovy určovaly, že volební období výboru bylo tříleté. Členové byli rozdělováni do tří skupin: na čestné, činné a přispívající. V roce 1926 se objevila stížnost na zastaralost stanov. Jako řešení byly nakonec přijaty stanovy Zemské hasičské jednoty. O rok později bylo nové znění stanov předloženo ke schválení městu.¹⁵¹

Činní členové a členové zvolení do výboru dostávali od sboru jednotný stejnokroj, který se skládal z kalhot, blůzy, čamary¹⁵² a pláště a doplněn byl sekerkou. Členové platili roční příspěvek. Jeho výše je však známa až od roku 1921, kdy byl příspěvek zvýšen na 10 Kč. Volený správní výbor se skládal ze starosty (dříve předsedy) a jeho náměstka nebo místostarosty (původně místopředsedy), velitele a podvelitele, jednatele, pokladníka, později i účetního a dohlížitelů účtů a ostatních členů výboru. Později po vzniku sborové hudby byl také volen kapelník a zbrojmistr.

Dále byly členové výboru voleni do dvou mužstev. Jedním byli stříkačníci a druhým lezci. Dalším členem sboru byl hudec. Ovšem stát se činným členem výboru nebylo až tak snadné. Obecně každý, kdo chtěl vstoupit do sboru, musel podat písemnou přihlášku, kterou poté posuzoval výbor. Pokud to byla přihláška mezi činné členy, byla nutná lékařská prohlídka, teprve poté se rozhodovalo o přijetí. Následovala zpočátku tříměsíční a později půlroční zkušební lhůta, během které uchazeč navštěvoval cvičení a školící kurzy – označované jako školy – pořádané sborem. Teprve poté byl přijat a mohl konat služby protipožární ochrany, tj. pochůzky po městě, dozor při představeních, plesech, promítání kina apod.¹⁵³ Od roku 1927 byly domy, v nichž bydlel člen sboru, označeny plechovou cedulkou s nápisem „Hasič“.¹⁵⁴

¹⁵⁰ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2, Zápis č. 366.

¹⁵¹ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

¹⁵² Čamara byl kabát, většinou černé barvy, se stojatým límcem. Tento kabát se zapínal řadou drobných knoflíčků, se kterými se pojilo určité zdobení v podobě různě smotaných stuh a šňůr. Dalším způsobem zapínání byly tzv. petlice. V polovině 19. století byl tento druh kabátu označen za součást českého kroje. In: Ottův slovník naučný, díl V., Praha 1892, s. 856-857.

¹⁵³ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

¹⁵⁴ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; zápis ze dne 4. dubna 1927.

Vzhledem k nebezpečí, které hasiči museli při své službě podstupovat, měli sjednáno pojištění. Polovinu z něho si hradili sami členové a druhou za ně platil sbor.¹⁵⁵ V roce 1930 bylo pro členy benešovského spolku sjednáno úrazové pojištění u Rolnické pojišťovny v Praze.¹⁵⁶

Přijetí do sboru nemuselo být konečné. Existovaly důvody, které mohly vést k vyloučení člena. Mezi ně například patřilo nevhodné chování ve službě nebo pronášení výroků namířených proti spolku. Členství mohl být zbaven i ten, kdo třikrát za sebou bez omluvy nenavštívil povinná cvičení nebo školu, a pokud byl členem výboru, platilo to i pro schůze.

Tab. 6 - Počet členů

	1927	1928	1929	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
čestní členové			1	5	5	5	5	5	5	5	5
činní členové	25	26	25	35	25	26	22	27	32	32	26
přispívající členové	227	282	335	478	428	586	531	521	436	436	480
členové sborové hudby						24	22	22	25	25	25

Pramen: SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2. Zápisy valných hromad v letech 1927-1929 a 1931-1938.

¹⁵⁵ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; zápis č. 407.

¹⁵⁶ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; zápis ze dne 25. července 1930.

Tab. 7 - Složení výboru Městského dobrovolného sboru hasičského v Benešově (1919-1938)

	1919	1922	1926	1928	1931	1934	1937
starosta	JUDr. Ladislav Feršman	František Novotný			Arnošt Burian		
místostarosta	František Novotný	František Soudný	Václav Chobotský		František Mareš		
velitel		Josef Jeřábek			František Ehmmentritt	František Štunc	
podvelitel	Alois Janota		Karel Musil	František Ehmmentritt		Josef Jiráček	
jednatel	K. Smitěk		Jaroslav Svoboda		Josef Dvořák	František Zeman	Ludvík Kočí
pokladník				Eduard Tichý			Jaroslav Dobruský
účetní						Jaroslav Dobruský	
dobříšitel účtů						Dr. Stanislav Haas	
						Vlad. Kejhar	
						Josef Ježábek	
zbrojmistr				Josef Jiráček	Jaroslav Laštovka	Josef Janota	
kapelník						František Klouček	
výbor	Antonín Janda		František Ehmmentritt			František Dvořák	
	Lohr	Josef Dvořák		Josef Jiráček	František Dobruský	Josef Dvořák	František Dobruský
	K. Marek	František Vytejšek		Petr Holan		Josef Hanbal	Hovorka
		Karel Musil	Karel Kulhánek	Jaroslav Laštovka	Josef Fára	Martin Kedro	Jan Hřebíček
			Jan Paulin		Jan Fulín	Ludvík Kočí	A. Kučera
			Jan Císar			Bohumil Hruška	Eduard Tichý
			Jan Hřebíček		Karel Přívora	Bohumil Kuneš	
			Julius Král		František Štunc	Jaroslav Kupša	
			František Štunc		Josef Šuma		
			František Zeman				

Pramen: SOKa Benešov: Sbor dobrovolných hasičů - Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

Sbor dobrovolných hasičů v Benešově udělil nejvíce čtených členství na přelomu dvacátých a třicátých let. Nejvíce činných členů měl na počátku třicátých let a přispívajících v jejich první polovině. V roce 1931 byla při sboru zřízena hudební kapela, jejíž počet členů byl zaznamenáván od roku 1933 a byl poměrně stabilní a příliš se neměnil. V jeho vedení byla, stejně jako u jiných spolků, elita města. Vedle advokáta Ladislava Feršmana, který byl do roku 1919 starostou města, stáli v jeho čele např. majitelé dvou benešovských tiskáren František Mareš a Arnošt Burian.

Výbor pořádal zhruba jednou měsíčně výborové schůze, na nichž se projednávala došlá korespondence a aktuální záležitosti spolku. Jednou ročně byla svolávána členská schůze a po ní valná hromada. Na valné hromadě shrnovali jednotliví funkcionáři – jednatel, pokladník, velitel a později i kapelník – činnost spolku za poslední rok. Jednou ročně se volil také výbor. Dále byly v případě nutnosti svolávány mimořádné schůze výboru a vždy před plesem či jinou kulturní akcí se konaly schůze zábavního výboru, který byl volen pro ten daný případ.¹⁵⁷

Účel spolku je jasně patrný z jeho názvu. Jeho členové se podíleli na hašení požárů a zajišťovali záchranné práce při vzniku ohně. Do oblasti benešovských hasičů nespadal pouze Benešov, ale i obce v jeho okolí, které neměly vlastní sbor dobrovolných hasičů. Obce, v jejichž okolí bylo několik hasičských sborů, mohly v případě požáru počítat s pomocí a spoluprací všech nebo alespoň několika z nich. Benešovský sbor jezdil k požárům mimo Benešov do obcí Bedřč, Petroupim, Vidláková Lhota, Buková Lhota, Bukovany, Mokrá Lhota a dalších.¹⁵⁸

Efektivnost každého sboru závisela nejen na jeho členech, ale i na vybavení, kterým disponovali. Městský dobrovolný sbor hasičský v Benešově byl vybaven stříkačkou taženou koňmi, a proto chtěl pro zlepšení své činnosti koupit stříkačku automobilovou. Protože se ale jednalo o drahou záležitost, ne všichni s tím souhlasili. Pro pořízení nového stroje byla potřeba najít dobré argumenty. V případě Benešova to byly okolní obce, kde nebyli dobrovolní hasiči a byly tudíž závislé na pomoci z okresního města. Zastánci této myšlenky argumentovali tím, že auto bylo rychlejší než jiné způsoby dopravy. O nákupu stříkačky se ve spolku začalo mluvit v roce 1926. Postupně na začaly shánět potřebné finance, které benešovští hasiči dostávali darem od jednotlivých spolků a korporací, peněžních ústavů a městských a okresních úřadů.

¹⁵⁷ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

¹⁵⁸ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

Dalšími dárči byly okolní obce, které neměly vlastní hasičské sbory a jimž měla automobilová stříkačka sloužit. Nakonec byla pořízena v roce 1929 za 115 000 Kč. Z toho hasiči v hotovosti zaplatili 63 420 Kč, které získali dary, a zbytek firmě Ebert spláceli do roku 1932. V tomto roce si sbor vypůjčil zbývající částku 27 000 Kč od Okresní hospodářské záložny v Benešově, aby stroj mohl prodejci doplatit. Půjčenou sumu však záložně ani do konce roku 1938 nestihl splatit. To však nebránilo tomu, aby pořízená stříkačka sloužila svému účelu.¹⁵⁹

Mimo záchranných prací při požárech pomáhali hasiči i při dalších nehodách. V roce 1930 byly například kvůli silným deštům v Benešově zatopeny sklepy, z nichž benešovští hasiči odčerpávali vodu. Na počátku července spadl na Masarykově náměstí právě stavěný dům. Na odklizením trosk se rovněž podíleli.¹⁶⁰ Další náplní práce tohoto spolku byl dozor na různých společenských a kulturních akcích. Hasiči museli být přítomni při pořádání divadelních představení, projekcích kin, na plesech a dalších tanečních zábavách, na přednáškách apod. Také kontrolovali stav jednotlivých budov ve městě, jak soukromých, tak veřejných. U soukromých domů zjišťovali, jaký je stav půd a podstřeší, u veřejných kontrolovali funkčnost hydrantů, osvětlení nouzových východů a dalšího zabezpečení proti ohni a prostředků na jeho uhašení.

Mimo tyto praktické činnosti museli členové každoročně absolvovat cvičení, která je udržovala v potřebné kondici a pomáhala jim ovládat nezbytná náčiní k hašení požárů. Cvičení byla pořádková a praktická, cvičilo se se sekyrkami, háky, žebříky atd. Cvičení probíhala v letních měsících a v zimních je nahrazovala tzv. škola, resp. školení o signálech a dalších teoretických znalostech.

K zvládnutí práce hasičům pomáhala výstroj, kterou jim zajišťoval sbor. Ten pravidelně kontroloval její stav a případně ji doplňoval. Pravidelně byly také doplňovány a obměňovány požární hadice a další vybavení.

Ačkoli byl Městský dobrovolný sbor hasičský v Benešově potřebným spolkem, ne všichni jeho pomoc vítali. Některé spolky se bránily jeho přítomnosti na svých kulturních akcích kvůli poplatkům, jež musely za hasičskou hlídku sboru odvádět. Například za dozor při představení v kině se platilo 8 Kč. Tělocvičná jednota Sokol byla jediná, kdo se v Benešově pokusil s hasiči o dohodu o snížení tohoto povinného

¹⁵⁹ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; zápisy z období 17. prosince 1926-13. ledna 1932; Šturc, František: Naše hasičstvo; in: Monografie města Benešova, Benešov 1938, s. 49.

¹⁶⁰ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; zápis ze dne 7. července 1930.

poplatku. V roce 1933 situaci s jeho vybíráním ztížilo rozhodnutí Nejvyššího soudu v Brně, podle něhož neměly spolky hasičům platit vůbec. Jelikož byly tyto poplatky důležitou součástí příjmů sboru na jeho činnost, přistoupil benešovský sbor na snížení požadované částky a za dozor v kině nebo divadle vybíral napříště jen 6 Kč.¹⁶¹

Ovšem odmítání placení bylo jen jedním problémem hasičů v Benešově. Ti byli rovněž vystaveni slovním útokům. První se objevily v roce 1926 na zábavě v hostinci Na Špitále, během níž byla vystavena maska, která měla zesměšnit hasičský sbor. Nakonec se však přišlo na to, že šlo o útok pouze proti jednomu konkrétnímu členu.¹⁶² Přímo proti sboru byl veden útok na pietním večeru Okresní ženské komise o rok později. Na něm redaktor časopisu Blaník Janovský pronesl: „*Hasičů si nevšímejte, nic jim nedávejte, nemají tu co dělat a budete mít od nich pokoj. Když někde chcípne pes, pošlou tam hasiče.*“¹⁶³ Sbor požadoval od redaktora omluvu na policii, Janovský se zde ale neomluvil a navíc označil hasiče za vyděrače. Sbor ho chtěl nechat trestně stíhat, nakonec mu ale nabídl, že za omluvu v tisku na něj žalobu nepodá. S tím Janovský souhlasil.¹⁶⁴ Občas se však stávalo, že na spolek slovně útočil i jeho vlastní člen. To bylo řešeno vyloučením z hasičského sboru.¹⁶⁵

Sbor se mimo práce i bavil. Každoročně pořádal ples, který se konal vždy v lednu v sále hotelu Pošta. Jeho dalšími podniky byly přátelské večírky a pomlázkové zábavy. V roce 1931 vznikla „sborová hudba“, která hrála jednak na vlastních akcích, ale i na podnikách jiných spolků nebo města. Většinou vystupovala zdarma.¹⁶⁶ V letech 1937 a 1938 pořádal spolek pro veřejnost kurzy civilní protiletectké obrany.¹⁶⁷

Pro benešovské hasiče byl nejvýznamnějším rokem rok 1932. V tomto roce oslavili 50 let trvání svého sboru. První oslavou byl pravidelný ples, který se v tomto roce nazýval Jubilejním plesem. V červnu se uskutečnilo druhé kolo oslav, při kterých byla pořádána akademie, ukázka hasičského zásahu, praktické cvičení

¹⁶¹ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; zápis ze dne 18. prosince 1933.

¹⁶² SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; zápisy ze dne 2. února a 4. března 1926.

¹⁶³ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; zápis ze dne 6. června 1927.

¹⁶⁴ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; zápis ze dne 22. června, 17. srpna a 26. září 1927.

¹⁶⁵ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

¹⁶⁶ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

¹⁶⁷ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; Zápisy ze schůzí z let 1937-1938.

s automobilovou stříkačkou a další zákroky. Všechna cvičení se konala na cvičišti za Sokolovnou, které sboru půjčila Tělocvičná jednota Sokol.¹⁶⁸

Mimo svých kulturních a společenských akcí spolek navštěvoval i akce jiných hasičských jednotek. Pro sbor byla důležitá zejména účast na župních akcích. Každoročně se konaly valná hromada a župní sjezd, obě akce vždy u jiného sboru po celé župě. Dále se sbor aktivně účastnil okrskových cvičení pořádaných okolními sbory, a to i z jiných žup. Hasiči byli přítomni i na odhalování různých pomníků. V Benešově se zúčastnili v roce 1928 slavnosti uložení prsti z italských a francouzských válečných bojišť v urnovém háji a v roce 1934 i jejího přenesení do pamětní desky na Masarykových školách v Benešově. Dále také byli při slavnosti otevření novostavby Městské spořitelny v roce 1928, odhalení pomníku mistra Jana Husa na Masarykově náměstí v roce 1933 a při odhalení pomníku padlým u benešovského gymnázia.¹⁶⁹ Pravidelně se rovněž podíleli na oslavách 28. října. Mimo město navštívili například slavnostní otevření Hasičského domu ve Voticích, oslavu 50 let existence hasičského sboru v Pyšelích, odhalení pomníku padlým v Chlístově a Úročnici, v Poříčí nad Sázavou asistovali při slavnostním odhalení pomníku Poloprudskému ad.¹⁷⁰

Městský dobrovolný sbor hasičský v Benešově patřil mezi spolky, u nichž byl jasně patrný účel jejich vzniku a činnosti. Jeho výhodou oproti jiným spolkům bylo, že měl zajištěnou finanční podporu od města.¹⁷¹ Jeho potřebnost měla však i odvrácenou stranu, neboť ne vždy byla nařízená účast hasičů na kulturních a společenských akcích ve městě přijímána s nadšením, což pramenilo z povinnosti hasičům za jejich asistenci platit. Význam tohoto spolku je však neoddiskutovatelný a na rozdíl od jiných místních organizací si ve svých řadách – až na malé výjimky – udržel pořádek, kázeň, disciplínu a úctu ke své činnosti.

¹⁶⁸ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; zápis ze dne 9. července a 1. srpna 1931 a 10. února a 4. května 1932.

¹⁶⁹ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

¹⁷⁰ SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1911-1940; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

¹⁷¹ V letech 1920-1927 činil příspěvek od města 300 Kč a v roce 1931 získal sbor 2000 Kč. In: SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov – Pokladní kniha, 1883-1932, inv.č. 9, kart. 1.

6.3) SPOLEK: VÝSTAVA KRAJE PODBLANICKÉHO V BENEŠOVĚ

Vytvoření spolku Výstava kraje podblanického a tím i jeho účel byl od samého počátku jasně vymezen. Vznikl, aby v Benešově zorganizoval zemědělskou, průmyslovou a živnostenskou výstavu. Protože se nedochovaly stanovy spolku ani kronika, které by uváděly datum jeho vzniku, označila bych jako datum vzniku den konání první výborové schůze 29. srpna 1934.¹⁷²

Výstava, kterou členové spolku plánovali, měla pomoci nejen podnikatelům, kteří na ní měli představit ukázky svého řemesla, ale i městu, blízkému zámku Konopiště a celé oblasti Podblanicka.¹⁷³ Podblanicko pro výstavní výbor zahrnovalo soudní okresy Benešov a Sedlčany.¹⁷⁴ Přednost mezi přihlášenými získali lidé z této oblasti, tj. z měst Benešova, Vlašimi, Neveklova, Týnce nad Sázavou, Netvořic, Votic, Sedlce, Jankova, Sedlčan, Trhového Štěpánova, Dolních Kralovic a dalších.

Historii tohoto spolku lze rozdělit do tří období. Za první období můžeme považovat dobu od 29. srpna do 7. listopadu 1934,¹⁷⁵ kdy vznikaly plány výstavy ještě pod názvem „*Středočeská živnostensko-hospodářská, národopisná, školská a průmyslová výstava v Benešově u Prahy*“. Právě na schůzi konané 7. listopadu navrhl místopředseda spolku Karel Mareš název „*Výstava kraje podblanického v Benešově*“, která se poté stala oficiálním pojmenováním chystané akce.¹⁷⁶ Za druhé období lze považovat přelom let 1934/1935, v němž se výstava plánovala na 28. června až 18. července 1935. Od tohoto termínu ale bylo nakonec upuštěno. Poslední etapa trvala od září roku 1935 do ukončení výstavy v červenci 1936.

¹⁷² SOKA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí výstavního výboru, 1934-1935, kart. 1, inv. č. 1, kn. 1 - Zápis ze dne 29. srpna 1934.

¹⁷³ „*Termín Podblanicko ... se vžíval do podvědomí nejpозději od konce šedesátých let 19. století... Bylo to v době, kdy se utvářelo novodobé územně správní uspořádání na principu politických a soudních (samosprávných) okresů...*, (jejichž) *společným symbolem byl Blaník.*“ In: Eva Procházková: *Nástin dějin archivnictví na Benešovsku*; in: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*, 39/1999, Benešov 1999, s. 95.

¹⁷⁴ SOKA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí přípravného výstavního výboru krajské výstavy Podblanicka, 1935-1936, kart. 1, inv. č. 3; zápis ze dne 26. září 1935.

¹⁷⁵ Tamtéž - Zápis ze dne 7. listopadu 1934.

¹⁷⁶ SOKA Benešov: Výstava kraje Podblanického v Benešově - Pozvánky na schůze, 1934-1936, (ústředního výboru, předsednictva výstavy kraje Podblanického, živnostenského odboru Podblanické výstavy v Benešově), presenční listiny, 1935, (z plenární schůze Podblanické výstavy v Benešově), doručovací listy, oběžník výstavního výboru, 1934-1936, 1934-1936; kart. 1, inv. č. 4. Vedle schváleného názvu „*Výstava kraje podblanického v Benešově*“ navrhl Mareš také pojmenování „*Krajská podblanická výstava v Benešově*“.

Organizaci měly na starosti celkem čtyři výbory. Jejich složení se po celou dobu prakticky neměnilo. Pokud někdo odešel, jako důvod k odchodu uváděl většinou zaměstnání, kvůli němuž nemohl dál pracovat pro výstavu.

Tab. 8 - Ustavující výbor (29. srpen 1934 - 10. říjen 1934)

Funkce	Jméno
předseda výstavního odboru	ing. Bedřich Fürst
výbor	Jan Hřebíček
	Karel Militký
	Karel Veselý
	Karel Rýdl
	František Podhola
	Rudolf Zábrodský
	Karel Mareš
	František Šturc
výstavní komité	František Šturc
	August Černý
	Jaroslav Topol

Pramen: SOKA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí výstavního výboru, 1934-1935, kart. 1, inv. č. 1, kn. 1.

Tab. 9 - Výstavní výbor (10. říjen 1934 - 13. únor 1935)

Funkce	Jméno
předseda	Fratišek Živnůstka
místopředsedové	Josef Reindl
	Anotnín Fuksa
	František Suchánek
	Karel Mareš
pokladník	August Černý
předseda kulturního odboru	Josef Reindl
předseda školského odboru	Jakub Honner
předseda uměleckého odboru	
předseda živnostenského odboru	Karel Mareš

Pramen: SOKA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí výstavního výboru, 1934-1935, kart. 1, inv. č. 1, kn. 1.

První schůze výstavního výboru se vedle předsedy spolku Ing. Bedřicha Fürsta zúčastnili zástupci zemědělských, průmyslových a řemeslných společenstev z Benešova. Byli to za společenstvo řezníků a uzenářů Jan Hřebíček, za společenstvo truhlářů Karel Militký, za společenstvo obuvníků Karel Veselý, za společenstvo živností oděvních Karel Rýdl, za společenstvo kovářů a podkovářů František Podhola, za společenstvo stavebních živností Rudolf Zábrodský, za společenstvo mistrů tesařských Karel Mareš a za společenstvo hostinských František Šturc, jenž poskytl výboru místnost ve svém hostinci Na Špitále pro konání schůzí.¹⁷⁷

Někteří účastníci první spolkové schůze se stali místopředsedy výstavního výboru a někteří z nich předsedy jednotlivých odborů, vzniklých pro zefektivnění práce na přípravě výstavy. Karel Mareš měl na starosti živnostenský, technický a instalační odbor, Václav Suchánek ml. vedl odbor průmyslový, zemědělský byl v péči pánů F. Živnůstky a Váni, o kulturní, školský a umělecký odbor se starali Josef Machovský a okresní školní inspektor Josef Reindl, v čele propagačního a tiskového odboru stál Arnošt Burian a o zábavní a finanční se starali August Černý a Rudolf Zábrodský.

Výstavní výbor si samozřejmě přál, aby výstava byla úspěšná, ale také, aby měla i zisk. Její přípravu proto konzultoval s Obchodními a živnostenskými komorami v Praze a Českých Budějovicích, na které se obrátil s dotazem ohledně termínu výstavy. Zajímal se také o výsledek podobných podniků v Sedlčanech a Voticích. Z odpovědí od nich se dověděl, že tamní výstavy byly úspěšné.

Tyto výstavy proto byly použity jako vzor benešovské, a to i ohledně žádostí o protektorát, který bylo v té době nezbytný pro zajištění takové akce. O něj výstavní výbor požádal ministerstva zemědělství, školství a národní osvěty a průmyslu a obchodu, dále Zemědělskou radu pro Čechy, Obchodní a živnostenskou komoru v Českých Budějovicích, městskou radu a okresní výbor.

V roce 1934 rozhodli členové výboru o vydávání výstavního časopisu nazvaného „*Zájmy Podblanicka*“. Tento měsíčník měl veřejnost informovat o přípravách plánované výstavy. Vydavatelem časopisu byl Arnošt Burian, vlastník Tiskárny Burian a spol. v Benešově. Mezi spolkem a jím byla uzavřena dohoda, že případný schodek vzniklý při prodeji bude hradit sám Burian, ale zisk půjde ve

¹⁷⁷ SOKA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí výstavního výboru, 1934-1935, kart. 1, inv. č. 1, kn. 1 - Zápis ze dne 29. srpna 1934. Hostinec Na Špitále se nacházel na křižovatce dnešních ulic Pražská a Pod Brankou, dnes naproti nákupnímu středisku. Hostinec vznikl z nepoužívaného špitálního kostela sv. Alžběty.

prospěch výstavy. Arnošt Burian pomáhal výstavě i dary hlavičkových papírů, obálek apod.

Na schůze, které projednávaly organizační otázky, byli zváni vedle členů výstavního výboru i starosta města a delegáti jednotlivých politických stran. Své delegáty sem vysílali agráři, sociální demokraté, živnostenská strana a Národní obec fašistická. Jen Národní liga si stěžovala, že nebyla pozvána. Tuto situaci výbor napravil opětovným zasláním zvacího dopisu.

Od počátku bylo jasné, že jako výstavní prostory nemohly stačit pouze ulice města. Výbor dostal nabídku od tří obyvatel z Benešova na propůjčení jejich pozemků. Byli to pánové Kos, Schönbaum a okresní zahradník Škvor. Dále bylo potřeba pro některé expozice zajistit výstavní budovu. Tou měla být podle názoru výboru některá z benešovských škol. Žádosti s dotazem na možnosti propůjčení byly zaslány místní školní radě, školnímu výboru Živnostenských škol pokračovacích a ředitelství gymnázia. V roce 1934/1935 přislíbily bezplatnou pomoc Živnostenské školy pokračovací. Zaplatit chtěly pouze případné škody.

Protože byl začátek výstavy původně plánován na konec června 1935, bylo třeba vyřešit problém konce školního roku, který kolidoval s termínem zahájení akce. Živnostenské školy nabídly možnost používat jejich budovu již od 26. června. Problém byl s chlapeckými školami, neboť ty byla místní školní rada ochotná uvolnit až od 28. června. Výstavní výbor se proto rozhodl požádat zemskou školní radu, aby v Benešově ukončila školní rok již o pět dní dříve, tj. 23. června. Ale dříve než rozhodla, bylo datum zahájení výstavy změněno.

Škol, přesněji Masarykových škol chlapeckých, se týkal ještě jeden problém. Bylo jím jejich okolí. Novostavba benešovských chlapeckých škol byla slavnostně otevřena na jaře 1934. Ale její okolí nesplňovalo požadavky výboru na reprezentativní výstavní oblast. Základním problémem byl chybějící trávník, který měl být teprve vyset. Město však slíbilo, že vše do začátku výstavy stihne.

Bez čeho ale výstavu uskutečnit nešlo, byly peníze. Předběžný rozpočet byl v roce 1934 stanoven na 88 900 Kč. Finanční prostředky na výstavu měly pocházet z pronájmu jednotlivých výstavních prostor, prodeje vstupenek na výstavu a uveřejněných reklam a inzerátů. Dalším zdrojem financí byly dobrovolné příspěvky. V roce 1934 darovalo město ze svého rozpočtu 1 000 Kč, Společenstvo hostinských

v Benešově 500 Kč, Živnostenská strana 200 Kč, Občanská záložna 500 Kč a Obchodní grémium 300 Kč.¹⁷⁸ Celkem tedy takto spolek získal 2 500 Kč.

Již v prosinci 1934 doporučil Okresní výbor výstavnímu spolku, aby odložil Výstavu kraje podblanického na později.¹⁷⁹ Spolek se rozhodl neuposlechnout a požádal Okresní výbor o podporu. Pokračoval dál s přípravami, rozesílal pozvánky a jen živnostenský odbor obdržel 40 přihlášek k výstavě. Posunout termín výstavy však doporučilo i vedení města a k němu se přidaly i zemědělské korporace, které vyzvaly výbor k odložení chystaného podniku na rok 1936. V únoru 1935 se proto výbor nakonec rozhodl výstavu odsunout na další rok.¹⁸⁰

Období od září 1935 do července roku 1936 jsem již výše označila za třetí a závěrečné období fungování tohoto spolku. V této době stály v jeho čele přípravný a výkonný výstavní výbor.

Tab. 10 - Přípravný výstavní výbor (4. září 1935 - 25. listopad 1935)

Funkce	Jméno
předseda	Antonín Fuksa
výbor	František Novotný
	Josef Reindl
	Karel Mareš
	Rudolf Zábrodský
	Karel Rýdl
	Vojtěch Balík
	František Šturc
	Arnošt Burian
	August Černý
	František Šturc

Pramen: SOKA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí přípravného výstavního výboru krajské výstavy Podblanicka, 1935-1936, kart. 1, inv. č. 3.

¹⁷⁸ SOKA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí výstavního výboru, 1934-1935, kart. 1, inv. č. 1, kn. 1 - Zápis ze dne 29. srpna, 12. září a 10. října 1934.

¹⁷⁹ Tamtéž - Zápis ze dne 2. ledna 1935.

¹⁸⁰ Tamtéž - Zápis ze dne 13. února 1935.

Tab. 11 - Výkonný výstavní výbor (25. listopad 1935 - červenec 1936)

Funkce	Jméno
předseda	Antonín Fuksa
jednatel	František Šturc
předseda živnostenského odboru	Karel Mareš
předseda instalačního odboru	František Novotný
předseda finančního odboru	Josef Machovský
předseda kulturního odboru	Josef Reindl
předseda zemědělského odboru	František Živnůstka
předseda propagačního odboru	Arnošt Burian

Pramen: SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí přípravného výstavního výboru krajské výstavy Podblanicka, 1935-1936, kart. 1, inv. č. 3.

V tomto období se do výboru výstavního spolku dostal vedle zástupců různých zemědělských, řemeslných, průmyslových a dalších společenstev i zástupce podnikatelů. Byl jím majitel tiskárny v Benešově pan Arnošt Burian. V minulém roce byl ale již členem spolku, který jej podporoval poskytováním svých služeb zdarma.

V této fázi se již podařilo završit přípravné práce a otevřít tři týdny trvající Výstavu kraje podblanického v Benešově. Ještě předtím ale musel spolek vyřešit vedle organizačních otázek, jakými byly zajištění propagace výstavy, vymezení výstavního prostoru, zajištění ubytování vystavovatelům apod., také včasnou úpravu okolí chlapeckých škol, zajistit propůjčení školních budov, tedy i dřívější ukončení školního roku atd.

Přípravný výstavní výbor rozhodl, že pro jeho práci je potřeba zřídit výstavní kancelář s telefonem. Tato kancelář byla umístěna v přízemí Masarykových chlapeckých škol a o zavedení telefonu jednal s poštovním úřadem v lednu roku 1936. Zavedení telefonu stálo výstavní výbor 500 Kč a po skončení výstavy zůstal v majetku školy.¹⁸¹

Spolek byl v této době rozdělen na jedenáct odborů, které měly na starosti jednotlivé přípravné práce: kulturní, umělecký, školský, živnostenský, zemědělský, průmyslový, lesnický, instalační a technický, propagační a tiskový, pořadatelský a programový, zábavní a finanční. Každý odbor měl na starosti určitý okruh povinností

¹⁸¹ SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí přípravného výstavního výboru krajské výstavy Podblanicka, 1935-1936, kart. 1, inv. č. 3; zápis ze dne 13. listopadu 1935, 8. a 23. ledna, 27. května a 3. června 1936.

a úkolů. Toto rozdělení práce mělo pomoci celou výstavu co nejlépe zorganizovat a tím zvýšit šance na její úspěšnost.

O propagaci výstavy se staral propagační odbor. Vedle vydávání měsíčníku „*Zájmy Podblanicka*“ do jeho agendy spadaly reklamy, pozvánky a informace o výstavě otiskované v místních časopisech a novinách. Na jaře 1936 a těsně před výstavou byly vylepovány plakáty po Benešově, Mladé Vožici, Sedleci a dalších městech. O umístění plakátů odbor jednal také s Československými drahami, s nimiž se dohodl na jejich vylepení na větších nádražích. Reklama na výstavu se objevila i v některých pražských kinech.

Výstavní výbor chtěl ke vstupence na výstavu připojit i slevu na návštěvu konopišťského parku a zámku, o čemž musel vyjednávat s Ředitelstvím státních statků v Praze. Vedle získání souhlasu se slevou ale představitelé spolku žádali také provést úpravu parku, protože jeho stav se jim nezdál pro výstavu dostatečně reprezentativní. Na to však ředitelství odmítalo přistoupit. Nakonec se s ním spolek dohodl na poskytování slevy, která byla přidávána v podobě kupónu k výstavním vstupenkám, a na úpravě parku alespoň v rámci možností. Tyto práce měly zároveň zajistit obživu pro nezaměstnané, pro které neměl výstavní výbor v zimním období využití.

Spolek si zakládal na reprezentativnosti výstavy a chtěl, aby tomu odpovídal i vzhled města. Požadoval proto po jeho vedení vydláždění všech ulic a u několika jejich opravu. To bylo podmínkou i ředitelství gymnázia pro zapůjčení jeho budovy. Náklady na údržbu silnic byly hrazeny z rozpočtu města, které potřebné peníze na jejich opravu našlo. Podařila se vyřešit i úprava okolí Masarykových škol chlapeckých, které bylo oseto trávou. Tento úkol měl na starosti ředitel okresních školek pan Srdínko.

Město podpořilo výstavu také finančním příspěvkem, a to celkem 3 000 Kč. Celý podnik byl pojištěn u Vzájemné pojišťovací banky Slavie. Výstavní výbor sice původně uvažoval, že sjedná pojištění u několika subjektů, nakonec se ale rozhodl pro jediný.¹⁸²

Poslední překážkou bylo zajištění školních budov jako výstavních prostor. Školy totiž nebyly v poskytování svých areálů tak velkorysé, jako rok předešlý. Tentokrát však nebyl problém v datu ukončení školního roku – začátek letních prázdnin byl pro Benešov stanoven Zemskou školní radou na 24. června 1936 –, ale

¹⁸² Tamtéž - zápis ze dne 18. března a 15. června 1936.

skutečnost, že všechna školní zařízení požadovala za zapůjčení prostor poplatek. Na jeho zaplacení byl výstavní výbor nucen přistoupit.

Místní gymnázium nejprve přislíbilo pro výstavu vyčlenit čtrnáct místností, teprve později souhlasilo i s půjčením svého dvora. Na něm se ale nesměly konat tzv. zábavní podniky, celá budova musela být navíc pojištěna na hodnotu 100 000 Kč a výstavní výbor musel uhradit náklady na její provoz, tj. elektřinu a vodu. Za to mohl objekt gymnázia využívat v období od 24. června do 24. července 1936.¹⁸³ V budově chlapeckých škol byla umístěna výstavní kancelář a jako výstavní prostory sloužily přízemí a první patro. Další výstavní místnosti byly k dispozici v Živnostenských školách pokračovacích. Dívčí měšťanská škola na Karlově sloužila jako noclehárna.¹⁸⁴ Vybavení škol, včetně nábytku, bylo po dobu konání výstavy uskladněno v benešovském pivovaru.¹⁸⁵

Výstava byla slavnostně zahájena pod protektorátem města a ministerstev zemědělství a obchodu 29. června 1936. Vedle samotných expozic zúčastněných podniků a firem se v jejím průběhu konaly sjezdy různých společenstev a politických stran, pořádaly závody a výstavy zvířat. Bezpečnost výstavy měla na starosti Hlídací firma Hloušek z Domažlic.¹⁸⁶ Pořadatelské a informační služby přímo na výstavě vykonávali nemajetní studenti.¹⁸⁷

Vystavovatelé byli rozděleni podle odborů. Zemědělské expozice představovaly např. ukázky konzervování hub, vlastní výstavní stánek měla VII. včelařská župa a Státní statek Konopiště, který podával informace o hospodářském průmyslu, zemědělství, lesnictví a rybářství.¹⁸⁸ Řemesla byla zastoupena např. ukázkou výroby víkendových chat a zahradních besídek od tesařského mistra Karla Mareše, pružin do automobilů od kováře Františka Podholy a dalších živnostníků z Benešova a okolních měst a obcí.¹⁸⁹ Průmyslové expozice připravila Sdružení

¹⁸³ Tamtéž - zápis ze dne 18. března a 1. dubna 1936.

¹⁸⁴ Tamtéž - zápis ze dne 3. června 1936.

¹⁸⁵ Tamtéž - zápis ze dne 27. května 1936.

¹⁸⁶ Tamtéž - zápis ze dne 15. června 1936.

¹⁸⁷ Tamtéž - zápis ze dne 7. června 1936. Spolek se rozhodl nabízet práci nemajetným studentům, aby si mohli vydělat nějaké peníze. Stejně se snažil pomáhat i nezaměstnaným, kterým poskytoval práci. Když pro ně přes zimu práce nebyla zajistil jim ji v konopištském parku, který bylo potřeba upravit pro výstavu.

¹⁸⁸ Tamtéž - zápis ze dne 11. a 25. března 1936.

¹⁸⁹ SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Seznam vystavovatelů, 1936, kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

lihovarů, Sdružení mlékáren, Josef Steindler o kruhové strojní cihelně, městská elektrárna a další.¹⁹⁰

Expozici, která představovala město Benešov a oblast Podblanicka, připravila Okresní vlastivědná komise učitelstva. Pojednávala o osobnostech, které z tohoto kraje pocházely nebo zde působily, dále také o místech, která pamatují zajímavé a významné dějinné události. Město reprezentovaly i výstavy jednotlivých škol¹⁹¹ a expozice o vývoji samosprávy v Benešově, Podblanicko představovala obdobná expozice o vývoji samosprávy v jednotlivých okresech.¹⁹²

Další ukázky společenského a kulturního života ve městě nabízely výstavy místních spolků. Z Benešova se mimo jiné zúčastnily Ženský spolek, Radioklub, Skauti nebo Komorní sdružení, jež během akce odhalilo pomníky dvěma významným mužům, kteří spojili svůj život s Benešovem – spisovateli Sokolu-Tůmovi a hudebnímu skladateli Josefu Sukovi.¹⁹³ Svou expozici připravil i 48. pěší pluk Jugoslávie.¹⁹⁴

Vlastní expozice měly také peněžní ústavy a pojišťovny, musely však ukazovat vývoj oborů v Podblanicku. V Benešově tehdy vystavovaly Okresní hospodářská záložna, Občanská záložna a z pojišťoven například benešovské pobočky Vzájemné pojišťovny Praha, První české vzájemné pojišťovny, Rolnické vzájemné pojišťovny či Vzájemné pojišťovací banky Slavie.¹⁹⁵

Výstav zvířat bylo několik a byly rozvrženy tak, aby se vystřídaly v průběhu celé akce. Ve dnech 27.-29. června vystavovali drobní chovatelé, 29. června se konala výstava skotu a prasat, 5. července se na řadu dostali majitelé koní a ve dnech 5. a 6. července včelaři. O dva týdny později, 19. července, se uskutečnila poslední výstava zvířat, tentokrát psů, která byla spojena s ukázkou práce Výchovné stanice četnických

¹⁹⁰ SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí přípravného výstavního výboru krajské výstavy Podblanicka, 1935-1936, kart. 1, inv. č. 3; zápis ze dne 11. března 1936; SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Seznam vystavovatelů, 1936, kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

¹⁹¹ SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí přípravného výstavního výboru krajské výstavy Podblanicka, 1935-1936, kart. 1, inv. č. 3; zápis ze dne 8. ledna, 23. ledna a 15. dubna 1936.

¹⁹² Tamtéž - zápis ze dne 26. září a 9. října 1935.

¹⁹³ Tamtéž - zápis ze dne 25. listopadu a 16. prosince 1935, 19. února a 6. května 1936.

¹⁹⁴ Tamtéž - zápis ze dne 13. listopadu 1935 a 3. června 1936.

¹⁹⁵ SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Seznam vystavovatelů, 1936, kart. 1, inv. č. 2, kn. 2; SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Zápisy ze schůzí přípravného výstavního výboru krajské výstavy Podblanicka, 1935-1936, kart. 1, inv. č. 3; zápis ze dne 25. března 1936.

psů v Pyšelích.¹⁹⁶ Svůj sjezd v období výstavy uspořádali sociální demokraté a živnostenská strana. Sešlo se také Společenstvo řezníků, které při této příležitosti vysvětilo svůj prapor, Zemská jednota řemeslných a živnostenských společenstev pro Čechy v Praze a Jawa klub.¹⁹⁷ Závody během výstavy uspořádaly Československá obec střelecká a Lawn tenis klub Benešov.

O úspěšnosti a důležitosti výstavy vypovídala i návštěva významných osobností jako byli prezident dr. Edvard Beneš, který do Benešova zavítal i s manželkou Hanou 13. července 1936, primátor hlavního města Prahy dr. Karel Baxa, ministr sociální péče ing. Jaromír Nečas a mnozí další.¹⁹⁸ Beneš a Baxa přijeli na pozvání organizátorů, tak jako to činili u podobných podniků pořádaných po celé republice. Ostatní osobnosti byli protektory výstavy, u nichž se předpokládalo, že na akci, nad níž drží ochrannou ruku, zavítají.

Výstava, jejíž příprava trvala dva roky, se nakonec podařila a měla úspěch. Pomohla i vzhledu města. Díky ní byla opravena řada ulic a domů, což součastníci velmi oceňovali.¹⁹⁹ Účelem této akce bylo ukázat práci místních lidí a podpořit turistický ruch v okresním městě a v celé oblasti Podblanicka a také měla být reklamou podnikatelům ze dvou okresů ve středních Čechách, tj. Benešova a Sedlčan, a přiblížit tuto oblast návštěvníkům.

¹⁹⁶ Tamtéž - zápis ze dne 19. února a 11. března 1936.

¹⁹⁷ Tamtéž - zápis ze dne 10. prosince a 13. listopadu 1935, 23. ledna a 25. března 1936.

¹⁹⁷ Tamtéž - zápis ze dne 6. května 1936.

¹⁹⁸ SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 372.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 372 a 373.

6.4) ŽENSKÝ SPOLEK V BENEŠOVĚ

Ženský spolek v Benešově vznikl v roce 1905.²⁰⁰ V době před první světovou válkou se ale nazýval Spolek paní a dívek Benešov a pojmenování Ženský spolek získal až později. Spolek paní a dívek svou činností a zejména názory, které zaznívaly na jeho přednáškách – např. Františka Plamínková se ve svém referátu „O snahách žen poslední doby“ zmínila o militarismu²⁰¹ – nevyhovoval tehdejšímu vedení města. Jeho předsedkyně Milada Veselá proto lehce upravila stanovy a nově ho pojmenovala. Když byl tento nový subjekt schválen, přešly do něj členky původního Spolku paní a dívek. Přestože se změna názvu udála ještě před válkou, objevuje se původní název i za první republiky. Jeho vůdčí představitelkou byla Milada Veselá, která stála v jeho čele v letech 1905-1914 a poté v letech 1925-1934. Byla manželkou jednoho z významných obyvatel města JUDr. Františka Veselého, v letech 1919-1920 československého ministra spravedlnosti a poté starosty Benešova a senátora.

Ženský spolek se podle svých stanov zaměřoval hlavně na charitu, ale vedle ní se měl starat i o vzdělání chudých dětí, pomáhat ženám ve všech oblastech jejich života, včetně lékařské péče, a podporovat rozvoj společenského života ve městě. Charitativní činnost spolku se soustředila především na vaření polévek chudým dětem, podporování dětí na studiích v Benešově i mimo město, většinou formou placení ubytování a jídla, popř. školného, a na pomoc ženám, které o ně požádaly. Tato pomoc měla buď formu peněžního daru nebo potravinového daru v určité hodnotě. Dále členky spolku pořádaly čaje, taneční večery, přednášky nebo kurzy. Díky těmto akcím si opatřovaly potřebné finance na charitativní činnost. Dalšími zdroji peněz byly členské příspěvky a dary. Jmění spolku tvořila různá zařízení a další majetek, který byl získán během činnosti spolku, např. vybavení kuchyně pro vaření polévek.²⁰²

Členskou základnu stanovy rozdělují na dvě skupiny. První tvořili členové a druhou „dobrodinci a příznivci“. Členové se dále dělili do čtyř podskupin na čestné, zakládající, přispívající a činné. Právním každého člena bylo volit a být volen do spolkových orgánů, podávat výboru různé návrhy a podněty a odvolávat se k valné hromadě. Členky mohly rovněž používat knihy a časopisy spolkové knihovny a

²⁰⁰ Kloudová, Ludmila: Ženský spolek v Benešově (Jeho činnost a práce); in: Monografie města Benešova, Benešov 1938, s. 65-66.

²⁰¹ SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově - Akce spolku. Dr. František Veselý: Vzpomínka na Benešov.

²⁰² SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově – Stanovy spolku (změna stanov, utvoření názvu spolku), 1905-1951, kart. 1, inv. č. 4 - § 1.

účastnit se všech akcí, které spolek pořádal. Povinností bylo platit členské příspěvky. Zánik členství se mohl uskutečnit pouze třemi způsoby. První bylo oznámení o vystoupení ze spolku výboru, tedy dobrovolný zánik; druhým vyloučení, které musela schválit valná hromada, a třetím bylo neplacení členského příspěvku po dobu jednoho roku.²⁰³

Řízení spolku měla na starosti valná hromada a volený výbor. Ten spravoval spolek vždy po dobu jednoho roku a volila ho valná hromada, která rozhodovala o majetku a další existenci spolku a měla právo vylučovat členy a jmenovat čestné členy. Pokud bylo potřeba změnit stanovy, smělo se to stát pouze na valné hromadě, kde se pro tento krok musely vyslovit dvě třetiny členů. Pro usnášení valné hromady na ní měla být podle stanov přítomna alespoň třetina členů, ale nebylo to nutné. Pokud na valnou hromadu svolána nedorazil potřebný počet členů, byla svolána znovu o půl hodiny později a mohla se usnášet za jakéhokoli počtu účastníků. Rok, pro který byl výbor volen, nebyl kalendářní, ale začínal na jaře nebo výjimečně v létě podle toho, kdy se konala valná hromada. Ta se vždy scházela v rozmezí dubna až června. Období fungování jednotlivých výborů spolek označoval jako správní rok.

Výbor měl 12-14 členů. Přímo valnou hromadou byla volena předsedkyně a místopředsedkyně, dále osm až deset členek a dvě náhradnice. Ostatní funkce ve výboru se rozdělovaly až na ustavující jeho schůzi, která se většinou konala ten samý den jako valná hromada. Na ustavující schůzi byly voleny pokladní, jednatelka, revizorky účtů a správkyň kuchyně. Na veřejnosti byl spolek reprezentován předsedkyní nebo místopředsedkyní. Jednatelka obstarávala korespondenci spolku, vedla seznam členů, uveřejňovala zprávy o činnosti, s předsedkyní svolávala schůze a stanovovala jejich program a většinou o nich vyhotovovala zápis. Jednatelka a předsedkyně měly ještě jednu pravomoc, bez jejich podpisu nemohla být z pokladny vydána žádná finanční částka. O pokladnu se starala pokladní, která vyplácela peníze, dohlížela na vybírání členských příspěvků, vedla přehled o celkovém majetku spolku a na schůzích podávala zprávy o aktuální stavu, včetně vyúčtování akcí, které byly v daném období pořádány. Správkyň kuchyně dohlížela na poskytování polévek dětem a na zajištění obsluhy kuchyně a dodávek potravin. V kuchyni se střídaly jednotlivé členky a potraviny zajišťovali všichni obchodníci ve městě. Pro každý

²⁰³ SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově – Stanovy spolku (změna stanov, utvoření názvu spolku), 1905-1951, kart. 1, inv. č. 4 - § 2 až 4.

měsíc byl stanoven jeden prodejce potravin a jeden prodejce pečiva. Revizorky účtů kontrolovaly pokladní knihu.

Vedle řádné valné hromady bylo možné svolat i mimořádnou, pokud se pro její svolání vyslovila třetina členů. Dalším nepravidelně svolávaným orgánem byl smírčí soud, který zasedal pouze při rozepřích uvnitř spolku. Každá ze zainteresovaných stran si vybrala dva zástupce z řad spolku a tito čtyři zvolili pátého. Členy smírčího soudu směli být pouze členové zvolení do výboru, ale pokud nebyli s to se dohodnout, mohl být pátý vybrán z ostatních členů.²⁰⁴

Stanovy určovaly i pravidla pro zánik spolku. Ten mohl nastat pouze tehdy, pokud jej na valné hromadě odhlasovaly 3/4 členů. Po skončení činnosti se měl majetek spolku dostat na deset let do správy města. Pokud by se během této doby objevil spolek s podobným zaměřením, mohl převzít jmění Ženského spolku.²⁰⁵ Nakonec však spolek tuto cestu využít nemusel. Svou činnost ukončil v roce 1951. V tomto roce se začal Okresní národní výbor v Benešově zajímat, zda je spolek ještě činný či nikoli a jeho poslední předsedkyni Ludmile Kloudové došel 26. února 1951 dopis s rozhodnutím výboru o likvidaci spolku. Jako důvod uvádělo nevyvíjení činnosti již od roku 1943. Vše bylo dořešeno o rok později zasláním seznamu dokumentů, které měly být uloženy do okresního archivu.²⁰⁶

Nové členky spolek přijímal na jednotlivých výborových schůzích. Dle zápisů nebylo potřeba žádného zvláštního úkonu. Vzhledem k tomu, že každý spolek usiloval o získání co největšího počtu členů, protože pro většinu z nich byli základním zdrojem příjmů jejich příspěvky, není se čemu divit. Ženský spolek dokonce několikrát žádal své členky, aby se snažily sehnat nové zájemkyně členství. Ty se snažil získávat také obesíláním všech žen v Benešově, které ještě do spolku nepatřily.

²⁰⁴ SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově – Stanovy spolku (změna stanov, utvoření názvu spolku), 1905-1951, kart. 1, inv. č. 4 - § 7.

²⁰⁵ SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově – Stanovy spolku (změna stanov, utvoření názvu spolku), 1905-1951, kart. 1, inv. č. 4 - § 9.

²⁰⁶ SOkA Benešov: Ženský spolek v Benešově - Likvidace spolku, 1951-1952; kart. 1, inv. č. 8.

Tab. 12 - Výbor Ženského spolku v Benešově v letech 1919-1923

	1919	1920	1921		1923
předsedkyně	Františka Hozrová				
místopředsedkyně	M. Jedličková				
jednatelka	Františka Mladová				
pokladní	K. Schubertová				
správkyňe kuchyně	A. Fuksová				
výbor	Marie Bohatová				
	Anna Pohlová				
	Marie Pěkná	Z. Poláková			
	Maříková	Karla Dvořáková			
	Hourová	E. Jelínková			
	Marie Müllerová	J. Honsová			
		Anna Cihelnová	Vojtěška Ossendorfová		Anna Cihelnová
	Anna Fuksová				
náhradnice			Anna Cihelnová		
revisoroky účtů	Antonie Votýpková				
		Vojtěška Ossendorfová			Vojtěška Ossendorfová

Pramen: SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1909-1933; kart.1, inv. č. 2, kn. 2.

Tab. 13 - Výbor Ženského spolku v Benešově v letech 1925-1938

	1925/1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
předsedkyně				Milada Veselá							Ludmila Kloudová		
místopředsedkyně	M. Rumlová	Olífiška Pavlíková			Karla Dvořáková					Vojtěška Osseňdorfová			
II. místopředsedkyně										Ludmila Suchánková			M. Tichá
jednatelka						Božena Soudná							
posludnice	Ima Bergová	Anna Švorcová		Cecilie Schüllerová					Mane Hcvotková				
spřávkyně kuchyně										M. Hlaváčková			
výbor	Anna Pohlová	M. Jedličková	F. Dubarová					M. Tichá					Děbíčňová
		Karla Dvořáková	Mane Rumlová		Anna Švorcová			M. Precilíková					M. Dobrušská
	Štehuová	Anna Fuksová		Mane Hovčuková					J. Svalušová				
	Emma Ohrenšteinová				Isa Kuchťová						M. Cabielová		
	M. Kanderálová	Mane Pěkná	M. Balcarová	Mane Müllerová	Mane Pěkná			Pulašová			M. Holmíková		
	Vojtěška Osseňdorfová	Mane Pollacková		M. Prokšíšková				Mane Pollacková					
				Božena Vondráčková				Braturová			Mane Vyskočilová		
				Štěpa Tomšová					Ludmila Suchánková				E. Ševčíková
					Olga Tomášů								
						Badurová							
náhradnice	Františka Mladová	M. Rumlová	Anna Pohlová	Betyna Mělníková									
		Marta Balcarová	Anna Pohlová	Anna Mělníková									
			Anna Pohlová	Anna Mělníková									
revisorky účtů	Mane Bohatová	E. Lukášová	Mane Bohatová	Josef Pleskotová	Mane Pollacková			Olga Tomášů					C. Jarešová
	K. Šcabertová												

Pramen: SOKa Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1909-1933; kart.1, inv. č. 2, kn. 2.

V čele spolku stály většinou manželky významných mužů města nebo představitelky společensky uznávaných povolání. Vedle již zmíněné Milady Veselé to byla například její dcera Ludmila Kloudová, která po své matce převzala vedení spolku, manželka jednoho z majitelů benešovské tiskárny Marie Müllerová, choť profesora místního gymnázia Karla Dvořáková nebo učitelky Františka Mladová, Vojtěška Ossendorfová a další.

Po vzniku samostatného státu začal Ženský spolek znovu fungovat v roce 1919. V této době jej vedla Františka Hozrová a jeho první zapsaná schůze je z 18. května 1919.²⁰⁷ Spolek si ale musel své postavení znovu vybudovat. Jeho činnost byla navíc závislá na množství financí, které byl schopen získat. Těch však – zejména v prvních letech po obnovení činnosti – nebylo mnoho. Situaci ztěžovala i skutečnost, že si málokterá z tehdejších členek si uvědomovala, že bez peněz je spolková činnost nemyslitelná. To, že jich spolek neměl nazbyt, dokládá i záznam v knize zápisů schůzí a valných hromad z června 1919, kdy benešovská městská rada doporučila spolku zakoupit knihu „Národ legiím“. To však spolek odmítl, protože na ni neměl dostatek finančních prostředků.²⁰⁸

V prvním roce po světové válce spolek používal na místo vyplácení podpor sebe jako prostředníka k jejich získávání. Pokud žádost o pomoc schválil jako oprávněnou, poslal ji s doporučením okresnímu výboru nebo některé z dobročinných organizací, např. Československému červenému kříži.²⁰⁹

Ačkoli po válce nebyla zakladatelka a první předsedkyně spolku Milada Veselá v jeho vedení, stále se těšila mezi členkami velké autoritě. Na schůzích v lednu a květnu 1920 jí dokonce udělil za její činnost a péči o spolek vyznamenání, jak dokládá děkovný dopis, který Milada Veselá zaslala 1. června téhož roku výboru spolku.²¹⁰

Finanční situace Ženského spolku se ani s konsolidací nového státu nezlepšila. Od roku 1920 musela přebrat vaření polévek pro chudé děti sociální péče. K dalšímu omezení činnosti došlo v následujícím roce, kdy se spolek v červenci zúčastnil slavnosti, která měla pomoci získat finance potřebné pro vybudování městského sirotčince. Za to mu byl slíben podíl na zisku, ten mu však byl nakonec odepřen.

²⁰⁷ SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1909-1933; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ SOkA Benešov: Ženský spolek v Benešově - Vyznamenání Milady Veselé, 1920; kart. 1, inv. č. 6. SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1909-1933; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2

Spolek byl kvůli ztrátě tohoto zdroje peněz nucen zrušit vánoční nadílku pro chudé děti ve školách.

V období mezi roky 1924 a 1925 došlo pravděpodobně k rozpuštění spolku, ačkoli se ještě na výborové schůzi v červnu 1924 členky proti tomuto kroku postavily. Na valné hromadě o rok později však Milada Veselá v postavení čestné předsedkyně prohlásila, že rozpuštění spolku byla chyba. Ačkoli se fungování Ženského spolku vždy obešlo bez velkých sporů, tato pauza vyvolala menší rozepři. Nový spolkový výbor totiž obvinil ten starý ze špatné práce a zavinění finanční ztráty. Část členek starého výboru se však snažila udržet si své postavení, a proto proti některým novým krokům protestovala. Ničeho nakonec nedosáhly a spolek opustily.

Po obnovení činnosti v roce 1925 si spolek určil nové priority. Mezi ně zařadil podporu dalšího vzdělávání chudých dětí a pomoc při mírnění bídy a „*všude tam, kde to bude potřeba*“. Ani nové vedení ale neobnovilo vánoční nadílku.

V roce 1928 začal spolek oživovat přednáškovou činnost. Na jaře do Benešova pozval Marii Záhořovou-Němcovou, Sylvu Macharovou²¹¹ a další. Marie Záhořová-Němcová, vnučka spisovatelky Boženy Němcové, která patřila k významným představitelkám sociálních organizací v době první republiky (mj. byla předsedkyní české odnože dívčí katolické organizace YWCA, členkou Československého červeného kříže a Československé ochrany matek a dětí) byla do Benešova pozvána ještě dvakrát, a to na podzim 1928 a v roce následujícím. Témata jejích přednášek se vždy týkala některé z oblastí života ženy, např. postavení ženy v manželství, zdravotní péče v rodině atp.²¹² Dále byl např. pozván konzervátor Alois Král,²¹³ který měl tři

²¹¹ Sylva Macharová (1893-1968) byla dcerou básníka Jana Svatopluka Machara. V roce 1915 se po dvouletém studiu ve Vídni stala diplomovanou zdravotní sestrou a v letech 1923-1931 byla ředitelkou Státní dvouleté ošetrovatelské školy, která byla v Praze otevřena v roce 1916.

In:http://szs.tabor.indos.cz/Projekt/projekt/ose/Data/historie/historie_obr.html;

http://books.google.cz/books?id=VRmdiEX4A2UC&pg=PA9&lpg=PA9&dq=sylva+macharov%C3%A1&source=web&ots=1FNzxIajHN&sig=YqnI9r4NQNbFbZnK9rVLYrTY3N4&hl=cs&sa=X&oi=book_result&resnum=6&ct=result;

<http://www.pflegewissenschaft.ac.at/hpf/documents/lehrstaette.pdf>

²¹² Marie Záhořová-Němcová přednášela o „Mravním základu manželství“, „Povolání ženy na veřejnosti“ a „Ženě v rodině a ve veřejném životě“. In: SOKA Benešov: Spolek paní a dívek Benešov - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1909-1932; kart. 1, inv.č. 2, kn. 2.

²¹³ Alois Král (30. červen 1877 – 27. únor 1972) byl učitelem a od roku 1922 konzervátorem ministerstva školství a národní osvěty. Od roku 1903 spolupracoval s K. Absolonem na vědeckém výzkumu Moravského krasu a roku 1914 se spolu s ním zúčastnil výzkumu balkánského krasu. V roce 1921 objevil Demänovské jeskyně a dělal výzkumné práce v Liptovském krasu a jinde na Slovensku. Tyto práce trvaly do roku 1932. Psal články o přírodě a podílel se na filmovém dokumentem o Demänově na Výstavě soudobé kultury v Brně. Již v roce 1932 odešel do penze a až do své smrti žil v Tišnově.

In: Ottův slovník naučný nové doby, díl. 3. sv. 2., Praha 1935, s. 814.

http://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Kr%C3%A1l

přednášky o podzemí moravského krasu. Dvě se konaly ve školách a jedna byla určena pro veřejnost.

Další znovu obnovenou činností byla spolupráce na vaření polévek s Okresní péčí o mládež, která spolek požádala o pomoc v roce 1929. Ženský spolek se této činnosti ujal. Polévky se vařily vždy po dobu zimních měsíců, což zahrnovalo období od listopadu do března. Někdy se připravovaly ještě do poloviny dubna, resp. do začátku velikonočních svátků. Od roku 1932 zavedl Ženský spolek zvyk dávat 7. března, na den narozenin prezidenta T. G. Masaryka, k polévce koláče a kávu. V témže roce se ale objevil problém, neboť Okresní péče o mládež kvůli nedostatku financí chtěla od vaření polévek pro chudé děti odstoupit. Ve školním roce 1933/1934 tato instituce předala žádost o podporu na vaření polévek Zemské péči o mládež. Ženský spolek se rozhodl pokračovat, ale celou částku sám dát nemohl, a proto postupně požádal o podporu další úřady a instituce v Benešově – vedle vedení města mimo jiné Okresní hospodářskou záložnu, Městskou spořitelnu, okresní výbor, Živnostenskou banku, Hospodářskou banku, Občanskou záložnu a další. Pomoc nakonec získal a vaření polévek v Benešově bylo od této doby čistě záležitostí spolku. To však zkomplikovalo jeho ostatní aktivity, které musely být kvůli péči o chudé děti omezeny. V této době se spolek totiž začal věnovat rovněž péči o matky a kojence a hradil chudým ženám lékaře, který je ošetřoval jednou týdně. Snaha udržet vaření polévek pro chudé školáky ho však donutila tuto službu zrušit, resp. přestat platit.

V roce 1934 se spolek rozhodl vybavit pro vaření polévek vlastní kuchyň. Peníze na to pocházely většinou z darů od jednotlivých podporovatelů, ale také od vlastních členek. Prostory pro kuchyň nabídla nově otevřená budova chlapeckých škol v Jiráskově ulici. Obědy byly zdarma pro nemajetné žáky, jejichž seznam spolku určovaly školy, a ostatní platili po 50 haléřích.

Tab. 14 - Vaření polévek Ženským spolkem Benešov pro chudé děti v letech 1932-1938

	1929-1932	1932/1933	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
vařeno do data	v péči	1.4.1933	30.4.1934	16.4.1935	30.4.1936	17.4.1937	13.4.1938
počet dní		72	123	165	132	120	119
celkem porcí	okresní péče	12 960	35 710	49 950	58 500	56 960	57 660
průměr na den		180	300	348	400	475	500
náklad	o mládež	3 826,30 Kč	8 695,71 Kč	7 773,90 Kč	13 097 Kč	11 178,50 Kč	11 531,20 Kč

Pramen: SOkA Benešov: Spolek paní a dívek Benešov – Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1909-1932; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

Členský příspěvek v této době činil 6 Kč. O jeho zvýšení z původních 5 Kč za rok rozhodla valná hromada v roce 1928. V témže roce byl také založen fond pro podporu mládeže, který se připravoval již několik let. Výtěžek z úroků, které měly plynout z ukládaných částek, měl být vždy jednou ročně použit na nějakou školní nadaci. Fond nesl jméno Anny Fuksové, čímž spolek vyjadřoval poděkování své dlouholeté člence za její práci. V první polovině roku 1934 byl ze stejného důvodu založen další fond, nazvaný tentokrát po Miladě Veselé, která v březnu tohoto roku zemřela.

Od roku 1932 začal spolek pořádat tzv. rytmické kurzy, tj. pohybová cvičení. Konaly se dvakrát týdně, jednou byly určeny dospělým a podruhé dětem. Vedla je slečna učitelka Věra Hanková z mateřské školy v Benešově. Spolek tuto akci nejen zastřešoval, ale najímal i hudebníky pro doprovod samotného cvičení a jednotlivé členky se staraly i o dozor na každém cvičení. Poslední cvičení se konala v roce 1943.²¹⁴ Kurzy probíhaly během školního roku, resp. od října do května. V červnu se většinou konalo představení, které mělo prezentovat výsledky těchto kurzů. Na této tzv. rytmické akademii se spolkem spolupracoval místní Pěvecký spolek Ozvěna. Po otevření nové budovy pro chlapeckou školu (Masarykovy školy chlapecké) byla Ženskému spolku nabídnuta možnost cvičit v tělocvičně, která byla u této školy postavena. Smlouva o pronájmu byla uzavřena na podzim 1934.

²¹⁴ SOkA Benešov: Ženský spolek Benešov - Likvidace spolku, 1951 – 1952; kart. 1, inv. č. 8.

Ve stejném roce se spolek rozhodl na paměť svého třicetiletého trvání uspořádat tzv. Jubilejní večer. Na jeho programu se podílely i studentky zdejšího gymnázia, které recitovaly básně, Pěvecký spolek Ozvěna a žákyně rytmického kurzu.

Ženský spolek se také účastnil celorepublikových dobročinných akcí. Ve spolupráci s Akademickým klubem Benešov např. podpořil sbírku na Masarykovu ligu proti tuberkulóze. V roce 1929 členky spolku v Benešově zorganizovaly sbírku na vánoční strom republiky. V roce 1938 daroval spolek na obranu státu 1500 Kč.

Charitativní činnost provozoval Ženský spolek i ve spolupráci s městem a okresem. V roce 1922 do Benešova přijel zájezd dětí z Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, z Rakouska a z Německa a členky spolku byly požádány, aby jim poskytly ubytování. Na konci roku 1927 se na okresní politickou zprávu obrátilo České srdce ve Vídni s prosbou, zda by v jeho prospěch nemohla být uspořádána sbírka. Tato žádost byla postoupena Ženskému spolku, který Českému srdci věnoval 100 Kč. Na jaře 1937 byl spolek požádán rodičovským sdružením a ředitelstvím měšťanských škol o spoluúčast na zájezdu dětí z Púchova. Členky se měly postarat o ubytování dětí a pomoci při akademii, na závěr poté podělily děti kávou a koláči.

Spolek pomáhal, jak již bylo zmíněno výše, i konkrétním osobám. Ty ovšem musely o příspěvek požádat. Členky spolku poté ověřovaly, jaký je pravý stav, a pokud odpovídal žádosti, podporu udělily. Podpora měla většinou podobu finanční, někdy byly také přidělovány základní potraviny. Ženský spolek rovněž podporoval nemajetné děti ve vzdělání. Pomohl tak například jistému Miroslavu Harvanovi, který vyrůstal v benešovském Městském domově. Podpora spolku mu umožnila dokončit tzv. měšťanku a také mu pomohl najít místo na vyučení u tiskařské firmy Orbis.

Vzhledem k poměrně velkému množství spolků v Benešově nakonec všechny došly k přesvědčení, že kulturní akce, jež byly pořádány především pro výdělek na další činnost, je nutné připravovat po domluvě s ostatními tak, aby jich nebylo příliš mnoho, a bylo tak možné dosáhnout potřebné účasti. Tak postupoval i Ženský spolek, jenž některé podniky také organizoval spolu s dalšími institucemi.

Jako samostatné kulturní akce pořádal tzv. čaje nebo večery. Jejich náplní byla hudba, recitace a někdy i tanec. Hudební doprovod těchto večerů obstarávala hudba 48. pěšího pluku Jugoslávie, kterou velitelství poskytovalo zdarma, pokud šlo o pouhou přehlídku hudby. Tančilo-li se, požadovalo určitý poplatek. Druhou skupinou, která zajišťovala hudební program, byl Jazz Akademického klubu Benešov. Tyto čaje nebo večery měly tu výhodu, že pro stačilo pronajmout sál v hotelu Na Knížecí a

nebylo potřeba velkého sálu hotelu Pošta, který byl díky své velikosti dražší, a tím snižoval šance na úspěch pořádaného podniku. Jeden z těchto čajů se přesto v sále hotelu Pošta konal. Dle záznamů v zápisech schůzí a valných hromad spolku se jednalo o oslavu třicetiletého výročí existence Ženského spolku 22. února 1935. Na této akci se ještě podílel Ochotnický spolek Svatopluk Čech, Jazz Akademického klubu Benešov, Pěvecký spolek Ozvěna a za Ženský spolek vystoupila rytmika, s ukázkou svého cvičení.²¹⁵

Ženský spolek pořádal i různé koncerty. Jejich prvním bylo vystoupení Ševčíkova kvarteta již v roce 1919, dále zajistily např. vystoupení Pěveckého sdružení moravských učitelek, koncert houslisty Jana Kubelíka nebo taneční vystoupení Milči Majerové. V letech 1933 a 1936 spolupracoval na pořádání koncertů Josefa Suka a jednou na vystoupení k počtě tohoto významného skladatele, úzce spjatého s Benešovem, spolu s Komorním sdružením Benešov.

Členky se též snažily organizovat klasická divadelní vystoupení. Již v roce 1920 se pokusily dohodnout s Ochotnickým spolkem Svatopluk Čech na nastudování divadelní hry, kterou by sehrál ve prospěch Ženského spolku. Toto jednání ale bylo neúspěšné. Úspěšná byla až spolupráce na vzpomínkovém představení na Hanu Kvapilovou v květnu 1932.²¹⁶ Ochotníci tehdy sehráli hru Oblaka, na jejíž přípravě se vedle Ženského spolku a Ochotnického spolku Svatopluk Čech podílely i Komorní sdružení, Lawn tenisový klub, Odborový svaz čsl. důstojníků a Ústřední matice školská. Naopak dramatický odbor benešovských Sokolů se tohoto podniku odmítl zúčastnit.

Jak již bylo řečeno výše, Ženský spolek spolupracoval i s 48. pěším plukem Jugoslávie, který sídlil v místních kasárnách. Roku 1919 mu daroval k jeho praporu vyšívané stuhy, které musely být o sedm let později nahrazeny novými, protože tyto první pouštěly barvu a poškozovaly zástavu. Dále se společně zúčastnily slavnosti v roce 1926, kdy byla odhalena pamětní deska italským vojákům a ve městě se konaly česko-italské slavnosti. Ženský spolek pro hosty připravil občerstvení.

²¹⁵ SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově - Zápisy z valných hromad a schůzí spolku, 1909-1932; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

²¹⁶ Hana Kvapilová (29. 11. 1860 v Praze - 8. 4. 1907 v Praze) byla uznávaná česká herečka, členka Národního divadla. Ještě předtím působila či hostovala na řadě regionálních scénách, mimo jiné i v Benešově v Ochotnickém spolkem Svatopluk Čech. Byla manželkou dramatika Jaroslava Kvapila. In: Ottův slovní naučný nové doby, díl 3., sv. 2., Praha 1935, s. 1005-1007; SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově - Zápisy z valných hromad a schůzí spolku, 1909-1932; kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

Dalším uskupením, se kterým spolek spolupracoval, byla Československá obec legionářská, jednota Benešov. Obec pravidelně pořádala oslavy bitvy u Zborova, na které v roce 1937 připravil Ženský spolek kávu a chléb pro děti.²¹⁷ Dále byly členky Ženského spolku legionáři pozvány na manifestaci v roce 1928, jejíž účastníci protestovali proti připravovanému školskému řádu. A v témže roce se legionáři podíleli na přednášce o Maffii, kterou přednesl JUDr. František Veselý. V roce 1936 uspořádala benešovská odbočka Československé obce legionářské koncert, jehož výtěžek byl určen pro Okresní péči o mládež a Ženský spolek, tedy zřejmě pro vaření polévek.

Ženský spolek se rovněž pravidelně účastnil významnějších událostí ve městě, jako např. v roce 1928 otevření nové budovy Městské spořitelny, v roce 1933 areálu koupadel a o rok později Masarykových škol chlapeckých. V roce 1936 se prezentoval na Výstavě podblanického kraje.

Hlavním cílem Ženského spolku i jeho předchůdce, Spolku paní a dívek, byla pomoc ženám a dětem v nouzi. Spolek poskytoval finanční nebo potravinové dary konkrétním osobám, vařil polévky pro děti, ale také pořádal přednášky, představení a cvičební kurzy. Jeho činnost mu ještě před první světovou válkou komplikoval přístup vedení města, kterému nevyhovovaly názory prezentované na jeho akcích. Po vzniku nové republiky spolku pro změnu chyběly potřebné finance. V polovině dvacátých let začal nakonec znovu úspěšně vyvíjet své aktivity a se podílel na kulturním a společenském životě v Benešově.

²¹⁷ Tzv. Zborovské slavnosti se konaly v letech 1922, 1927, 1932 a 1937 vždy na začátku července k výročí bitvy u Zborova 2. července 1917.

6.5) AKADEMICKÝ KLUB BENEŠOV

Spolek benešovských akademiků vznikl až po první světové válce.²¹⁸ Za datum jeho založení můžeme považovat 16. únor 1919, kdy byly přijaty jeho stanovy. Akademický klub Benešov byl součástí Ústředního svazu československého studentstva, jež se dále dělil na jednotlivé župy. Benešovský klub patřil do působnosti Jihočeské župy krajinářských spolků.²¹⁹

Akademický klub byl nepolitickým spolkem. Dle slov předsedy klubu dr. Goldsteina po jeho zvolení v roce 1935: „*Klub musí zůstat klubem akademickým. Spolek nesmí být politickým, musí ovšem mít a udržovati vytyčenou linii. ... Jednotlivec nesmí zapomínat, že klub má poslání akademické a kulturní a nesmí, jedná-li za klub, projevovati svých politických názorů.*“²²⁰

Podle stanov se spolek zaměřoval na podporu a rozvoj kulturního a společenského života v Benešově a jeho okolí. Jednotlivé oblasti činnosti spravovali referenti. Byl mezi nimi referent pro informace o vysokoškolském studiu, sociální referent, dramatický referent, loutkový referent, sportovní referent a další. Dále spolek pořádal přednášky, lidovýchovné kurzy, divadelní představení, výstavy, večery, čaje a tzv. ušlechtilé zábavy.

Stanovy rozdělují členy spolku na čtyři kategorie. Činní členové byli posluchači vysokých škol, studenti dvou posledních ročníků středních škol a všechny akademicky vzdělané osoby. Přispívající člen byl takový, který platil 20 Kč ročně. Členský příspěvek pro činné členy byl 10 Kč za rok. Zakládajícím členem se mohl stát kdokoli, kdo zaplatil „200 Kč jednou pro vždy“. Čestný člen spolku byl volen valnou hromadou. Podle stanov se mělo jednat o člověka, který byl svou činností pro spolek významným. Díky tomu neplatil žádný členský poplatek.

Přihláška do spolku se podávala schůzi správního výboru. Pokud byl žadatel přijat, musel vedle ročního příspěvku zaplatit 4 Kč zápisného. Všichni členové spolku měli právo používat spolkový majetek, účastnit se schůzí, podávat návrhy a samozřejmě volit a být voleni do správního výboru. Jejich povinností bylo dodržovat

²¹⁸ Rýdlová, Vladana: Příspěvky k dějinám benešovského ochotnického divadla, Benešov 1982; in: SOkA Benešov: Ochotnický spolek Svatopluk Čech, kart. 2, inv. č. 17.

²¹⁹ SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Pozvánky na členské a výborové schůze jiných spolků a na schůze župního zastupitelstva, 1907,1935; kart. 1, inv. č. 12.
SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; kart. 1, inv. č. 4, kn. 4.

²²⁰ SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; kart. 1, inv. č. 4, kn. 4; Zápis výborové schůze ze dne 20. října 1935.

spolkové stanovy. Ukončení členství ve spolku bylo možné trojím způsobem. Každý mohl dobrovolně vystoupit, mohl být ale i vyloučen nebo vymazán ze seznamu členů. O vyloučení vždy rozhodoval správní výbor na základě podaného návrhu a mohly k němu vést pouze dva důvody. Jedním bylo „nepřátelské chování ke spolku“ a druhým „nečestný čin“. Vymazání ze seznamu následovalo poté, co někdo opakovaně porušoval své povinnosti a nezměnil své chování ani po napomenutí a pokud nedokázal své jednání nijak vysvětlit.²²¹

Akademický klub rozdělával do jednotlivých skupin i svůj majetek. Nebylo důležité, zda šlo movitý nebo nemovitý. Jmění se dělilo na základní, výdejné a fondy. Získáváno bylo z členských příspěvků, z výdělků z pořádaných akcí a z darů. Základní jmění bylo tvořeno částkou 1 000 Kč a bylo navyšováno nejméně pěti procenty z každého výdělku spolku.

Spolek řídil správní výbor a mimo něj také členské schůze a valná hromada. Přijatá usnesení měl spolek za povinnost oznamovat ve veřejném tisku, oběžníky, vyhláškami nebo osobním sdělením.

Členské schůze se scházely dvakrát ročně vždy na začátku semestru, tj. na jaře a na podzim. Bylo možné svolat i mimořádnou členskou schůzi, ale to pouze v případech, pokud o to projevilo zájem nejméně 10 členů spolku a pokud správní výbor uznal, že existoval důvod pro její svolání. Členské schůze se mohli účastnit všichni členové klubu, ale právo hlasovat měli pouze činní členové. Proto, aby byla schůze usnášeníschopná, byla potřeba účast alespoň poloviny členů. Stejně jako u jiných spolků i stanovy akademiků umožňovaly, aby se schůze mohla usnášet za jakéhokoli množství účastníků. Pokud se nedostavil potřebný počet členů ve stanovenou dobu, byla schůze svolána o hodinu později a její rozhodnutí byla poté platná bez ohledu na množství příchozích. Schůze měla právo volit činovníky klubu a přijímat jejich rezignaci, zavádět nová ustanovení, měnit stanovy a statuta jednotlivých fondů, rozhodovat o sporných usnesení správního výboru, kontrolovat jeho činnost a rozhodnout o rozpuštění spolku.

Valná hromada se konala pouze jednou ročně. Na jejím zasedání byly schvalovány jednatelské, pokladní, účetní a další zprávy, které dokumentovaly činnost klubu během uplynulého roku. Udělovala absolutorium odstupujícímu výboru, volila předsedu nového výboru a jeho další členy a také členy smírčího soudu. K usnášení

²²¹ SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků – Stanovy spolku, s.d.; kart. 1, inv. č. 9; § 11.

potřebovala účast minimálně poloviny členů, ale stejně jako u členské schůze bylo možné valnou hromadu zahájit o hodinu později bez ohledu na počet přítomných a právoplatně se usnášet. Bylo možné svolat i mimořádnou valnou hromadu, a to na základě usnesení členské schůze, ale pouze v případě, že správní výbor rezignoval během funkčního období, pro které byl zvolen.

Do správního výboru mohli být voleni pouze činní členové. Byl tvořen předsedou, místopředsedou, prvním a druhým jednatelem, účetním, pokladníkem, zapisovatelem, archivářem a odborovými referenty. Mezi jeho pravomoci patřilo přijímání, popř. vylučování členů, disponování se jměním výdejním a fondy a rozhodování o záležitostech spolku, ale to pouze tehdy, pokud je stanovy neurčily jako pravomoc členské schůze. Předseda svolával všechny schůze klubu, zastupoval spolek na veřejnosti, dohlížel na dodržování stanov a řádů a na plnění všech usnesení a měl podpisové právo. Místopředseda byl zástupcem předsedy. První jednatel se staral o korespondenci spolku a sestavoval jednatelskou zprávu, která byla předkládána na valné hromadě. Druhý jednatel působil jako zástupce předsedy a místopředsedy. V případě jejich nepřítomnosti svolával a vedl schůze. Archivář spravoval knihovnu a spolkový archiv. Účetní knihu měl na starosti účetní, jenž zodpovídal za její správnost. Hospodaření spolku kontrolovali dva revizoři, kteří kontrolovali i vedení archivu. Jmění spravoval pokladník, který vybíral členské příspěvky a vydával výborem povolené obnosy. Seznamy členů vedl zapisovatel, který – jak vyplývá z názvu této funkce – zapisoval jednání všech schůzí. Odboroví referenti v rámci svého oboru navrhovali činnost spolku a jednou ročně sestavovali odborovou zprávu o své činnosti.

Spory, které vznikly uvnitř spolku, řešil jako i u jiných spolků smírčí soud. Tvořili jej správní předseda a dva členové, které volila valná hromada. V případě sporu si každá ze stran vybrala po jednom členu. Správní předseda stanovil datum a místo jednání. Rozhodnutí smírčího soudu bylo přijímáno na základě prosté většiny hlasů. Pokud si strany své zástupce nezvolily, vybral je za ně správní výbor.

Co se zániku spolku týče, klub mohla buď rozpustit politická správa, nebo o jeho rozpuštění rozhodovala členská schůze. Ta také rozhodovala o tom, jak naložit se jměním spolku po ukončení jeho činnosti. Dle stanov mělo být věnováno buď Sboru pro sociální péči o studentstvo v Benešově, nebo Akademickému klubu v Praze.²²²

²²² SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Stanovy spolku, s.d.; kart. 1, inv. č. 9.

V čele spolku stála benešovská inteligence. Jak dokládají stanovy a tituly u jmen jednotlivých představitelů, členy vedení spolku se mohli stát pouze akademicky vzdělaní lidé. Teprve v roce 1936 se do výboru dostali mladší zástupci této skupiny občanů, kteří měli, dle názoru bývalého výboru, „*lépe pracovat ve prospěch spolku*“.²²⁴

O činnosti Akademického klubu Benešov v letech 1919-1931 není bohužel příliš mnoho informací. Nejhodnotnější informační pramen o spolku, zápisy schůzí a valných hromad, se dochoval pouze pro období let 1931-1937. Pro předcházející období lze vycházet pouze z útržkovitých informacích dochovaných v dopisech, na plakátech apod. Ale ani těchto pramenů není dostatek. Samotné zápisy jsou neúplné. Akademici často ztráceli záznamy o jednotlivých schůzích nebo se delší dobu na schůze nedostavovali a poté se k problémům v předešlých zápisech nevraceli. K tomu je navíc třeba konstatovat, že na rozdíl například od Ženského spolku u členů akademického klubu nepanovala ani taková názorová shoda. V zápisech jsou často dlouhé pasáže debat mezi jednotlivými členy a každá sebemenší chybička nebo větší či menší míra vlastní iniciativy vedla k diskuzím o právech a povinnostech toho kterého člena výboru.

To je nejlépe vidět v reakci spolku na události v Marseille roku 1934. V úterý 9. října spáchal makedonský nacionalista úspěšný atentát na jugoslávského krále Alexandra a francouzského ministra zahraničí Louise Barthoua. Tehdy se jednatel spolku sám rozhodl napsat kondolenční dopisy vyslanectvím obou států v Praze. V pondělí 15. října mu na schůzi výboru bylo vytknuto, že vyjádření soustrastí nezaslal jugoslávským a francouzským studentům, kteří by je pak tlumočili vyslanectvím. Dále přítomným vadilo, že reagoval až v sobotu. Problém doby reakce je v zápise vysvětlen tím, že ten den, tedy v sobotu, se tento jednatel ujal své funkce. Účastníci schůze poté vášnivě debatovali, nakolik smí členové spolku, byť v dobré víře, jednat bez souhlasu výboru. Pokud lze soudit z dochované korespondence, Francii, resp. jejímu vyslanectví tento krok nevadil, protože za projevenou účast klubu poděkovalo.²²⁵

²²⁴ SOKA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; kart. 1, inv. č. 4, kart. 4; Zápis výborové schůze ze dne 15. listopadu 1936.

²²⁵ SOKA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; kart. 1, inv. č. 4, kart. 4; Zápis výborové schůze ze dne 15. října 1934.

Klub se držel zásady, že do jeho programu nebude vedle politiky zasahovat ani víra a náboženství. Kvůli tomu došlo v roce 1933 mezi členy ke sporu ohledně oslav majálesu. Na ně byl dvěma členy pozván i opat dr. Method Zavoral,²²⁶ který ve městě sloužil mši pro katolickou mládež. Kvůli této mši se v místních novinách objevily články, které o majálesu psaly jako o „manifestaci katolického studentstva“.

Dalším častým bodem sváru mezi členy bývala politická příslušnost přednášejícího. Ve spolku existovaly dvě skupiny, tzv. levice a pravice. Rozdělení členů na tyto tábory částečně vyplývalo z jednotlivých menších sporů.

Majetek akademického klubu byl původně uložen na šesti vkladních knížkách u Městské spořitelny Benešově, které byly postupně rušeny a v roce 1933 měl spolek pouze dvě a jeden běžný účet. Dále musel udržovat v určité výši své základní jmění, tj. 1000 Kč. Vedle toho založil Čechův fond a vlastnil půjčku práce a cihlový fond.²²⁷

I tento spolek se snažil mít co nejširší členskou základnu. Proto chtěl získat povolení od vedení místního gymnázia, aby se členy klubu mohli stát i septimáni a oktáváni. Ředitel gymnázia s tím souhlasil. S rozšiřováním řad klubu souvisel i spor o přijímání nových členů. Ty směla přijímat výborová schůze, což se však v roce 1933 některým členům znelíbilo. Podle nich měl být tento systém změněn, protože se vždy objevovalo velké množství nových členů na podzim, aby, jak tito kritici tvrdili, posílili konkrétní stranu ve volbách do výboru. Stanovy, na něž se odvolávali, však mluvily proti nim a způsob přijímání zůstal zachován.²²⁸

Akademický klub Benešov si zřídil pro zveřejňování důležitých usnesení a obsahu přednášek, které pořádal, skříňku a informační tabuli v budově gymnázia. Na ní byly rovněž vyvěšovány zprávy pro studenty. Jako jeden z mála spolků v Benešově si akademici zřídili vlastní klubovnu. Ale v roce 1933 z neznámého důvodu vypověděli nájem a začali hledat nové prostory. Poprvé se tento problém objevil na

SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Úmrtí oznámení, 1935; kart. 2, inv. č. 27: „*Le minister de France, profondément touché de la part que vous avez prise au deuil de son Pays, vous adresse l'expression de sa vive gratitude pour le précieux témoignage de sympathie que vous avez bien voulu lui manifester.*“

²²⁶ Method Zavoral se narodil 28. srpna 1862 v Neveklově a zemřel 26. června 1942 v Praze. Byl opatem premonstrátského kláštera na Strahově v Praze. In: <http://www.neveklov.cz/method-zavoral.php>

²²⁷ Půjčka práce byla zřízena zákonem č. 48/1933 Sb. a určena k uhrazení starších i nově zřízených investic pro zajištění práce. Z této půjčky byly poskytovány další půjčky jednotlivým státním fondům a územním samosprávám. S půjčkou práce byly spojeny daňové výhody. Akademický klub Benešov na ni použil i finance Čechova fondu. Bohužel o cihlovém a Čechově fondu nebyly nalezeny žádné bližší informace. In: Ottův slovník naučný nové doby, díl 5., sv. 1., Praha 1938, s. 270; SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; Zápis ze dne 2. dubna 1933.

²²⁸ SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; kart. 1, inv. č. 4, kn. 4; Zápis výborové schůze ze dne 23. září 1933.

výborové schůzi v červnu tohoto roku. V září její členové navrhli koupit pozemek a postavit na něm novou klubovnu. Jedním z uvažovaných prostor byl pozemek živnostenské školy. Klub nakonec dostal nabídku od města, které mu bylo ochotno přenechat pozemek zdarma jako dar.²²⁹ Po následném propočtení nákladů, které byly na stavbu klubovny potřeba, však spolek pro nedostatek finančních prostředků od tohoto plánu ustoupil a rozhodl se pronajmout si sklep od Živnostenské školy pokračovací.²³⁰

Z důvodů chybějících zápisů se o konkrétních aktivitách tohoto spolku do začátku třicátých let nedochoval dostatek informací. V roce 1931 byly shrnuty v jednatelské zprávě na valné hromadě dva předcházející správní roky.²³¹ V tomto období byl podle ní pořádán tzv. všestudentský věneček. V prvním správním roce se také konaly např. přednáška štkpt. Malkovského²³² o letectví a Březinův večer a v následujícím roce revue s názvem Invention.²³³

Klub rovněž několikrát do roka organizoval přednášky. Jejich témata volil na základě otázek, které se objevovaly ve společnosti. V roce 1934 se rozhodl, že určí jednoho člena výboru, který bude zjišťovat, jaké přednášky se konají v Praze, a bude o nich klub informovat. Na tyto přednášky pak budou vysíláni delegáti, kteří o nich budou referovat na schůzích správního výboru. Tento krok mohl mít dva důvody. Prvním byla potřeba zjišťovat, jaké politické názory a směr zastává pozvaný přednášející. Jeho politická příslušnost hrála totiž při výběru řečníka důležitou roli. Protože se spolek označoval za nepolitický, snažil se vybírat takové přednášející, kteří do svých přednášek nepromítali své politické názory. Druhým důvodem mohla být snaha organizovat více přednášek a tímto způsobem získávat potřebnou inspiraci a přehled o nabízených možnostech.²³⁴

²²⁹ SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; kart. 1, inv. č. 4, kn. 4 ; Zápis výborové schůze ze dne 30. března 1934.

²³⁰ SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; kart. 1, inv. č. 4, kn. 4; Zápis ze dne 19. listopadu 1933.

²³¹ Správní rok Akademického klubu začínal dle § 12 spolkových stanov na začátku školního roku. Období popisované ve zprávě jsou zahrnuty dva školní roky 1929/1930 a 1930/1931.

²³² Štkpt. František Malkovský (1898-8. červen 1930) se narodil v Bystřici u Benešova a byl československým letcem. Proslavil se jako letecký akrobat. Zemřel v roce 1930 při akrobatických cvičeních v Karlových Varech. In: Ottův slovník naučný nové doby, díl 4, sv. 1, Praha 1936, s. 15.

SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936, s. 305.

²³³ SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; kart. 1, inv. Č. 4, kn. 4; Zápis členské schůze ze dne 18. října 1931.

²³⁴ Tamtéž; Zápis výborové schůze ze dne 4. března 1934.

Aktuálnost témat je patrná na některých pořádaných přednáškách. Na podzim roku 1933 přednášel JUDr. Jindřich Kohn²³⁵ o židovské otázce. O půl roku později vystoupil PhDr. František Kocourek²³⁶ s příspěvkem ke slovenské otázce.²³⁷ V témže roce hovořil dr. Motl na téma „Nezaměstnanost a mladá generace“. V únoru roku 1935 přednášel PhDr. Jan Blahoslav Kozák²³⁸ o diktatuře a demokracii a na konci tohoto roku se konaly další dvě přednášky; první měl Dr. Procházka o Společnosti národů a druhou pluk. Moravec²³⁹ na téma „Válka útočná a obranná“.²⁴⁰

Další společenskou oblastí, na níž se akademický klub podílel, byly výstavy. Ty pořádal většinou ve spolupráci s dalšími spolky, nejčastěji s Komorním sdružením. Společně uspořádaly např. výstavu obrazů Emila Filly a Václava Špály v roce 1933 nebo přehlídku karikatur Adolf Hoffmeistera a Antonína Pelce na konci roku 1934. Akademici se naopak vůbec nezúčastnili Výstavy kraje podblanického v roce 1936. Ačkoli klub spadl pod Ústřední svaz československého studentstva, nebyl přizván k pořádání výstavy fotografií, kterou svaz v Benešově organizoval v roce 1934.²⁴¹

²³⁵ JUDr. Jindřich Kohn (7. březen 1874 -) působil jako publicista a advokát v Plzni a poté v Praze. Před první světovou válkou byl členem realistické strany. Za první republiky patřil k čelním představitelům a ideologům česko-židovského hnutí. Jako publicista se zabýval otázkami historické filosofie práva, asimilace židů, věnoval se také regionalismu a marxismu. Publikoval v plzeňském Směru, Rozvoji, Tribuně, Rozhledu, Čase, Základu, Nové době, Jihočeském rozhledu, Kalendáři českožidovském a dalších periodikách. In: Ottův slovník naučný nové doby, díl 3., sv. 1., Praha 1934, s. 604.

²³⁶ PhDr. František Kocourek (14. září 1901 -) byl publicista a spisovatel. Hlavním tématem jeho prací bylo divadlo, ale věnoval se i otázkám politickým. In: Ottův slovník naučný nové doby, díl 3. sv. 1., Praha 1934, s. 595.

²³⁷ „Dne 12. srpna 1933 začaly v Nitře oslavy 1100. výročí vysvěcení prvního křesťanského kostela knížete Pribiny. Akce, která měla být jen církevní slavností a kulturní událostí, se proměnila v politický konflikt mezi těmi, jež zastávali ideály jednotné Československé republiky a těmi, kteří se stále hlasitěji zasazovali za slovenskou autonomii...“ In: Kronika českých zemí, Praha 2003, s. 670.

²³⁸ PhDr. Jan Blahoslav Kozák (7. srpen 1881 – 9. leden 1974) byl český filosof. Studoval v Bonnu, Edinburgu, Halle a Praze. V roce 1933 se stal řádným profesorem filosofie na Karlově univerzitě. Zabýval se tzv. abstraktními problémy filosofie a vycházel z myšlenek blízkých pozitivismu a pragmatismu. Před první světovou válkou se hlásil k realistické straně, vedené tehdy T. G. Masarykem a Emanuele Rádlem. In: Ottův slovník naučný nové doby, díl 3., sv. 2., Praha 1935, s. 806; http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Blahoslav_Koz%C3%A1k.

²³⁹ Pluk. Emanuel Moravec (17. dubna. 1893 – 5. květen 1945) byl ve 30. letech plukovníkem generálního štábu. Bojoval v první světové válce. Po návratu do vlasti v roce 1920 působil nejprve u vojenské jednotky v Užhorodě a po absolvování vysoké školy válečné v roce 1923 byl převelen do Prahy. V letech 1927-1931 byl velitelem praporu. Od roku 1931 byl profesorem na VŠ válečné. Roku 1933 byl jmenován plukovníkem. Ve 30. letech podporoval politiku Hradu a v roce 1938 patřil k nejrozhodnějším odpůrcům československé kapitulace a vyzýval k otevřenému odporu proti Německu. Po okupaci však začal s novým režimem spolupracovat a stal se symbolem kolaborace s nacisty. Na začátku pražského povstání v květnu 1945 spáchal sebevraždu. In: Ottův slovník naučný nové doby, díl 4., sv. 1., Praha 1936, s. 335; http://cs.wikipedia.org/wiki/Emanuel_Moravec.

²⁴⁰ SOKA Benešov: Spolek benešovských akademiků – Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; kart. 1, inv. č. 4, kn. 4.

²⁴¹ Tamtéž.

Ani prkna, která znamenají svět, nezůstala mimo oblast zájmu tohoto spolku. Divadelní představení pořádal ve 20. i 30. letech. Ve 20. letech sehráli jeho členové hru Romaina Rollanda „Vlci“ a hru Maxima Gorkého „Měšťáci“. Připravili také komponovaná představení na určité téma, např. Večer Vítězslava Nezvala. Ve spolupráci s 48. pěším plukem Jugoslávie nastudovali divadelní hru „Plukovník Švec“. Na počátku 30. let se přestali divadlem zabývat a tuto činnost obnovili až v roce 1935, když se rozhodli používat hry z divadla D 36 E. F. Buriana.²⁴²

Akademický klub vlastnil a hrál také loutkové divadlo, ale to pouze ve 20. letech.²⁴³ V první polovině 30. let se sice ještě objevovaly ojedinělé snahy o hraní pro děti, o což spolek žádala i rodičovská sdružení, divadlo se ale již nepoužívalo. Klub pouze řešil, jak jej uložit, a občas se objevila nabídka na jeho odkoupení. Prodej se však neuskutečnil a divadlo zůstalo uloženo na půdě domu jednoho ze členů spolku.

Podobně jako další benešovské spolky i akademický klub pořádal koncerty. Nezřídká se tudíž stávalo, že jejich akce spolu termínově kolidovaly, což vedlo ke sporům. Takto si například v roce 1933 akademici pozvali Pěvecké sdružení kocourkovských učitelů, v ten samý týden se ale ve městě sešlo více kulturních akcí, mimo jiné koncert houslisty Jana Kubelíka, který pořádal Ženský spolek.²⁴⁴ Akademici se hájili včasným oznámením svého podniku, ale nic jim to nebylo platné a nakonec na vystoupení populárních kocourkovských učitelů prodělali. Tyto situace vedly k tomu, že spolky při organizování kulturních akcí spolupracovaly a zisky si rozdělovaly.

S hudebními aktivitami benešovských akademiků souvisela skupina Jazz, která při klubu působila. Kapela sama se sice považovala za samostatné těleso, ale vzhledem k tomu, že většina jejích členů byla i členy klubu, hrála pravidelně na jeho podnicích, a to zdarma.²⁴⁵ Ostatní benešovské spolky ji také nazývaly Jazz Akademického klubu.

Menšími společenskými akcemi, organizovanými klubem, byly čaje a večery. Při čajích byly pořádány buď hudební, nebo taneční představení. Večery byly většinou

²⁴² Tamtéž.

SOKA Benešov: Spolek benešovských akademiků – Plakáty na divadelní představení, manifestační schůzi za české menšinové školství a studentský den, 1906-1926; kart. 2, inv. č. 24.

²⁴³ Rýdlová, Vladana: Příspěvky k dějinám benešovského ochotnického divadla, Benešov 1982; in: SOKA Benešov: Ochotnický spolek Svatopluk Čech, kart. 2, inv. č. 17.

²⁴⁴ SOKA Benešov: Spolek benešovských akademiků – Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; inv. č. 4, kn. 4; Zápis výborové schůze ze dne 5. března 1933 a ze dne 29. března 1933.

²⁴⁵ SOKA Benešov: Spolek benešovských akademiků – Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1931-1936; kart. 1, inv. č. 4, kn. 4.

debatní. Některý ze členů na nich přednesl referát, o jehož tématu se poté diskutovalo. V Benešově se tak uskutečnil např. debatní večer o filmu, recitační večer ke 100. výročí vydání Máchova Máje nebo večer věnovaný spisovateli Karlu Novému, který v Benešově prožil část života.

Mezi ušlechtilou zábavu patřily všestudentské věnečky, majáles, mikulášské zábavy a maškarní bály. Všestudentské věnečky se konaly každoročně v lednu nebo v únoru a mikulášská zábava vždy okolo 5. prosince. Maškarní ples organizoval klub většinou ve spolupráci s Lawntenisovým klubem na počátku roku.

V roce 1933 se spolek rozhodl pořádat také majáles. Datum konání stanovil na 21. května a na jeho přípravě se podílely i 48. pěší pluk Jugoslávie, Akademický klub Vlašim a další sdružení. Jako místo konání byl určen konopištský park. Očekávaný úspěch se ale nedostavil a klub se rozhodl již další majáles nepořádat.

Klub se chtěl věnovat i charitě. K tomu měl posloužit zisk z mikulášské zábavy v roce 1934, který měl být určen pro městský sirotčinec a pro Podpůrný spolek chudých studujících gymnázia. Akce však skončila nezdarem a spolek místo předpokládaného výtěžku prodělal.²⁴⁶

K propagaci svých akcí klub nejčastěji využíval plakáty, které nechával vyvěsit po městě. Dalším způsobem byly letáky, roznášené po jednotlivých domech. Poslední možností byla reklama v tisku, k níž Akademický klub Benešov nejvíce používal časopis Blaník.

Hlavním cílem tohoto spolku byl rozvoj kulturního a společenského života ve městě. Pořádal proto koncerty, přednášky a výstavy, při jejichž organizování pravidelně spolupracoval i s dalšími benešovskými spolky, a to nejen z důvodu, aby nedocházelo k termínové kolizi s jinými kulturními akcemi, jako tomu bylo v případě neúspěšného koncertu Pěveckého sdružení kocourkovských učitelů. Činnost benešovského akademického klubu ale také opakovaně poznamenávaly rozmíšky a spory uvnitř spolku. Jeho vedení rovněž nedokázalo využít příležitosti k propagaci spolku, když odmítlo účast na Výstavě kraje podblanického v Benešově v roce 1936. Přes všechny své menší či větší chyby a problémy dokázal Akademický klub Benešov uspořádat v okresním městě řadu hodnotných výstav a zajímavých přednášek od ve své době uznávaných osobností, a tím přinést do Benešova o něco více kultury a společenského ruchu.

²⁴⁶ Tamtéž; Zápis výborové schůze ze dne 26. listopadu 1934.

7) ZÁVĚR

Spolky nevznikly spolu s Československou republikou, ale přešly do ní již z dob Rakouska-Uherska. První spolky se na našem území objevovaly v 18. století a první „boom“ zažily ve druhé polovině 19. století. Růst jejich počtu byl spojen s nástupem tzv. národního osvobození. V tomto období vznikaly vedle spolků čtenářských spolky divadelní, které podporovaly českou kulturu a jazyk, dále spolky dobročinné, hasičské aj. V této době se zrodil také asi nejslavnější český spolek, Tělocvičná jednota Sokol. Jeho pobočka byla i v Benešově, kde byla založena na konci šedesátých let 19. století.

Spolu s rozvojem spolkového hnutí vznikaly i právní normy, které mu nastavovaly hranice, v nichž smělo působit. Státní moc podporovala ty spolky, které jí byly prospěšné, jako nejrůznější dobročinné, osvětové a čtenářské spolky. Potlačovala naopak tajné spolky a organizace, které nesouhlasily s vládou Habsburků nebo s politikou vládnoucího rodu. Takové spolky nepůsobily pouze v Čechách, ale i v rakouských zemích a dalších oblastech říše. Nejprve byla spolková činnost vymezována různými dekrety a nařízeními. Teprve v roce 1867 se dočkala svého prvního a na dlouho dobu jediného zákona. Tento zákon o právu spolčovací zůstal v platnosti i po roce 1918. Stejně jako ostatní zákony z dob monarchie se měl dočkat novelizace, ale došlo pouze k úpravě výše trestů a zlaté byly v pokutách nahrazeny korunami. S novelizací zákona počítala i československá ústava vydaná v roce 1920, která občanům nové republiky spolčovací právo zaručovala.

Spolky za první republiky byly nedílnou součástí života většiny obyvatel. Aktivní zapojení do jejich práce určovalo a zároveň i odráželo společenské postavení konkrétního člověka. Platila zde jakási přímá úměra: čím větší vážnosti a respektu osoba požívala, tím více se ve společenském a kulturním dění angažovala. To byl i případ meziválečného Benešova. V tomto městě působila více než stovka různých spolků a společenstev, jež zahrnovaly všechny oblasti lidské činnosti. V jejich vedení se střídala elita města a zcela běžně se stávalo, že významní občané Benešova působili v řadě spolků zároveň.

Mezi význačnými obyvateli města, kteří se výrazně podíleli na zdejším spolkovém životě, byla rodina JUDr. Františka Veselého. Ačkoli se tento benešovský advokát a majitel domu, který se na přelomu let 1919 a 1920 stal ministrem spravedlnosti, poté senátorem a v roce 1921 také starostou města, do činnosti místních

spolků zapojoval jen nepřímo, o to více se v nich aktivně angažovala jeho rodina. Jeho manželka Milada Veselá byla již před první světovou válkou předsedkyní benešovského Spolku paní a dívek, následně přejmenovaném na Ženský spolek. Po skončení války žila s manželem v Praze a spolku pomáhala jen radami a získáváním potřebných informací. V roce 1924 se však znovu vrátila na post předsedkyně. Dcera Veselých, Ludmila Kloudová, po vzoru svého otce vystudovala práva a stejně jako matka se stala členkou a později předsedkyní benešovského Ženského spolku. Její manžel JUDr. Ivan Klouda byl zase členem a následně i předsedou Akademického klubu Benešov.

Právě titul doktora práv a právnická profese zajišťovaly v této době jejich nositelům vážené postavení. Vedle manželů Kloudových se spolkového života v Benešově účastnili i další právníci, např. JUDr. Hugo Rindler, JUDr. Ladislav Feršman aj. Další povolání, které s sebou přinášelo společenské uznání, bylo učitelství. Členy spolků byli běžně učitelé a učitelky všech stupňů škol, včetně jejich partnerů. Aktivně se spolkového života v Benešově účastnil například profesor a ředitel benešovského gymnázia Antonín Dvořák se ženou Martou. Antonín Dvořák byl vedle členství v Tělocvičné jednotě Sokol, sboru dobrovolných hasičů, Okresního osvětového sboru, Klubu fotografů amatérů a Okrašlovacím spolku i starostou Benešova. Marta Dvořáková byla ve výboru Ženského spolku, kde vedle ní působily slečny učitelky Božena Soudná nebo Vojtěška Ossendorfová.

V Benešově, který období své největší slávy zažil ve středověku – v době, kdy jím procházela zemská stezka, členové vládnoucího rodu Benešoviců byli členy knížecích družin a vysoce postavenými církevními hodnostáři a město hostilo zemské sněmy –, působily v době první republiky spolky nejrůznějších zaměření: hospodářské, kulturní, sportovní, tělovýchovné i osvětové. Vzhledem k tomu, že jejich počet přesahoval stovku, byly nuceny spolu spolupracovat. O výhodách spolupráce a domluvy o jednotlivých chystaných akcích se přesvědčily ve chvíli, kdy se v krátké době sešlo více společenských a kulturních podniků a lidé si mezi nimi byli nuceni vybírat. Pokud spolu tyto pořádající spolky totiž nekooperovaly, zaplatily za to většinou prodělkem.

V prvorepublikovém okresním městě, jakým byl Benešov, spolky obstarávaly hlavně společenský a kulturní život. Vedle plesů v zimním období pořádaly koncerty, přednášky, divadelní představení a různé slavnosti k významným datům Československé republiky. Další oblastí, v níž spolky působily, byla charita. Pomoc

poskytovaly ale i vlastním členům. Pokud se některý z nich dostal do tíživé životní situace, spolek ho obvykle nějak podpořil (zajištěním potravin, finanční pomocí, obstaráním v době nemoci, odpuštěním členských příspěvků), což se nejvíce uplatnilo v době hospodářské krize v první polovině třicátých let.

Prestižní bylo členství zejména v Tělocvičné jednotě Sokol, jejíž odbočka, jak bylo výše řečeno, působila i v Benešově. Ta vedla mládež nejen ke sportu, ale starala se také o její vzdělání a udržování národního uvědomění. Při místní jednotě byla navíc zřízena knihovna a dramatický odbor, který nabízel veřejnosti divadelní představení. S úspěchem provozovala v Benešově i kino. Ukázkou výsledků činnosti jednoty byla veřejná cvičení, která se konala jednou ročně a cvičící na nich předváděly různé naučené tělocvičné sestavy. Další slavností, kterou Sokol v Benešově pravidelně pořádal, byl ples, tzv. šibřinky, jenž se konal většinou v sále hotelu Pošta.

Stejný nadregionální přesah jako Sokolové měl také benešovský Městský dobrovolný hasičský sbor. Jeho zřízení a fungování bylo vedeno praktickými důvody, působnost hasičů se však neomezovala pouze na zásahy proti požárům v Benešově a blízkém okolí. Pravidelně spolupracovali s dalšími hasičskými jednotkami v republice, účastnili se oslav a shromáždění ve městě, při nichž hrála i jejich sborová hudba, pravidelně pořádali plesy a neobešlo se bez nich ani benešovské kulturní dění. I když v tomto případě jejich přítomnost vyplývala z povinnosti dohlížet na místa, kde se scházelo větší množství lidí, jako byly divadelní sály a kina.

Naopak převážně na Benešov se omezovala působnost Ženského spolku, jenž se zaměřoval na pomoc nemajetným ženám a dětem, kterým zajišťoval peněžní podporu nebo potraviny a pro děti navíc vařil polévky. Na rozdíl od ostatních spolků, kterými jsem se ve své bakalářské práci zabývala, nabízelo toto sdružení uplatnění ženám i ve vedoucích pozicích. Jeho hlavní náplní byla sice dobročinnost, i Ženský spolek se však aktivně věnoval osvětě a pořádání kulturních akcí stejně jako Akademický klub Benešov. Jeho členy směli být jen vysokoškolsky vzdělaní občané města a studenti posledních dvou ročníků místních středních škol. Oba tyto spolky se navzdory zcela rozdílné členské základně výrazně přičinily o oživení společenského dění v Benešově a do města přivedly mnoho známých a uznávaných osobností, které v Benešově vystoupily na přednáškách pořádaných těmito spolky.

O propagaci a oživení města se nepochybně postarala také Výstava kraje podblanického, která se v Benešově uskutečnila v létě roku 1936. Tato akce, pořádaná stejnojmenným spolkem, se stala nejen „výkladní skříní“ práce živnostníků,

řemeslníků a zemědělců z celého benešovského kraje, ale také místních spolků. Její úspěch podtrhovala účast významných postav tehdejšího Československa v čele s prezidentem republiky Edvardem Benešem.

Dochované spolkové dokumenty však neukazují pouze tuto pozitivní stránku činnosti meziválečných spolků. Ačkoli se éra první republiky dostala do obecného povědomí jako doba dobrých mravů a vzájemného respektu, příslušné archiválie dokazují, že slušné chování a vyjadřování uznání se objevovaly převážně jen v korespondenci. Ze zápisů ze schůzí jednotlivých spolků naopak vyplývá, že i vztahy mezi tehdejšími lidmi poznamenávaly četné spory, rivalita a určitá nevraživost. Tyto nešvary se projevovaly nejen při rozhodování o činnosti či plánování akcí, ale hlavně při řešení problémů, a to včetně ztrát zápisů schůzí, které nebyly u žádného ze mnou sledovaných spolků výjimkou.

8) SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny:

- SOkA Benešov: Adresář okresního města Benešova, 1929
SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936
SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1937-1948
SOkA Benešov: Archiv Selské jízdy Benešov, 1925-1938
SOkA Benešov: Družina českých válečných poškozců Benešov, 1918-1949
SOkA Benešov: Klub fotografů amatérů v Benešově, 1932-1950
SOkA Benešov: Klub přátel zahrad Benešov, 1933-1951
SOkA Benešov: Komorní sdružení Benešov, 1865-1939
SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936
SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1937-1948
SOkA Benešov: Městská knihovna v Benešově, 1910-1962
SOkA Benešov: Okrašlovací spolek Benešov, 1911-1939
SOkA Benešov: Okresní osvětový sbor Benešov, 1918-1945
SOkA Benešov: Pěvecký spolek Ozvěna Benešov, 1862-1933
SOkA Benešov: Podpůrný spolek pro učně v Benešově, 1924-1952
SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov, 1883-1944
SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků, 1876-1939
SOkA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově, 1897-1951
SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově, 1869-1950
SOkA Benešov: Výstava kraje Podblanického v Benešově, 1934-1937, 1957
SOkA Benešov: Ženský spolek v Benešově, 1905-1952

Tištěné prameny

- zákon č. 134/1867 ř. z. o právu spolčovacím ze dne 15. listopadu 1867
zákon č. 135/1867 ř. z. o právě shromažďovacím ze dne 15. listopadu 1867
zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky ze dne 29. února 1920

Literatura

- Bláhová, Marie: Historická chronologie, Praha 2000

- Drašarová, Eva: Možnosti použití typologické metody při zpracování spolkové problematiky; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 117-121
- Drašarová, Eva: Soupis právních předpisů a dokumentů ke společovacímu právu z fondů Státního ústředního archivu v Praze od poloviny 18. století do roku 1918; in: Sborník archivních prací č. 2, roč. 40, Praha 1990, s. 297-343
- Gébllová, Milena: Kulturní a společenský život české menšiny na Liberecku v letech 1918-1938, Praha 1994, diplomová práce
- Hácha, Emil - Hoetzel, Jiří - Weyr, František - Lašťovka, Karel: Slovník veřejného práva československého, sv. IV. (S-T), Brno 1938
- Horvátová, Petra: Vedoucí skupiny tábořské společnosti na základě spolků 1918-1928, Praha 1993, diplomová práce
- Charvátová, Ema: Stavební historie města Benešova; in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 11, 1970, s. 85-115
- Janák, Jan - Hledíková, Zdeňka: Dějiny správy v Českých zemích do roku 1945, Praha 1989
- Janák, Jan: Spolky v českých zemích do roku 1951; in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 59-93
- Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 1., Praha 2000
- Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 2., Praha 2002
- Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), díl 3., Praha 2003
- Kol. autorů: 90 let budovy Gymnázia Benešov, Benešov 1997
- Kol. autorů: 300 let Gymnázia Benešov, Benešov 2003
- Kol. autorů: Sto let školy v Benešově - Na Karlově, Benešov 1988
- Kozáková, Zlata: Sokolské slety (1882-1948), Praha 1994
- Kuča, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl 1., Praha 1996
- Lašťovka, Marek a kol.: Pražské spolky, Praha 1998
- Machatková, Raisa - Křesťan, Jiří a kol.: Pořádání spolků archivů, in: Archivní časopis, roč. 55, č. 1, 2005, s. 1-25
- Malý, Karel: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 2003, třetí přepracované vydání
- Monografie města Benešova, Benešov 1938
- Ottův slovník naučný, Praha 1888-1909
- Ottův slovník naučný nové doby, Praha 1930-1943
- Peša, Václav: Národní výbory v Českých zemích roku 1918, Praha 1962

Petráň, Josef a kol.: Benešovsko. Podblanicko, Praha 1985

Podlaha, Antonín: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese benešovském, Praha 1911

Podlaha, Antonín: Posvátná místa království českého – Dějiny a pospání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království českém díl II., Praha 1911

Procházková, Eva: Benešov (edice Zmizelé Čechy), Praha-Litomyšl 2005

Sedláček, August: Hrady, zámky a tvrze království českého, sv. XV., Praha 1998

Sedláček, August: Místopisný slovní historický království českého, Praha

Štěpánek, Daniel: Zásobovací situace v benešovském okrese po první světové válce; in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 38, 1998, s. 309-332

Tywoniak, Jiří: Benešov, Praha 1970

Tywoniak, Jiří: K dvěma výročí benešovské nemocnice, in: 90 let nemocnice v Benešově, 1898-1988, Benešov 1988, s. 5-27

Tywoniak, Jiří: Památky okresu Benešov I, Vlašim 1995

Tywoniak, Jiří: Památky okresu Benešov II

Tywoniak, Jiří: Podblanické rebelie, Benešov 1994

Internetové stránky

<http://augustiniani.cz/klastery/domazlice.html>

http://books.google.cz/books?id=VRmdiEX4A2UC&pg=PA9&lpg=PA9&dq=sylva+macharov%C3%A1&source=web&ots=1FNzxIajHN&sig=YqnI9r4NQnBfBZNk9rVLYrTY3N4&hl=cs&sa=X&oi=book_result&resnum=6&ct=result

http://cs.wikipedia.org/wiki/Adolf_Hoffmeister

http://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Kr%C3%A1l

http://cs.wikipedia.org/wiki/Emanuel_Moravec

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Blahoslav_Koz%C3%A1k

http://cs.wikipedia.org/wiki/Maty%C3%A1%C5%A1_Bernard_Braun.

http://szs.tabor.indos.cz/Projekt/projekt/ose/Data/historie/historie_obr.html

<http://vitejte.cz/objekt.php?oid=4300&j=cz>

<http://www.dolni-lukavice.cz/historie/>

<http://www.hrady.cz/?OID=130>

http://www.knihovnavlasim.cz/region_autori_U-Z.htm.

<http://www.neveklov.cz/method-zavoral.php>

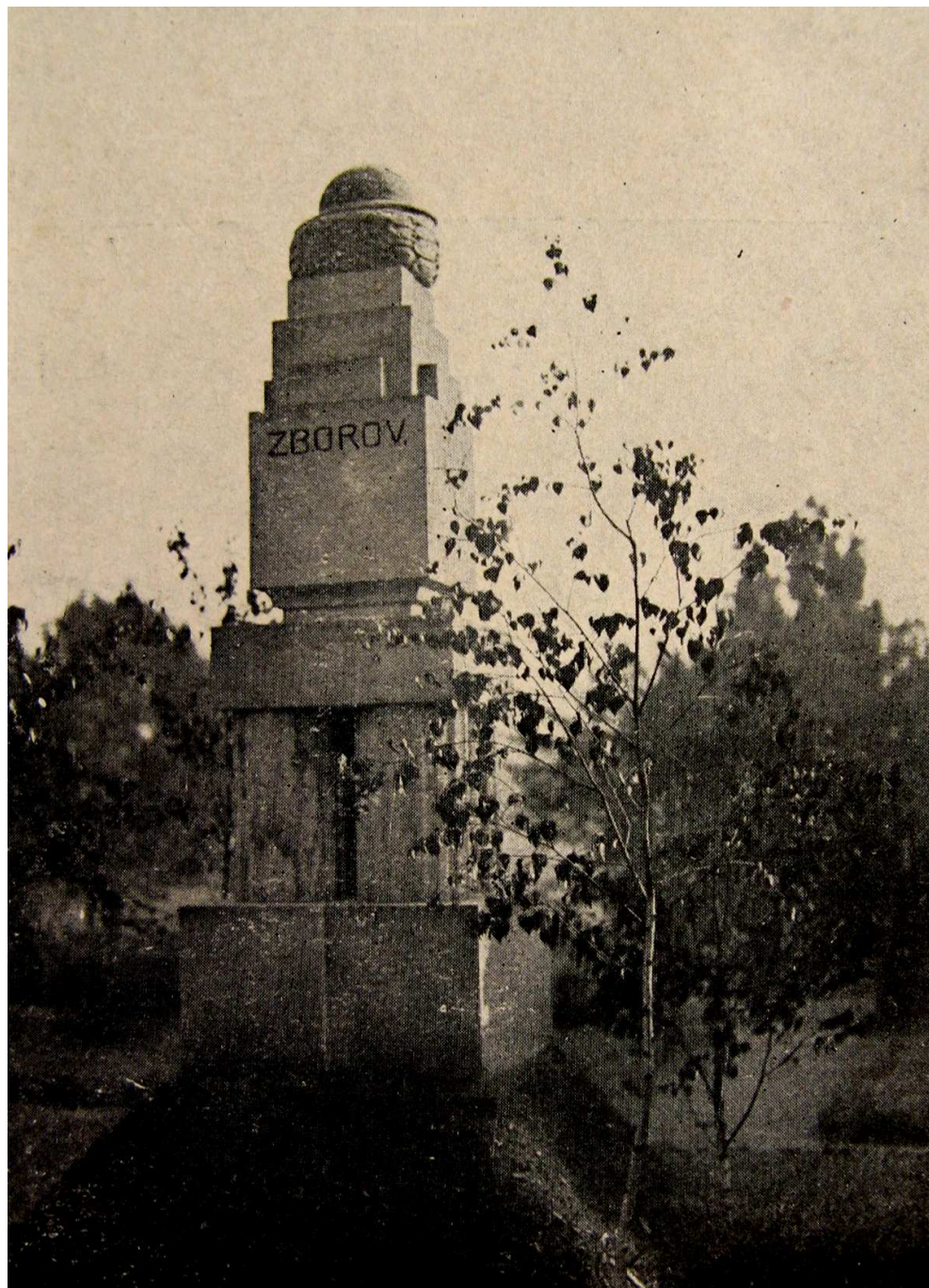
<http://www.pflegewissenschaft.ac.at/hpf/documents/lehrstaette.pdf>

http://www.rabasgalery.cz/k_v/vystava_info.php?jazyk=en&what=3&file=xml/1995/19950219antonin_pelc.xml

<http://www.scriptorium.cz/lux.htm>

<http://www.sumavanet.cz/susice/fr.asp?tab=snet&id=560&burl=>

PŘÍLOHA

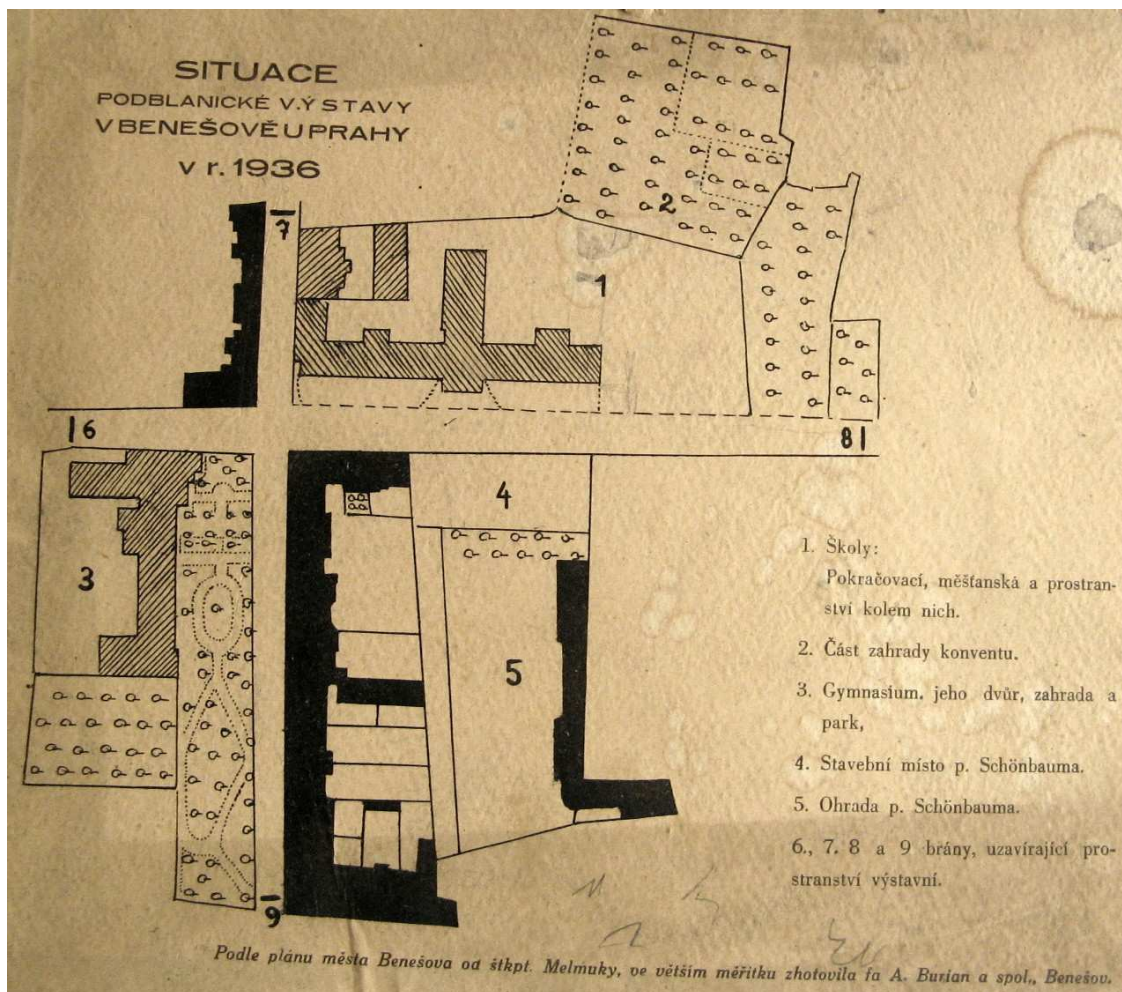
Příloha č. 1 - Fotografie památníku padlým legionářům za první světové války (1928-1936), in: Kronika města Benešova, 1937-1948 - SOkA Benešov; a Procházková, Eva: Benešova, edice Zmizelé Čechy, Praha a Litomyšl, 2005

Příloha č. 2 – Fotografie výboru Tělocvičné jednoty Sokol v Benešově z roku 1934;
In: SOkA Benešov: Tělocvičná jednota Sokol v Benešově - Fotografie (výbor Sokola
v Benešově), 1934, kart. 2, inv. č. 40.

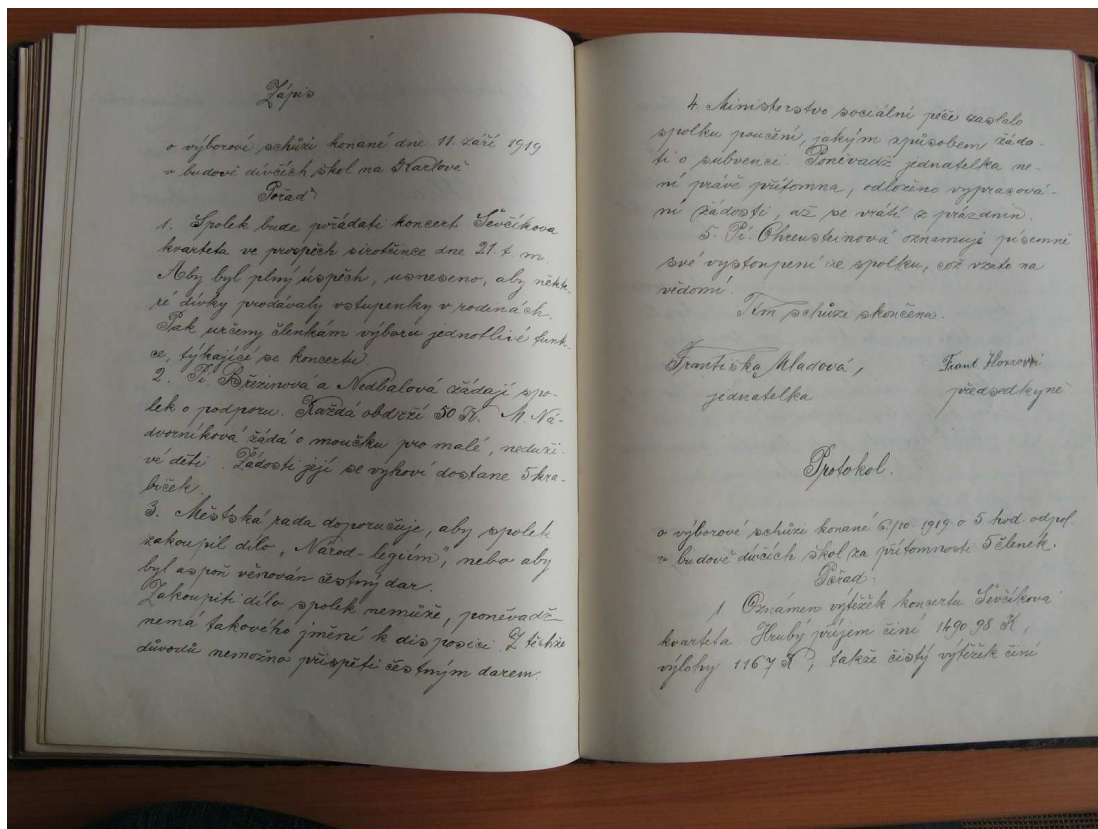
Příloha č. 3 – Fotografie správního výboru hasičské župy „Poloprudského“ č. 41. r. 1928 v Benešově; In: SOkA Benešov: Sbor dobrovolných hasičů Benešov - Fotografie hasičského sboru, 1928-31, kart. 2, inv. č. 13.

Příloha č. 4 - Plánek rozmístění výstavních míst Výstavy kraje podblanického v roce 1936. In: SOkA Benešov: Výstava kraje podblanického v Benešově - Plánek (situace Podblanické výstavy v Benešově), 1936; kart. 2, inv.č. 27.

Příloha č. 5 – Návštěva prezidenta Edvarda Beneše a jeho ženy Hany na Výstavě kraje podblanického 13. července 1936; In: SOkA Benešov: Kronika města Benešova, 1907-1936.

Příloha č. 6 – Zápis ze schůze Ženského spolku v Benešově z 11. září 1919; In: SOKA Benešov: Spolek paní a dívek v Benešově - Zápisy ze schůzí a valných hromad spolku, 1909-1933, kart. 1, inv. č. 2, kn. 2.

Příloha č. 7 – Plakát na Večer Víta Nezvala; In: SOkA Benešov: Spolek benešovských akademiků - Plakáty na divadelní představení, manifestační schůzi za české menšinové školství a studentský den, 1906-1926, kart. 2, inv. č. 24.

Seznam tabulek

Tab. č. 1 – Počet domů v Benešově (s.32)

Tab. č. 2 – Volby do Národního shromáždění v Benešově (s. 36)

Tab. č. 3 – Přehled starostů města Benešova (s. 37)

Tab. č. 4 – Správní výbor Tělocvičné jednoty Sokol v Benešově v letech 1923 a 1925 (s. 45)

Tab. č. 5 – Účasti na cvičeních pro mužský a ženský cvičitelský sbor pro měsíc leden roku 1924 (s. 46-47)

Tab. č. 6 – Počet členů Městského dobrovolného sboru hasičského v Benešově (s. 54)

Tab. č. 7 – Složení výboru Městského dobrovolného sboru hasičského v Benešově (1919-1938) (s. 55)

Tab. č. 8 – Ustavující výbor Výstavy kraje podblanického (29. srpen 1934-10. říjen 1934) (s. 61)

Tab. č. 9 – Výstavní výbor Výstavy kraje podblanického (10. říjen 1934-13. únor 1935) (s. 61)

Tab. č. 10 – Přípravný výstavní výbor Výstavy kraje podblanického (4. září 1935-25. listopad 1935) (s. 64)

Tab. č. 11 – Výkonný výstavní výbor Výstavy kraje podblanického (25. listopadu 1935-červenec 1936) (s. 65)

Tab. č. 12 – Výbor Ženského spolku v Benešově v letech 1919-1923 (s. 73)

Tab. č. 13 – Výbor Ženského spolku v Benešově v letech 1925-1938 (s. 74)

Tab. č. 14 – Vaření polévek Ženským spolkem Benešov pro chudé děti v letech 1932-1938 (s. 78)

Tab. č. 15 – Správní výbor Akademického klubu Benešov 1930-1936 (s. 85)

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Fotografie památníku padlým legionářům za první světové války (1928-1936)

Příloha č. 2 – Fotografie výboru Tělocvičné jednoty Sokol v Benešově z roku 1934

Příloha č. 3 – Fotografie správního výboru hasičské župy „Poloprudského“ č. 41. r. 1928 v Benešově

Příloha č. 4 - Plánek rozmístění výstavních míst Výstavy kraje podblanického v roce 1936

Příloha č. 5 – Návštěva prezidenta Edvarda Beneše a jeho ženy Hany na Výstavě kraje podblanického 13. července 1936

Příloha č. 6 – Zápis ze schůze Ženského spolku v Benešově z 11. září 1919

Příloha č. 7 – Plakát na Večer Víta Nezvala

RESUMÉ

Spolky za první republiky byly nedílnou součástí života většiny obyvatel. Aktivní zapojení do jejich práce určovalo a zároveň i odráželo společenské postavení konkrétního člověka. To byl i případ meziválečného Benešova. V tomto městě působila více než stovka různých spolků a společenstev, jež zahrnovaly všechny oblasti lidské činnosti. V jejich vedení se střídala elita města a zcela běžně se stávalo, že významní občané Benešova působili v řadě spolků zároveň.

Prestižní bylo členství zejména v Tělocvičné jednotě Sokol, jejíž odbočka působila i v tomto okresním městě. Vedle sportu a podpory národní myšlenky se starala také o osvětu svých členů a přispívala ke kulturnímu životu města; při místní jednotě byla zřízena knihovna a dramatický odbor, který nabízel veřejnosti divadelní představení, s úspěchem Sokolové provozovali v Benešově i kino. Stejný nadregionální přesah měl také benešovský Městský dobrovolný hasičský sbor. Jeho zřízení a fungování bylo vedeno praktickými důvody, působnost hasičů se však neomezovala pouze na zásahy proti požárům v Benešově a blízkém okolí. Pravidelně spolupracovali s dalšími hasičskými jednotkami v republice, účastnili se oslav a shromáždění ve městě a neobešlo se bez nich ani benešovské kulturní dění, i když v tomto případě jejich přítomnost vyplývala z povinnosti dohlížet na místa, kde se scházelo větší množství lidí, jako byly divadelní sály a kina.

Naopak převážně na Benešov se omezovala působnost Ženského spolku, jenž se zaměřoval na pomoc nemajetným ženám a dětem. Na rozdíl od ostatních zmiňovaných spolků nabízelo toto sdružení uplatnění ženám i ve vedoucích pozicích. Jeho hlavní náplní byla sice dobročinnost, i Ženský spolek se však aktivně věnoval osvětě a pořádání kulturních akcí stejně jako Akademický klub Benešov. Jeho členy směli být jen vysokoškolsky vzdělaní občané města a studenti posledních dvou ročníků místních středních škol. Oba tyto spolky se navzdory zcela rozdílné členské základně výrazně přičinily o oživení společenského dění v Benešově a do města přivedly mnoho známých a uznávaných osobností..

O to se nepochybně postarala také Výstava kraje podblanického, která se v Benešově uskutečnila v létě roku 1936. Tato akce, pořádaná stejnojmenným spolkem, se stala nejen „výkladní skříní“ práce živnostníků, řemeslníků a zemědělců z celého benešovského kraje, ale také místních spolků. Její úspěch podtrhovala účast

významných postav tehdejšího Československa v čele s prezidentem republiky Edvardem Benešem.

SUMMARY

During the so called First Republic local societies were integral part of life of most of the citizens. An active participation in their work determined and, at the same time, reflected social position of a concrete person. That was also the case of interwar Benešov. More than hundred of different societies and groups worked in the town, covering all areas of people's activity. They were led by town's elite and it was absolutely common that its important personalities were involved in a number of the local societies at the same time.

Especially membership in the Gymnastic Union Sokol, whose branch was also active in Benešov, was very prestigious. Along with sport and support of national idea it looked after an education of their members and contributed to a cultural life of the town; it set up its own library and a theatre department as well as it ran a cinema in the local Sokol house. The same supraregional overlap had the Municipal volunteer fire brigade in Benešov. Its creation and functioning were led by practical reasons, but its sphere of activity wasn't limited only on fire extinguishing in the town and its neighbourhood. The fire fighters regularly cooperated with other fire squads in the republic, took part in various celebrations and meetings as well as in cultural life in Benešov, though, in this case their presence resulted from their duty to watch over the places, where lot of people gathered such as theatre halls or cinemas.

On the contrary, activities of the Woman's society, concentrating on help to poor women and children, were restricted mainly on Benešov. Unlike other mentioned local societies this one offered place for women even in leading positions. Although its main aim was charity, it was also active in educational a cultural work as well as Academic club Benešov. Its members could be only graduated citizens and students of last two grades of local secondary schools. Despite of completely different membership the both ones helped to animate social events in Benešov and brought many well known and respected personalities to the town.

That was also the case of the Podblanicko regional exhibition that took place in Benešov in summer 1936. This event, organised by the local society of the same name, became "shop window" of work of tradesmen, craftsmen and farmers from all over the Benešov region as well as of local societies. Its success was emphasized by presence of important figures of that time headed by the president of the republic Edvard Beneš.